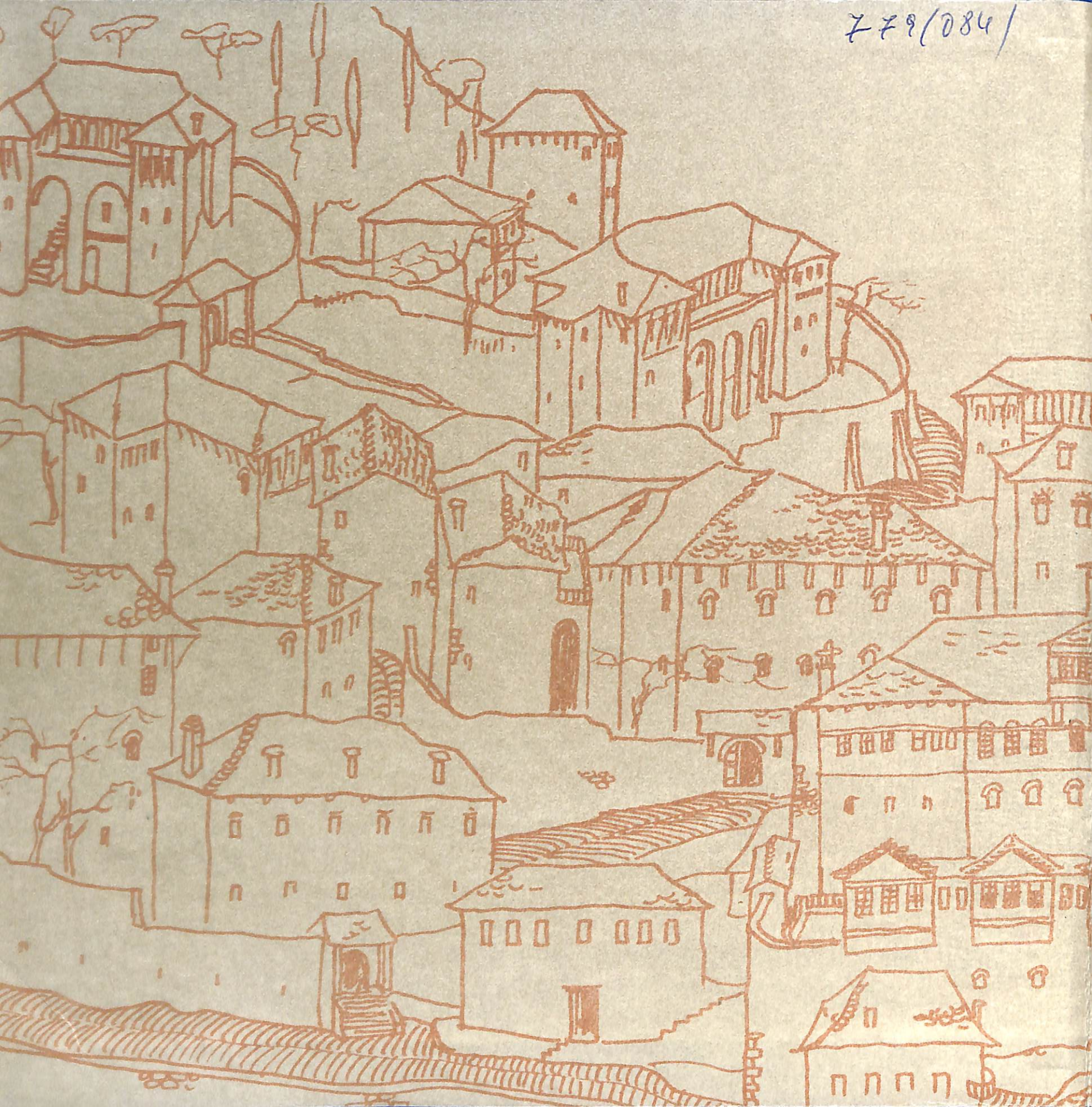
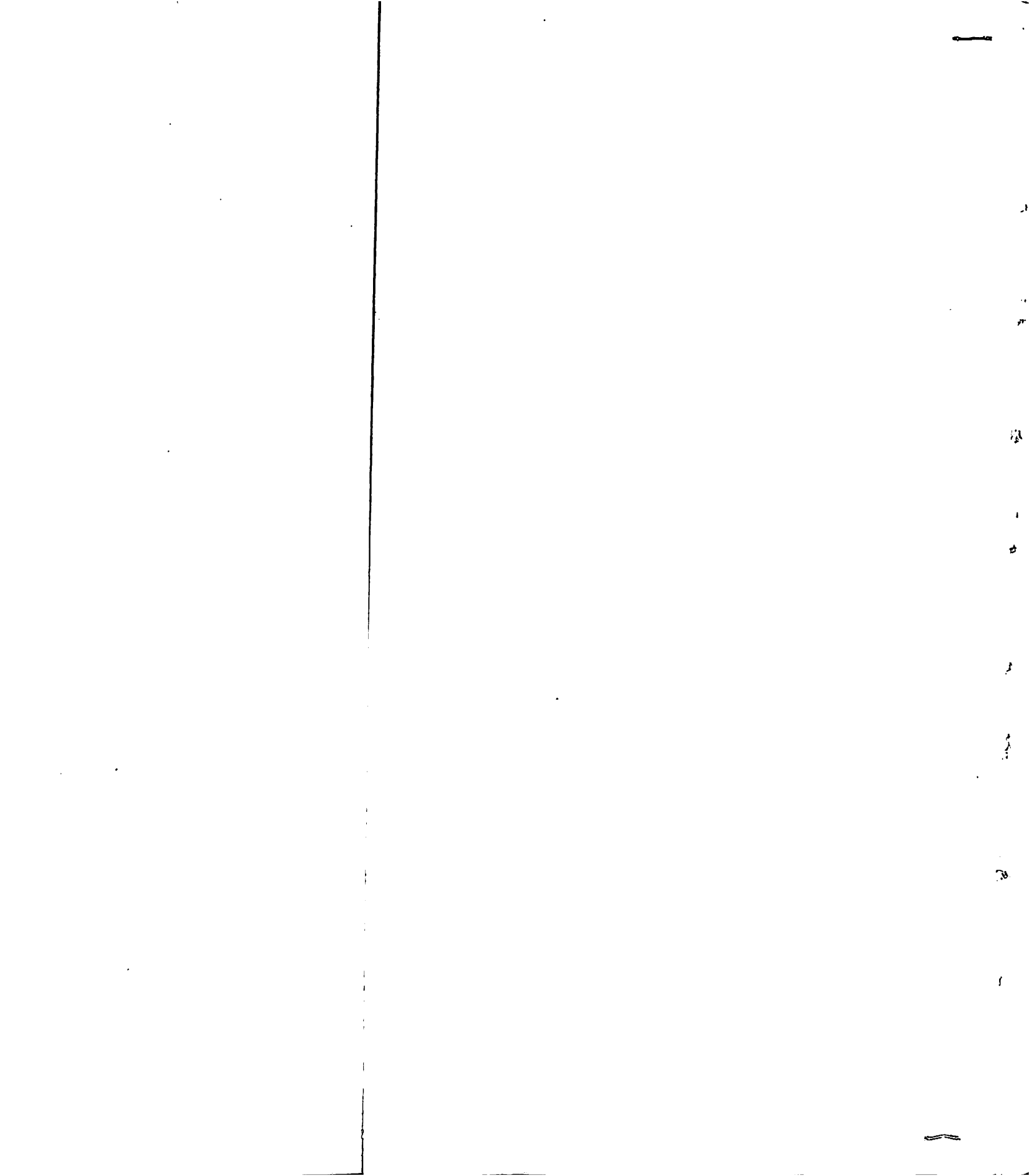

GJIROKASTRA
QYTET - MUZE

779/084/

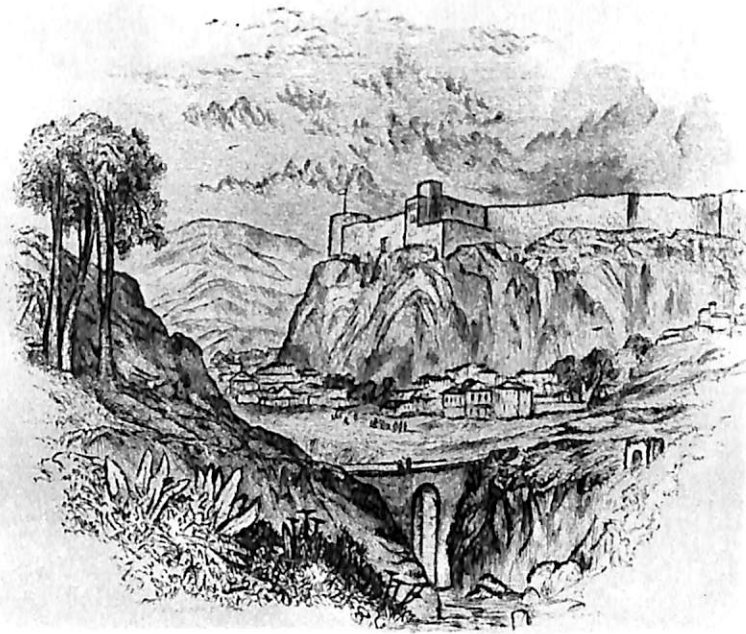

GJIROKASTRA

QYTET - MUZE

Gravurë e shek. XIX.

Qyteti-muze i Gjirokastrës, është një nga qendrat e rëndësishme me vlera shumë të mëdha arkitektoniko-urbanistike, që hedhin dritë mbi natyrën e qytetit të vonë mesjetar shqiptar. Me kujdesin e vazhdueshëm të Partisë për trashëgiminë e kulturës materiale të popullit tonë, ky qytet, ashtu si të gjithë monumentet e kulturës, është vënë në mbrojtje shtetërore. Puna e gjerë studimore dhe restauruese e kryer deri më sot në Gjirokastrë krijoi kushtet për daljen në dritë të këtij albumi, i cili përpiqet të japë në mënyrë të përmbledhur vlerat arkitektoniko-urbanistike të këtij qyteti-muze. Realizimet e rëndësishme

arkitektoniko-urbanistike të Gjirokastrës, janë dëshmi bindëse e vitalitetit të popullit tonë të lashtë, e nivelit të lartë të kulturës sonë popullore. Shoku Enver Hoxha, nga tribuna e Kongresit të VII të PPSH theksoi: «Karakterit kombëtar dhe fryma popullore realizohen duke pasqyruar me vërtetësi realitetin nga pozitat e ideologjisë marksiste-leniniste, duke asimiluar në mënyrë kritike dhe nga pozita klasore gjithë përvojën e kulturës sonë, traditën e vjetër përparimtare dhe të rene revolucionare, duke u mbështetur fort në krijimtarinë e popullit»¹⁾. Njohja sa më e plotë dhe e thelluar me karakterin dhe historinë e zhvillimit të qytetit-muze të Gjirokastrës, krahas arritjeve të kulturës sonë popullore në përgjithësi ndihmon në realizimin e frymës dhe fizionomisë kombëtare edhe në arkitekturë.

Kriteri bazë në ndërtimin e albumit ka qënë paraqitja e zhvillimit të fenomeneve arkitektonike, duke drejtuar objektivin mbi shfaqjet dhe elementet thelbësore dhe më tipike të ndërtimeve. Prandaj albumi u shërben jo vetëm masave të gjera, por edhe studentëve të ndryshëm që interesohen tërthorazi apo drejtpërdrejt për arkitekturën shqiptare.

Në album është bërë një ndarje me karakter tematik në katër njësi, duke filluar, së pari me lindjen dhe zhvillimin e qytetit, gjë që jepet nëpërmjet përberësve kryesorë të tij: kalasë, pazarit, lagjeve të banuara dhe ndërtimeve të kultit. Vendin kryesor në album e zë banesa gjirokastrite, një nga realizimet më

1) Enver Hoxha, Raport në Kongresin e VII të PPSH, bot. 1976, f. 178.

të shënuara të banesës shqiptare, si në planin e përgjithshëm tipologjik, ashtu dhe në trajtimin e jashtëm dhe të brendshëm. Pas kësaj jepet një panoramë e arritjeve të derisotme, lidhur me veprimtarinë restauruese në qytet, si dhe një pjesë e ndërtimeve të reja të kohës sonë. Një vend i veçantë i është kushtuar në album paraqitjes së ndërtesave me vlera historike që lidhen me ngjarje të rëndësishme të qytetit ose me personalitete të shquara në luftën për liri dhe pavarësi, si dhe përmendore apo lapidarë të ngritur për të përjetësuar figura e ngjarje të shquara patriotike dhe revolucionare.

QYTETI – MUZE I GJIROKASTRËS

Qyteti i Gjirokastrës zë një pozitë qendrore në luginën e Drinos. Rrugë të ndryshme e lidhnin që në lashtësi këtë qendër me Vlorën, pellgun e Delvinës dhe, përmes grykës së Këlcyrës, me shumë qendra të tjera të Shqipërisë Jugore. Krahinat malore të Kurveleshit të Sipërm, Pogonit dhe Zagorisë, si dhe ato të Dropullit e Lunxherisë, kanë qenë prej kohësh të lidhura me Gjirokastrën si kryqendër e zonës.

Qyteti shtrihet mbi një terren mjaft të aksidentuar, që karakterizohet nga një përthyerje e rrzës së Malit të Gjerë, e cila përmban kurrize, luginëza, shpate me pjerrësi të ndryshme dhe shumë pak sheshe. Mbi këtë truall kaq dinamik e plot kontraste thuhet në qendër, ngrihet një kodërzë me konture të mprehta dhe në përgjithësi me rënie thikë, mbi të cilën është ndërtuar kalaja, zanafilla e qytetit dhe epiqendra kompozicionale e tij. Pozita e saj karshi lagjeve të hapura ka ruajtur gjithmonë një rol të dorës së parë në pamjen e qytetit, ndërsa roli funksional i saj, si ndërtim mbrojtës bie duke filluar rreth gjysmës së dytë të shek. XIX.

Nga të dhënat e derisotme, njoftimi më i hershëm për qytetin e Gjirokastrës i përket vitit 1336, prej kronistit bizantin I. Kontakuzeni. Ky autor e përmend

Gjirokastrën në trajtën «Argyrokastron», një herë qytet e pastaj kështjellë. Gjatë gjysmës së dytë të shek. XIV, Gjirokastra u bë qendër e zotërve feudalë Zenevisë, ndërsa më 1419 ajo ra në duart e pushtuesve turq. Për rolin e rëndësishëm që luante Gjirokastra gjatë shek. XV në trevat e Shqipërisë Jugore, ajo u caktua kryeqendra e Sanxhakut të Shqipërisë. Të dhënat më të sakta për qytetin vijnë nga regjistri fiskal i vitit 1431-32. Sipas tij Gjirokastra në këtë kohë kishte 163 banesa. Zgjerimi i qytetit jashtë mureve rrethues duhet t'i përkasë gjysmës së parë të shek. XIV.

Gjatë shek. XV, Gjirokastra u zvogëlua si qytet, duke numëruar në vitet 1506-1507 vetëm 143 banesa. Gjatë shek. XVI dhe më tej, ajo fillon rritjen e saj duke arritur të ketë 434 banesa në vitin 1583. Gjatë shek. XVII rritja bëhet më e ndjeshme, kryesisht për shkak të fillimit të shturjes së ekonomisë natyrore të fshatrave. Është koha kur Gjirokastra kishte arritur thuhet shtrirjen e sotme, duke u hedhur kështu linjat kryesore të kompozimit urbanistik.

Të dhënat për zhvillimin e qytetit gjatë shek. XVIII thuhet mungojnë. Ato fillojnë sërish aty nga fillimi i shek. XIX nga albanologë dhe udhëtarë të huaj. Këto të dhëna lidhen me periudhën më të pasur dhe më intensive të ndërtimit të qytetit, që pasohet me krijimin e ansambleve të rinj dhe kompaktësimin e atyre ekzistues.

Në zhvillimin urbanistik të Gjirokastrës një rol me rëndësi ka luajtur terreni i veçantë. Kjo ka bërë që lagjet e banuara të qëndrojnë pak a shumë si njësi më vehte. Por këto njësi nuk shpëputen aq sa të copëtojnë kuadrin unik të qytetit. Grupin më karakteristik dhe njëherazi më piktoresk të ansambleve në qytetin e Gjirokastrës e përbëjnë lagjet «Pazar i Vjetër» dhe «Pllakë», si dhe ai i lagjes «Hazmurat», të ngritura mbi dy kreshta thuhet paralele. Kompaktësia e ndërtimeve, lidhja e goditur me truallin dhe larmia e pamjeve të tyre, i shquajnë këto lagje në

GJIROKASTRA

QYTET - MUZI

mbarë qytetin. Ndryshe kompozohen ansamblet e mëdhenj të lagjes «Palorto» dhe «Manalat», të ngritura mbi terrene të pjerrëta në formë pllaje. Në pamjen e tyre këto lagje paraqiten si blloqe, trajtuar me të njëjtën shprehje arkitektonike, ku spikat mirë volumi i banesës. Këto ansamble shquajnë për monumentalitet dhe një farë uniformiteti brenda kuadrit dinamik të Gjirokastrës. Të dy ansamblet e lagjes «Dunavat», që përbëjnë njësi të lidhura mjeshtërisht me truallin, janë kompozuar më lirshëm dhe ndërtimet shfaqen më qartë individualisht, duke bërë më të larmë kompozimin, pa cënuar unitetin e tij. Trajtimin më të lirë dhe njëherazi mjaft piktoresk e ndeshim në lagjen «Cfakë». Ky ansambël shquan për lidhjen e goditur me truallin dhe gjelbërimin e pasur.

Gjirokastra bën pjesë në grupin e atyre qendrave qytetare që ngrihen mbi terrene të pjerrëta dhe që përgjithësisht e kanë zanafillën e tyre në kalatë. Në këtë grup të madh dhe më karakteristik të qyteteve shqiptare, Gjirokastra shquan për larminë e theksuar të relievit, i cili ka kushtëzuar tiparet e veçanta të lagjeve të banuara, si dhe dinamizmin e theksuar të kompozimit, Gjirokastra nuk rroket me një shikim të vetëm, por shfaqet me pamje të ndryshme nga pika të ndryshme; ajo shpesh i fshihet shikimit, për t'u rishfaqur më tutje më tërë mentalitetin e saj. Formulimi urbanistik i kësaj qëndre dhe vlerat urbanistike, tregojnë sheshit se zhvillimi i Gjirokastrës u është përmbajtur disa parimeve dhe normave, të cilat janë ndjekur nga qytetarët dhe zbatuar mjeshtërisht nga ndërtuesit e këtij qyteti, që përmbledh në shkallën më të lartë shkrirjen e asaj që është natyrale me atë të krijuar nga dora e njeriut.

Një nga ndërtimet më madhështore të qytetit është padyshim kalaja. Zhvillimi i mureve të saj rrethues, i është përshtatur terrenit. Ajo ka tre hyrje kryesore dhe ruan relativisht mirë shumë përbërës të saj. Ndërtimi i kalasë, sipas të dhënave të derisotme i përket gjysmës së dytë të shek. XIII. Ajo në gjëndje të sotme paraqitet me dy faza ndërtimi. Faza e parë apo më saktë vetë kalaja, linte jashtë fortifikimit pjesën jugperëndimore. Kjo pjesë që përbën fazën e dytë, i përket veprimtarisë ndërtuese të Ali pashë Tepelenës dhe pikërisht viteve 1811-12. Krahas mureve rrethuese, kalaja ruan brenda saj një sërë ndërtimesh mjaft prej tyre të rrënuara, që flasin qartë për qëndrimin brenda saj jo vetëm të garnizoneve ushtarake por dhe të banorëve. Në kalanë e Gjirokastrës, si në pjesën paraturke ashtu dhe në atë të ngritur nga Ali pashë Tepelena, ndeshim në ndërtime të guximshme nga ana inxhinjrike, siç janë mbulimi i sipërfaqeve të mëdha me sistemin e qemereve etj. Në sajë të punimeve të vazhdueshme restauruese u bë e mundur ngritja në të e Muzeut Kombëtar të Armëve dhe fillimi i mjaft prej vlerave të humbura nga koha.

Për t'u përmendur është dhe ujësjellësi i kalasë më gjatësi rreth 10 km., i cili shfrytëzonte ujërat në një burim në Malin e Sopotit. Ndërtimi i këtij ujësjellësi, rreth viteve 1811-12, u shoqërua me mjaft vepra arti, ndër të cilat shquante ura me dy palë arkada në lartësi, që lidhte Shkëmbin e Çeribashit me Kalanë, shkatërruar përfundimisht nga regjimi antipopullor monarkik, si dhe një urë tjetër mbi lagjen Manalat.

Një kompleks ndërtimor me rëndësi është gjithashtu pazari i qytetit. Të dhënat burimore bëjnë

ditur se fillimisht pazari ngrihej më pranë kalasë, pikërisht aty ku sot ruhet toponimi «Pazar i Vjetër». Rreth fillimit të shek. XVII, nisi ndërtimi i pazarit të ri, në truallin ku ai gjendet sot, pra në qendër të qytetit. Përse i përket raportit me pjesën e banuar të qytetit, edhe pazari i Gjirokastrës, ashtu si mbarë qendrat zejtaro-tregtare të qyteteve shqiptare të kohës, përbën një njësi më vehte të shkëputur nga zona e banuar. Vendshtirja dhe formulimi i linjave kryesore urbanistike të pazarit, u përkasin shekujve XVII-XVIII. Krejt ndryshe ndodh me ndërtimet që formojnë pazarin, të cilat, në gjendjen e sotme, i përkasin kryesisht gjysmës së dytë të shek. XIX si dhe fillimit të shek. XX. Rreth çerekut të tretë të shek. XIX, pas një zjarri të madh shkatërrues, pazari pësoi një rindërtim thelbësor. Gjatë këtij rindërtimi u zgjeruan rrugët, duke ruajtur akset origjinale dhe u rindërtuan blloqe të tërë dyqanesh, duke marrë kështu thujtë pamjen e sotme. Nga ana e vendosjes urbanistike, pazari i Gjirokastrës ndjek skemën klasike për këto lloj komplekse, duke krijuar me ndërtimin e vargjeve paralele të dyqaneve, të përngjitur, blloqe prej disa dyqanesh. Terreni i pjerrët ka kushtëzuar zhvillimin e ndërtimeve me shkallëzime blloqesh; duke u dhënë kështu një lëvizje të madhe volumeve. Formulimi i jashtëm arkitektonik është unik, dëshmi kjo e periudhës së njëjtë të ndërtimit. Të bie në sy përdorimi i gjerë i gurëve të latuar me të cilët janë veshur kollona dhe pilastra, janë formuar korniza, ose janë konturuar hapësirat e dritareve. Në këto ndërtime mbisundon linja e drejtë, por nuk mungojnë as zgjidhjet me harqe. Pazari i qytetit shquan jo vetëm për trajtimin e njëjtë arkitektonik, por ajo që e dallon më fort atë, është se ky përpunim ecën paralelisht me trajtimin e banesës gjirokastrite të së njëjtës periudhë. Ky unitet, e përfshin mirë pazarin, si kompleks arkitektonik, në tërësinë e qytetit. Funkcionin e dikurshëm, pazari, sot i restauruar, vazhdon ta ruajë dhe në ditët tona

Në Gjirokastrë janë ndërtuar dhe një numër objektesh shoqërore dhe kulti, të shpërndara në lagjet e ndryshme të qytetit. Këto të fundit, pas flakjes së besimit fetar nga vetë populli, ruhen vetëm për vlerat e tyre arkitektonike. Përmasat, formulimi i tyre, si dhe karakteri i theksuar monumental i banesës gjirokastrite, bëjnë që ato të mos spikasin qartë në ansamblet ku bëjnë pjesë. Për t'u përmendur janë xhamija e lagjes Meçite, e cila mund të jetë ndërtuar në gjysmën e parë të shek. XVII. Ndërtimi nuk paraqet vlera të veçanta, me përjashtim të një çesme në trupin e pjesës së poshtme të minares, rast ky unikal. Vlera të rëndësishme ruan xhamia e Pazarit e vitit 1757. Minareja prej guri konkuron kupolën dhe thekson monumentin e veprës, megjithëse me vlera të rëndësishme, nuk luan rolin e duhur në kompozimin e qëndresës, për shkak të ultësirës së truallit në vendin ku ngrihet. Xhami të tjera, por më të vogla, kanë qenë ndërtuar edhe në lagje të tjera të qytetit. Në krahasim me xhamitë e qyteteve të tjera shqiptare, ato të Gjirokastrës nuk paraqesin ndonjë veçanti tipologjike. Ajo që i dallon xhamitë e Gjirokastrës janë përmasat e vogla dhe ç'është më e rëndësishme përpunimi i pakët në planin dekorativ, veçanërisht të pamjes së jashtme. Xhamitë e Gjirokastrës janë tipike monokrone. Ngjyra e përhirtë e gurit i jep tonin pamjes së jashtme. Ky monokronizëm ka bërë që volumet formuese të ndërtimit të punojnë plotësisht duke i dhënë pamjes së jashtme një notë të theksuar monumentaliteti. Ashtu si dhe pazari, këto ndërtime, qoftë në trajtimin e tyre të përgjithshëm se dhe në atë të hollësive arkitektoniko-konstruktive, shkrihen plotësisht me karakterin e arkitekturës së qytetit, prej së cilës janë ushqyer në shumë drejtime.

Ndërtime me vlera arkitektonike paraqesin dhe dy kishat e qytetit të tipit bazilikal. E para ndërtuar në lagjen «Pazar i Vjetër» më 1784, ndërsa e dyta në atë «Varosh» më 1776 dhe rindërtuar më 1833 pas djegies. Banja e vetme publike e qytetit e ndërtuar në

GJIROKASTRA

QYTET - MUZE

lagjen «Meçite», me sa duket i përket fillimit të shek. XVII.

Kategoria ndërtimore që i jep tonin qytetit është banesa, e cila me karakterin e fortë monumental dhe arritjet e shënuara, është elementi themelor kompozicional. Banesa gjirokastrite me një numër relativisht të madh variantesh, zë një pozitë të veçantë, duke përbërë një tip më vehte në tipologjinë e banesës qytetare shqiptare me karakteristika të qarta në planin e kompozimit planimetriko-volumor dhe dallime në elemente të veçanta arkitektoniko-konstruktivë.

Banesa gjirokastrite, gjithë duke ruajtur karakteristikat e saja thelbësore në planin e përgjithshëm arkitektonik, ka një ecuri të dallueshme në kohë, fillimet e së cilës, mjaft të largëta, përfundojnë aty rreth fillimit të shek. XX. Kjo ecuri e këtij tipi të banesës qytetare shqiptare, që shpreh vetë ecurinë e mënyrës së jetesës, tregon gjithashtu për diapazonin e gjerë të mundësive që përmbante ky tip, një nga më të shquarit e banesës shqiptare. Variantet e kësaj tipologjie shfaqen me një numër edhe më të madh nënvariantesh, duke ofruar shembuj shumë mësimdhënës, që tregojnë se kjo tipologji nuk qe një arritje, e cila më tej u bë diçka e pandryshueshme dhe shabllone, po përkundrazi ajo u kuptua mjaft gjerë, si një sintezim i përvojës, e cila lejonte kufij relativisht të gjerë për kontribute të reja, në përputhje me kushtet konkrete të çdo rasti. Diferencimi klasor në kushtet e shoqërisë shfrytëzuese, shprehet shumë qartë në tipologjinë e pasur të banesës gjirokastrite.

Banesa gjirokastrite, duke pasur si kriter bazë klasifikues atë të kompozimit planimetriko-volumor, zhvillohet në tre variante: varianti perpendikular, varian-

ti me një krah dhe varianti me dy krahë. Përpos këtyre, ka edhe zgjidhje të veçanta, të cilat, megjithëse nuk përfshihen në ndonjërin prej varianteve të sipërmendura, janë konceptuar në frymën e banesës gjirokastrite.

Varianti perpendikular është ai më i thjeshti i banesës gjirokastrite dhe njëherazi baza e zhvillimit të mëtejshëm tipologjik të saj. Nga ana kompozicionale ai paraqet një bllok prizmatik me bazë katërkëndësh kënddrejtë, që zhvillohet në lartësi me dy dhe tre kate. Ndërlidhja e dy kateve të parë bëhet me shkallë të jashtme guri: Kjo banesë shquan për karakterin e mbyllur, që i jep asaj tipare të dalluara mbrojtëse, kompozimin e thjeshtë dhe të ngjeshur, vendosjen karakteristike ndaj terrenit, si dhe për hedhjen e theksuar në lartësi.

Varianti me një krah përbën llojin më të përhapur të banesës gjirokastrite. Ai është përvetësuar mjaft mirë nga mjeshtrat popullorë, të cilët duke ruajtur principet kryesore kompozicionale, kanë arritur në mjaft shembuj zgjidhje ku shquan një koncept i shëndoshë krijues. Varianti me dy krahë, një nga më karakteristikut e banesës gjirokastrite, ku ajo gjen mundësi për një trajtim më të përpunuar dhe monumental, është niveli më i lartë ku arriti kjo banesë. Në të dyja këto variante, banesa gjirokastrite gjen shprehjen e saj më të plotë dhe më të përkryer. Të dhënat e derisotme tregojnë se formimi i tyre i përket fillimit të shek. XVIII, duke qenë shtyrja më tej në kohë një hipotezë mjaft e bazuar.

Morfologjia e banesës gjirokastrite tregon qartë për lidhjen e padyshimtë gjenetike ndërmjet varianteve të saj. Të gjitha këto forma të ndryshme i bash-

kon një koncept i vetëm, por i ndan shkalla e zhvillimit, mënyra konkrete e realizimit. Kjo vazhdimësi dhe larmi formash, si dhe numri i tyre i shumtë, janë argumente kuptimplote për të treguar se këtu kemi një ecuri të natyrshme të kësaj kategorie arkitektonike. Krahas zhvillimit në planin planimetriko-volumor, banesa gjirokastrite pasurohet dhe përdor një repertor përherë dhe më të gjerë formash dhe elementësh arkitektoniko-konstruktivë, të cilët, në unitet me skelletin hapësinor kanë dhënë realizime me të vërtetë të shënuara. Periudha prej viteve 1800-1830 mund të konsiderohet periudha klasike e banesës gjirokastrite. Gjatë kësaj kohe janë ndërtuar një numër i konsiderueshëm banesash të mëdha, me vlera të shquara arkitektonike, që bartin më qartë karakteristikat thelbësore të këtij tipi. Banesa gjirokastrite, gjithë duke u qëndruar besnike disa parimeve themelore në rrjedhje të zhvillimit të saj, ka fituar karakteristika të reja dhe ka zbehur apo humbur disa të vjetra.

Banesa gjirokastrite shquan për zhvillimin e saj në lartësi. Ajo përgjithësisht është trekatshe, por në disa raste ndeshen dhe të tilla, ose pjesë të saj, që zhvillohen në katër kate. Planimetria e banesës shquan për kompaktësinë e theksuar. Ajo luhetet në forma të ndryshme, duke ruajtur grupimin e ambienteve rreth atyre ndërlidhës. Ambientet komunikojnë me këto të fundit dhe shpesh ndërmjet tyre. Njësia bazë kompozicionale është varianti perpendicular trekatesh, i cili sipas rastit, duke u përsëritur, krijon skema të ndryshme. Në kompozimin e saj, banesa gjirokastrite ka një liri të madhe veprimi. Kështu, brenda të njëjtit variant ndeshim zgjidhje të ndryshme, sidomos përsa i përket konturimit planimetrik, i cili është shpesh mjaft i thyer. Volumet gjithashtu thyhen duke i dhënë ndërtimit një theksim më të madh në lartësi dhe në mjaft raste duke pasuruar ndijshëm pamjet anësore. Por ajo që i jep planimetrisë dhe volumit të banesës gjirokastrite një zhdërvjelltësi dhe

rritje, duke kaluar nga kati përdhes në ata të sipërm, është koncepti i gjysmëkatit. Terreni i pjerrët ka krijuar mundësinë e rritjes së sipërfaqes për çdo kat, duke siguruar kështu një lidhje shumë organike me truallin. Gjirokastra, ashtu si dhe Berati, na jep një mori shembujsh të përkryer të lidhjes së goditur të ndërtimeve me terrenin.

Banesa gjirokastrite, që me formimin e variantit perpendicular trekatesh, fitoi një diferencim të dallueshëm funksional sipas kateve, gjë që mbeti deri aty rreth viteve 80 të shekullit të kaluar një tipar i rëndësishëm i saj. Humbja e kësaj karakteristike, lidhet pikërisht me kalimin e disa ambienteve të banuara edhe në katin përdhe, i cili tashmë nuk mbeti si më parë i pabanuar.

Ajo që të bie në sy në variantet e ndryshme të banesës gjirokastrite, në ambientet e saj, si dhe në elementet e veçantë arkitektoniko-konstruktivë, është prirja e theksuar tipizuese. Vërtet ky tipar është një karakteristikë e përgjithshme e ndërtimeve popullore, po në rastin e dhënë, ai shfaqet me një qartësi të plotë. Është me interes të theksohet se ky tipizim nuk ka dëmtuar thujtë aspak origjinalitetin e çdo ndërtimi të veçantë, i cili ka paraqitur problemet e veta për ndërtuesin. Ky i fundit, brenda një repertori të njohur formash, ka ditur të japë në çdo rast një krijim më vehte. Tipizimi nuk ka tulatur shpirtin novator të ndërtuesit, por ka shërbyer si një mbështetje e sigurtë, tashmë e përvehtësuar, mbi të cilën e reja mund të ngrihej vetëm duke provuar racionalitetin e saj.

Banesa gjirokastrite shquan për një studim të detajuar funksional të çdo elementi, i cili është i vendosur pikërisht aty ku duhet të jetë. Kjo shihet më qartë në brendësinë e saj aq të pasur me orendi fikse si musandra, dollapë muri, kamare, mindere etj. Orenditë fikse, të lidhura organikisht me ndërtimin, përbëjnë një tipar të rëndësishëm të banesës gjirokastrite, ashtu si dhe për mbarë banesën shqiptare. Kjo

GJIROKASTRA

QYTET - MUZE

zgjdhje lejonte që volumi i dhomës të mbetej thuajse i pastër. Përveç shtresave të ulta, asgjë nuk e pengonte shikimin, asgjë nuk e thyente volumin e brendësisë së dhomës, e cila shfaqej me tërë ngrohtësinë e saj. Elementet e drurit, shpesh të përpunuara nga ana dekorative, luajnë një rol të rëndësishëm në perceptimin tërësor të dhomës. Në përputhje me funksionin e çdo ambienti përpunimi dekorativ ka shkallëzime; realizimet më të shënuara janë në odën e miqve.

Oda e banesës gjirokastrite është elementi bazë kompozicional. Ndër odat, si përgjithësisht në banesën shqiptare, nga funksioni e për pasojë nga trajtimi, shkapëputet oda e miqve, ndërsa të tjerat ndahen në të dimrit në katin e ndërmjëmë dhe në të verës në të dytin.

Në dallim nga brendësia, që ka një trajtim mjaft të kujdesshëm arkitektonik, pamja e jashtme e banesës gjirokastrite, duke përfshirë dhe periudhën klasike të saj, është pak e përpunuar. Për vetë kompozimin, kujdes i kushtohet vetëm trajtimit të pamjes kryesore, ndërsa, në disa variante të zhvilluara, takojmë edhe pamjet anësore të përpunuara. Ajo që të bën përshtypje në banesën gjirokastrite të shikuar së jashtmi, është modelimi, kompozimi i hedhur dhe, mbi të gjitha, monumentaliteti dhe karakteri i ashpër që e shquajnë atë menjëherë nga tipat e tjerë të banesës shqiptare. Në pamjen e saj mbisundojnë masat e mbyllura të muraturës, ndërsa çardaku dhe trajtimi i ballit të katit të dytë mezi thyejnë pak ashpërsinë e saj, duke krijuar një kontrast të goditur me pjesën tjetër të ndërtesës. Lehtësia dhe përpunimi i ballit të katit të dytë si dhe strehët e gjera që mbështeten

plot elegancë mbi testeket piktoreskë, pa humbur hijen e rëndë, i japin kompozimit një shpërthim të goditur, i cili vjen si një rritje graduale prej katit për-dhe, thuajse të shurdhër. Diferencimi funksional i kateve ka gjetur shprehjen e barasvlershme në trajtimin e jashtëm arkitektonik. Në pamjen e jashtme, detaji arkitektonik punon pak, elementet e veçantë përgjithësisht janë shkrirë bashkë, duke dhënë secili kontributin e vet për theksimin e karakterit monumental të pamjes së jashtme. Por, në disa shembuj të varianteve të zhvilluara, shohim që ballët e odave të krahëve dhe në disa raste, faqet anësore, që shohin nga kamerieja apo çardaku, janë të zbukuruara me dekoracione ose dhe me piktura murale. Përgjithësisht, balli i odës së miqve dekorohet me panotë karakteristike baroke, që i gjejmë dhe në brendësi të odave të miqve, ndërsa anash tyre pikturohen zakonisht dy luanë në një pozicion dinamik, kundrejt njëri-tjetrit.

Një nga tiparet e rëndësishme të banesës gjirokastrite është edhe karakteri mbrojtës i saj. Ky tipar nuk është i njëjtë në kohë. Atë e ndeshim në rritje deri në fundin e periudhës së lulëzimit të banesës gjirokastrite, më pas fillon të bjerë në mënyrë të ndjeshme, duke u shuar krejtësisht rreth fundit të shek. XIX. Kur flasim për tiparin mbrojtës, gjithashtu duhet të kemi parasysh se jo të gjitha banesat gjirokastrite e kanë këtë tipar; po ashtu atë e ndeshim në shkallë të ndryshme në banesa të ndryshme.

Banesa gjirokastrite, pa dyshim, nuk është një fenomen arkitektonik i izoluar. Ajo ka jetuar në një mjedis relativisht të gjerë kohor dhe hapësinor. Por lidhjet e saj me simotrat përreth kanë pasur shtrirje

dhe dendësi të ndryshme, në kohë të ndryshme. Ashtu si për mbarë banesën qytetare shqiptare, dhe për atë gjirokastriten, gjysma e dytë e shek. XIX është periudha gjatë së cilës ajo shënon ku më shumë e ku më pak ndryshime. Është koha kur thellohen shkëmbimet ekonomike ndërmjet krahinave, kur borgjezia kombëtare kishte filluar të rritej. Në këtë periudhë edhe banesa gjirokastrite u përfshi në atë rrymë konceptesh të reja, e cila u ndje në mënyrë krejt të parabarabartë në të dy përbërësit e saj themelorë, kompozimin planimetriko-volumor dhe trajtimin arkitektonik. Në planin e kompozimit, banesa gjirokastrite ruajti pothuaj të pacenuar skemën e saj, e cila, edhe gjatë kësaj periudhe, ruante vitalitetin. Përkundrazi, në trajtimin e përgjithshëm arkitektonik të brendësisë dhe më tepër të pamjes së jashtme, dallojmë ndryshime të rëndësishme. Në këtë kohë, në banesën gjirokastrite vërehen përpjekje për barastrajtimin e pamjes së jashtme me brendësinë. Dritaret relativisht të mëdha, mbuluar me arkitra dhe kornizuar me façatura druri, strehët e mbyllura dhe relativisht jo tepër të gjera, përdorimi në disa raste i erkereve dhe suvatimi i pamjes së jashtme, i japin tashti një aspekt të ri kësaj banese.

Vetë realizimet e shquara që arriti kjo banesë, sidomos në variantet e zhvilluara të saj dhe paralelet me banesat e tipeve të tjera, veçanërisht të tipit me çardak, të shtyjnë të zgjerosh në kohë dhe vend rrethin në të cilin u formua ky tip banese. Kështu, skeleti kompozicional i kësaj banese ka një rrugë të qartë evolutive, që i ka rrënjët në banesën e njohur perpendikulare shpesh me gjysmëkat, e cila është e njohur në truallin tonë që në shek. XIV, siç tregojnë ndërtimet në fshatin rrënojë të Kamenicës (Sarandë) e gjetkë. Kjo banesë e thjeshtë gjeti kushte të përshtatshme zhvillimi në Gjirokastër dhe, brenda një kohe relativisht të shkurtër, arriti në kompozime të zhvilluara, gjithë duke ruajtur disa njësi bazë kompozicionale. që të kujtojnë variantin e thjeshtë. Por,

në rrugën e zhvillimit, kjo banesë u pasurua në trajtimin e saj arkitektonik dhe veçanërisht në atë të brendësisë, me realizime që nuk mund të vështrohen pa u kapur në lidhje më të gjerë territoriale dhe kohore. Kështu, shumë elemente i gjejmë në mbarë banesën qytetare shqiptare, disa të tjera kanë shtrirje panballkanike. Po dhe vetë këto elemente arkitektonike nuk kanë qëndruar si realizime të pandryshuara. Ato janë shkruar organikisht në mbarë trajtimin e banesës. Pra, banesa gjirokastrite është një realizim që, gjithë duke qenë në themelin e saj një krijimtari origjinale, siç e provon zhvillimi logjik planimetriko-volumor, përvetësoi organikisht mjaft realizime, të cilat i ndeshim dhe jashtë këtij tipi sidomos përsa i përket trajtimit të brendësisë.

Tiparet e veçanta të banesës gjirokastrite e gjejmë në shpjegimin në kushtet ekonomiko-shoqërore të jetës së kësaj qendre, e cila krahas tipareve të përbashkëta me qytetet e tjerë të vendit, dallohej dhe për tipare të veçanta, të cilat qëndrojnë në bazën e zhvillimit dhe të arritjeve të banesës gjirokastrite. Ky qytet, në dallim nga qendrat e tjera të mesjetës së vonë, si Berati, Elbasani apo Shkodra, të njohura si qendra zejtaro-tregtare, ishte deri vonë, nga fundi i shek. XIX, qendër administrative dhe shkëmbimi. Shtresa e pronarëve të tokave ishte e fuqishme në qytet. Ajo, duke pasur mjetet e duhura, në vazhden e diferencimit përherë dhe më të theksuar klasor, arriti të materializojë me punën e mjeshtreve të talentuar variante përherë e më të zhvilluara banesash. Grijndjet ndërmjet feudalëve, pra, anarkia feudale, momenti klasor dhe shkaqe të tjera, kushtëzuan mjaft nga tiparet e banesës gjirokastrite, ndërmjet të cilave shquan tipari mbrojtës.

Ndërtimet në Gjirokastër, gjatë shumë shekujsh, deri vonë para Çlirimit të vendit, janë vepër e mjeshtreve të talentuar popullorë. Epiteti popullor, së pari, lidhet me faktin se, për ta shkollë që përvoja shumëshekullore, që kalonte nga një brez në tjetrin. Së dyti,

GJIROKASTRA QYTET - MUZE

ky cilësim tregon se mjeshttrat i përkisnin popullit, d.m.th. klasave të shfrytëzuara, që siguronin jetesën me punën e tyre. Ata ishin të organizuar në grupe prej 15-20 anëtarësh, me një kryemjeshtër. Krahinat që kanë ushtruar më shumë mjeshtëritë ndërtimore, prej të cilave kanë dalë dhe ata që kanë punuar në Gjirokastrë, janë ato të Kolonjës dhe Dangëllisë. Duke pasur parasysh realizimet vërtet të shquara ndërtimore edhe në Gjirokastrë, del figura e mjeshtrit të talentuar shqiptar. Ashtu si mbarë ndërtuesit popullorë, ata qenë autorë të projektit dhe realizues të tij. Ky unitet organik, apo, më saktë, këto dy faza të të njëjtit proces, janë tipar thelbësor i kësaj krijimtarie popullore, tipar që ka kushtëzuar edhe racionalizmin e theksuar të këtyre veprave arkitektonike. Një tipar tjetër i rëndësishëm i veprave të këtyre mjeshtrave është edhe mbarësia e theksuar funksionale, gjetja e vendit të përshtatshëm për çdo hollësi, etj. Kjo shpjegohet me njohjen e thellë të mënyrës së jetesës, e cila i lejonte mjeshtrit të zgjidhte drejt dhe me shije çdo kërkesë funksionale. Përvoja shumëshekullore që mjeshttrat kishin grumbulluar, si dhe intuita e shquar teknike, ishin faktorët që kushtëzuan ndërtime të goditura me dy materialet bazë ndërtimore, gurin dhe drurin. Nuk mund të mënjanohet edhe forca e madhe përfytyruese, pa të cilën ishte i pamundur realizimi i aq ndërtimeve, që shpesh paraqesin probleme të vështira teknike. Me ndërtimet e Gjirokastrës, gjenia popullore ka arritur kulme të tilla, të cilat tregojnë qartë për aftësitë e pashtershme, shpirtin krijues dhe zotësinë për të ecur me pjekuri në fushën e artit të ndërtimit, duke i shtuar parreshtur përvojës gjëra të reja.

*
* * *

Me kujdesin e vazhdueshëm të Partisë dhe të Shtetit socialist për trashëgiminë pozitive të së kaluarës, pra edhe të asaj në fushën e arkitekturës, u krijuan kushte për vlerësimin dhe vënien në mbrojtje të ansambleve të mëdhenj në Gjirokastrë. Me vendim të posaçëm të Këshillit të Ministrave, më 1961 Gjirokastra u shpall qytet-muze dhe u vu në mbrojtje shtetërore. Që prej daljes së këtij vendimi, filloi puna e gjerë kërkimore për studimin dhe klasifikimin e ndërtimeve, si dhe ajo për restaurimin e tyre. Si rezultat i kësaj pune, në vitin 1973 u aprovua rregullorja mbi mbrojtjen dhe administrimin e qytetit-muze të Gjirokastrës, lista e monumenteve të kategorisë së parë dhe zonifikimi i qytetit.

Në bazë të studimit për zonifikimin e qytetit-muze të Gjirokastrës, pra, për klasifikimin e ansambleve të tij simbas vlerave, ai u nda në dy njësi të mëdha: në qendrën historike dhe në zonën e lirë. Qendra historike përbëhet nga zona muze dhe zona e mbrojtur.

Zona muze, e cila përmbledh ansamblet më me vlerë të qendrës historike, ruhet në tërësinë e saj si kompleks arkitektonik urbanistik dhe ambiental. Zona e mbrojtur, është pjesa tjetër e qendrës historike, e cila ruan gjithashtu vlera me rëndësi. Zona e lirë është pjesa e qytetit që nuk përfshihet në qendrën historike.

Monumentet në qytetin-muze, sipas vlerës së tyre ndahen në dy kategori: në monumente të kategorisë së parë dhe në monumente të kategorisë së dytë.

Monumentet e kategorisë së parë janë shembujt me vlera të shënuara tipologjike, apo që përmbajnë vlera të rëndësishme arkitektonike. Monumentet e kategorisë së dytë janë të gjitha ndërtimet e tjera, që ruhen brenda kufijve të qendrës historike.

Vënia në mbrojtje shtetërore e qytetit-muze të Gjirokastrës është padyshim e lidhur me kryerjen e punimeve të gjera restauruese, të cilat sigurojnë ruajtjen e kësaj trashëgimie me tërë autenticitetin e saj; dëshmi me vlera të dyfishta si vepër arti dhe dokument historik. Pikërisht fill pas vënies në mbrojtje të kësaj qendre, u ngrit ateljeja e restaurimit. Krijimi i Institutit të Monumenteve të Kulturës, më 1965, u dha një hov të madh punimeve restauruese edhe në këtë qytet; ato u rritën si në volum ashtu dhe në cilësi. Në vitin 1973, Ateljeja e Monumenteve të Kulturës u kthye në Degë të Monumenteve, gjithmonë brenda kuadrit të Institutit të Monumenteve të Kulturës, duke krijuar kështu kushtet për zgjerimin dhe thellimin e mëtejshëm të ndërhyrjeve restauruese.

Deri më sot, në qytetin-muze të Gjirokastrës janë kryer ndërhyrje të rëndësishme konservimi dhe restaurimi, në kala dhe në pazarin e qytetit nga kuadro të dala prej auditorëve të Universitetit të Tiranës, por volumi më i madh i këtyre punimeve u përket banesave, që përbëjnë pjesën kryesore të ndërtimeve të qytetit. Punimet restauruese në banesa kanë synuar të ruajnë, sa më shumë që të jetë e mundur, elementet dhe kompozimin origjinal, duke ndërhyrë në monumentet vetëm në rastet kur paraqitej rreziku i degradimit dhe kur në to ishin bërë ndryshime apo shtesa pa kriter, që kishin dëmtuar vlerat e monumentit. Sipas rastit, mbas studimeve të imta në vend, janë bërë dhe punime plotësimi, veçanërisht në elemente të veçantë arkitektonikë, gjithmonë duke respektuar parimet e shëndosha të restaurimit, që shohin te monumenti në radhë të parë dokumentin historik. Restaurimi i këtyre banesave i ka zgjidhur dy anët e proble-

mit, evidentimin dhe ruajtjen e mëtejshme të vlerave të monumentit dhe përmirësimin e kushteve të jetës së banorëve. Një numër më i vogël prej tyre janë kthyer në objekte shoqërore dhe muzeume.

Qyteti-muze i Gjirokastrës jeton dhe do të jetojë me kohën, me të renë socialiste, prandaj në përputhje me rregulloren për mbrojtjen dhe restaurimin, pa dëmtuar vlerat e këtij qyteti, janë ngritur dhe do të ngrihen një seri objektesh, shoqërore, industriale dhe banimi. Brënda qendrës historike, nevojat për objekte shoqërore janë plotësuar nëpërmjet adaptimit të monumenteve të kategorisë II, siç u veprua me adaptimin e një banese për Poliklinikën e qytetit në lagjen Hazmurat. Ndërtimet në zonën e lirë do të krijojnë shkallë-shkallë ansamble të reja që nuk do të zbehin vlerat e qendrës historike.

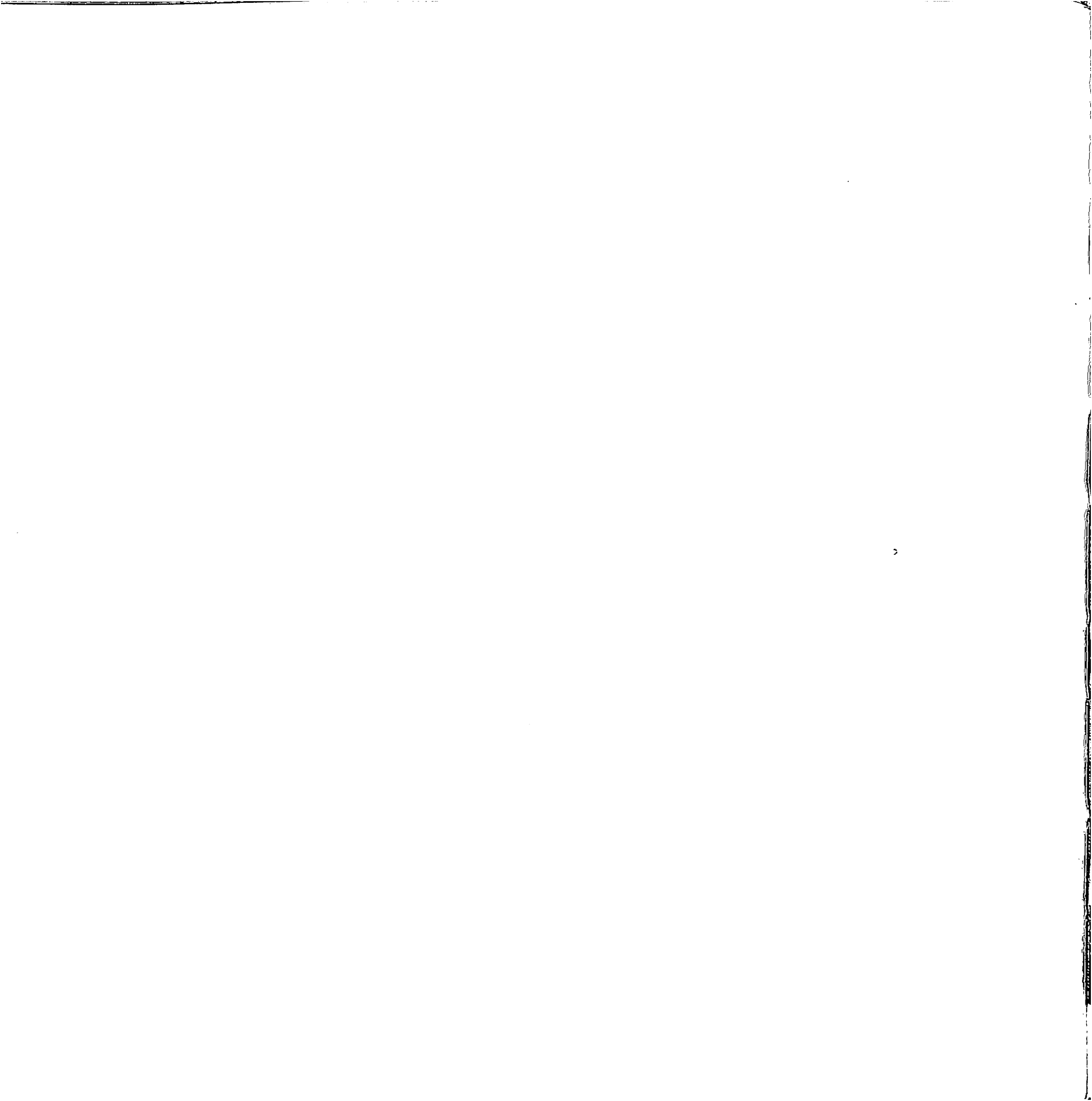
*
* * *

Gjirokastra shquan krahas arkitekturës së saj, që të lë mbresa të pashlyshme, dhe për kontributin e shquar në historinë e popullit tonë. Ajo, gjatë gjithë kohës, ka qenë një vatër e luftës kundër pushtuesve të huaj dhe pabarazisë shoqërore. Shoku Enver Hoxha, duke folur për traditat patriotike e revolucionare të këtij qyteti shkruan: «...Gjirokastra jonë është qytet-muze, në radhë të parë, për historinë e saj të lavdishme patriotike e revolucionare, për luftërat dhe përpjekjet e pareshtura të bijve dhe bijave të saj për liri dhe pavarësi, për gjuhën dhe për shkollën shqipe, për demokraci, zhvillim e përparim të gjithanshëm ekonomik e shoqëror»¹). Ky vlerësim i shokut Enver flet qartë për kontributin e madh që dhanë bijtë e bijat e këtij

1) Enver Hoxha, «Përshëndetje drejtuar popullit të Gjirokastrës», gazeta «Zëri i popullit», 25 Maj 1977.

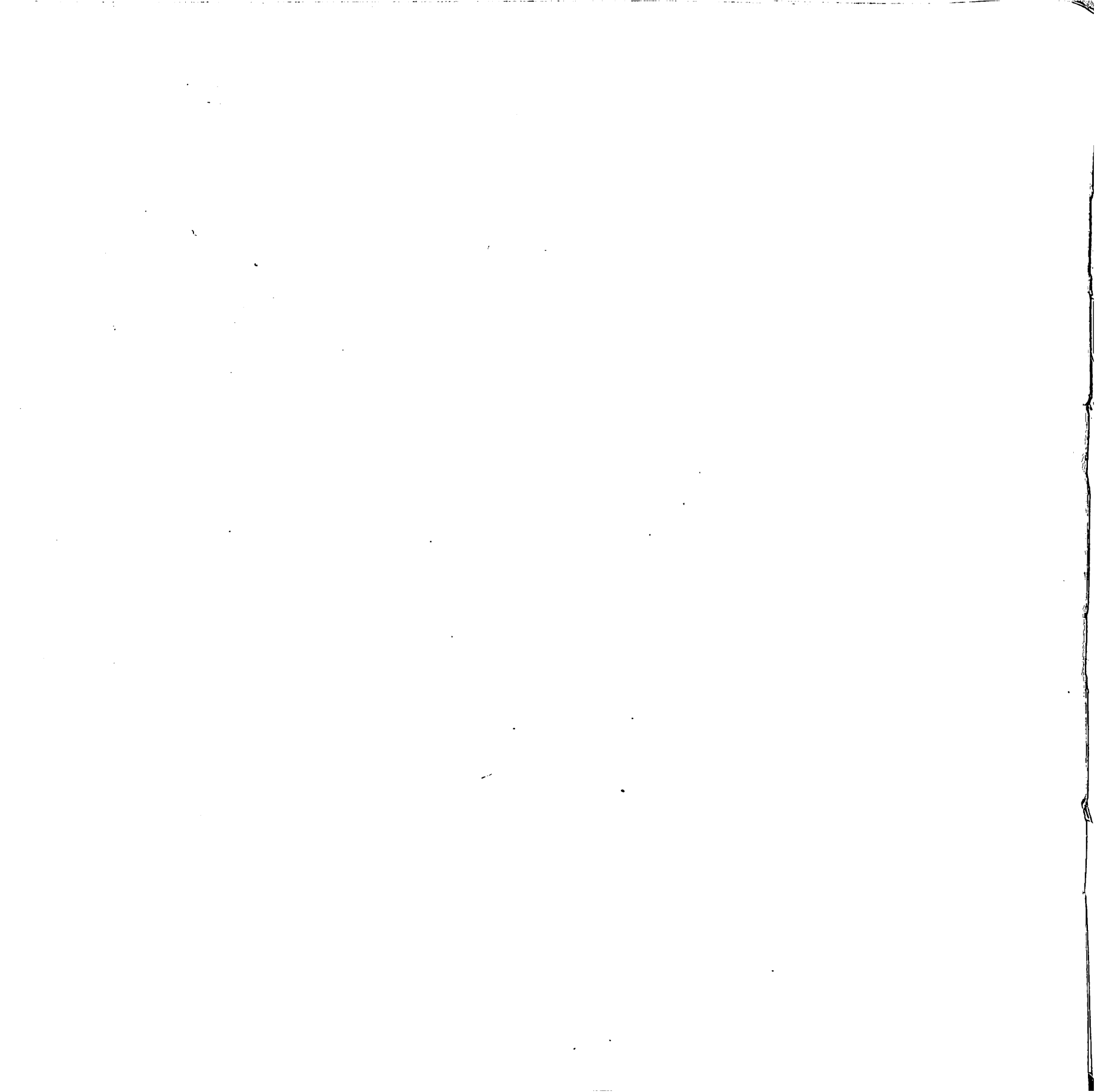

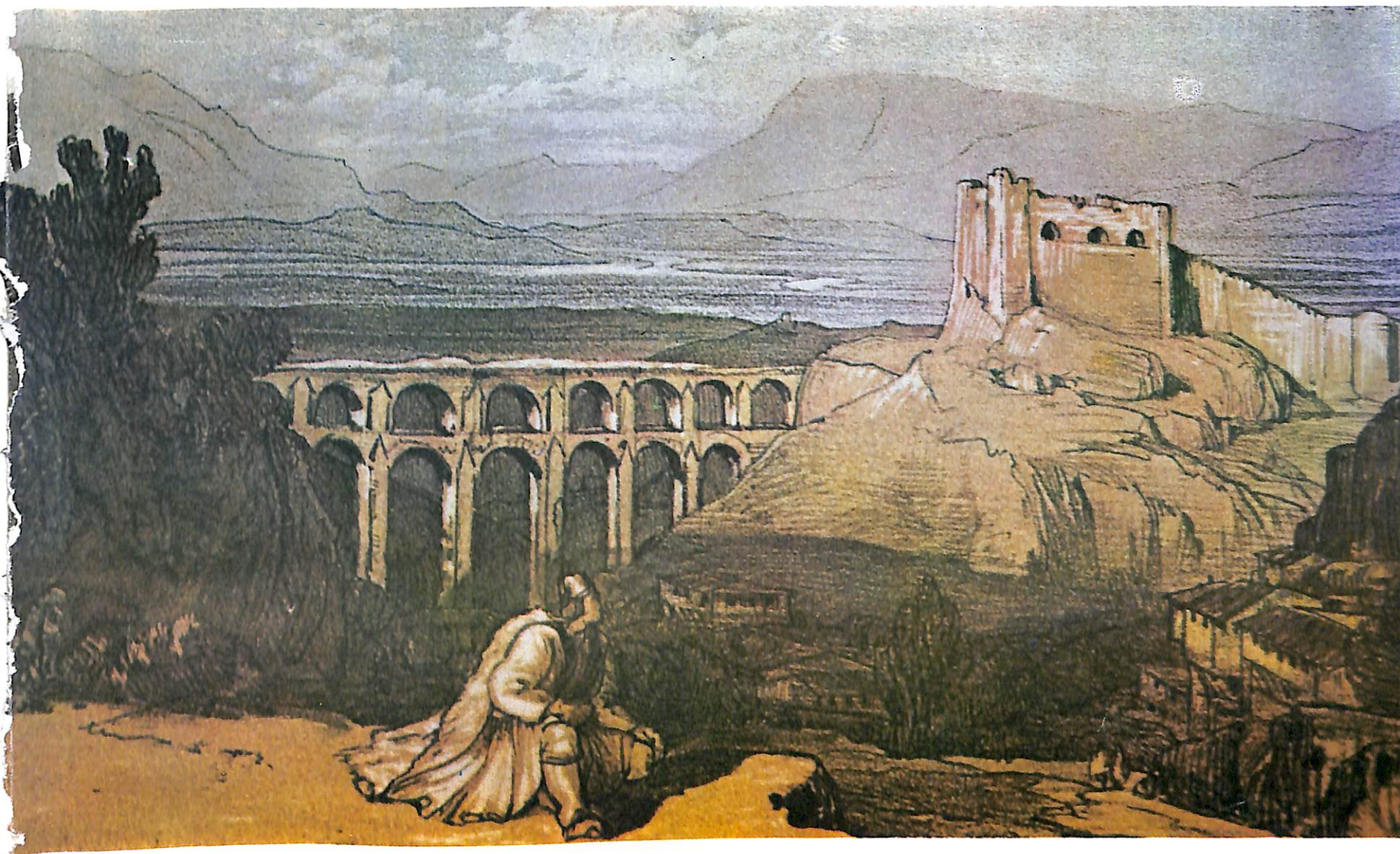
Qyteti

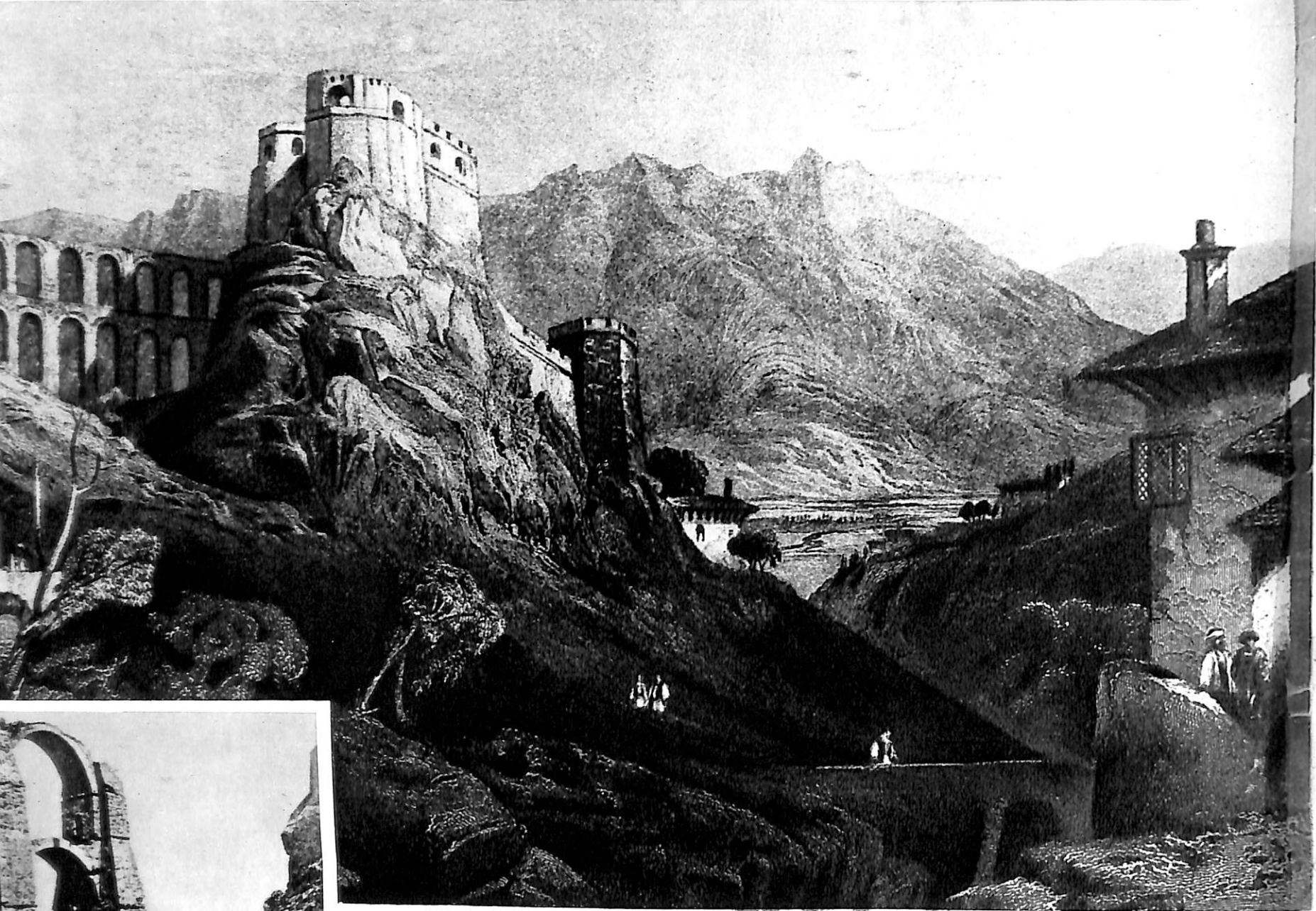
Nga vizita e udhëheqësit tonë të dashur shokut Enver Hoxha në rrethin e Gjirokastrës – Mars 1978.

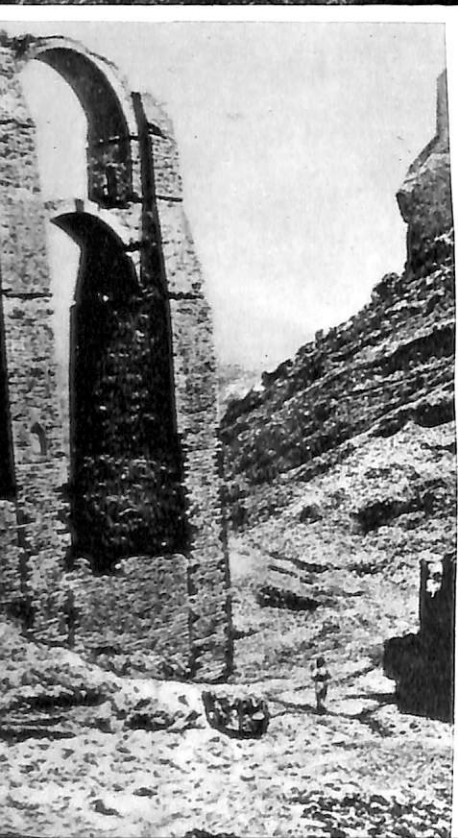

Pamje e kalasë, gravurë e s

RIPISTOTERA E
MUSEUMI HISTORIK
32202

Pamje e kalasë dhe «urave të mëdha», gravurë e shek. XIX.

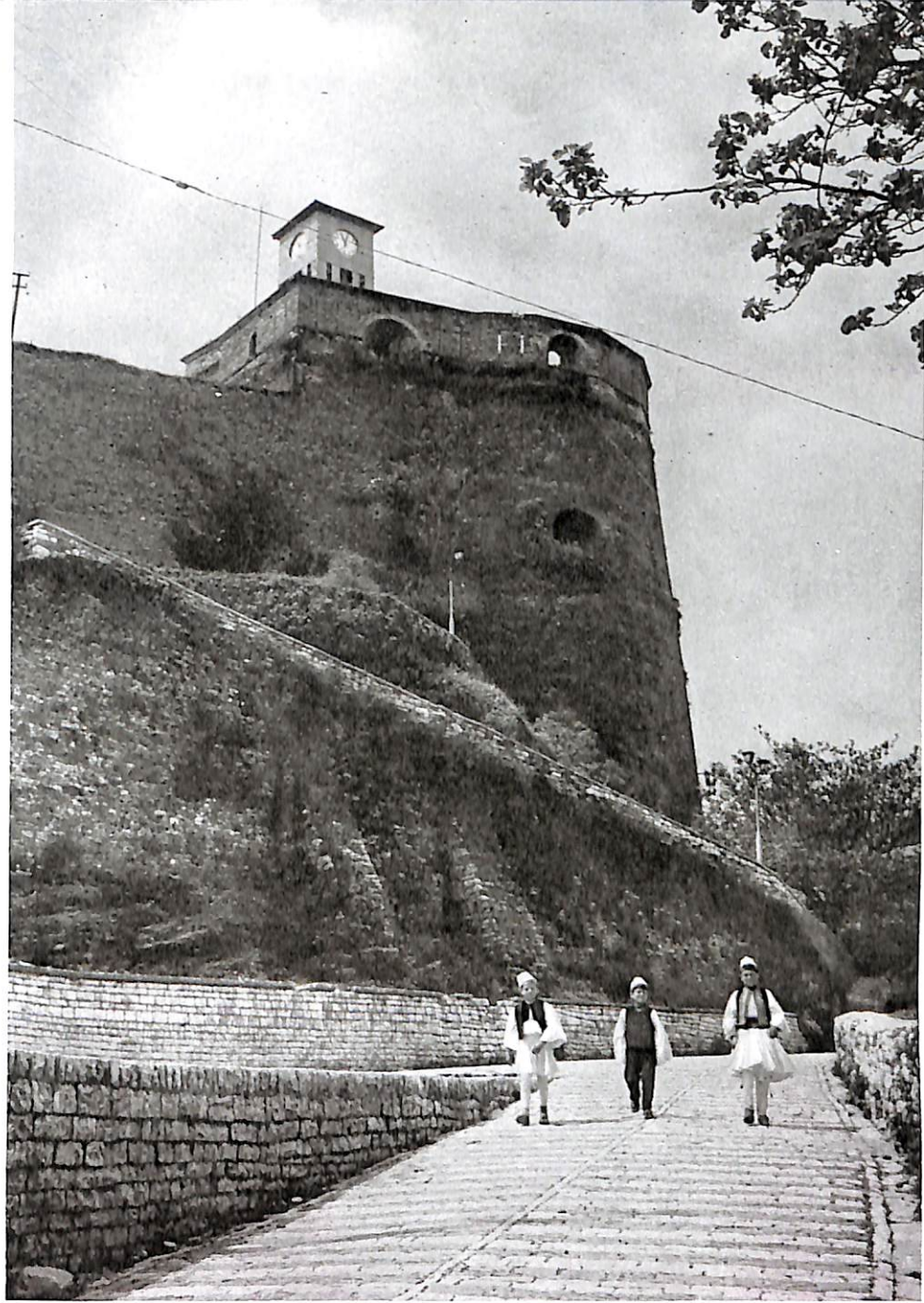
Pamje e një pjese të «urave të mëdha» shkattërruar më 1932.

Pamje e urës të ujësjellësit të kalasë, mbi
lagjen Manalat.

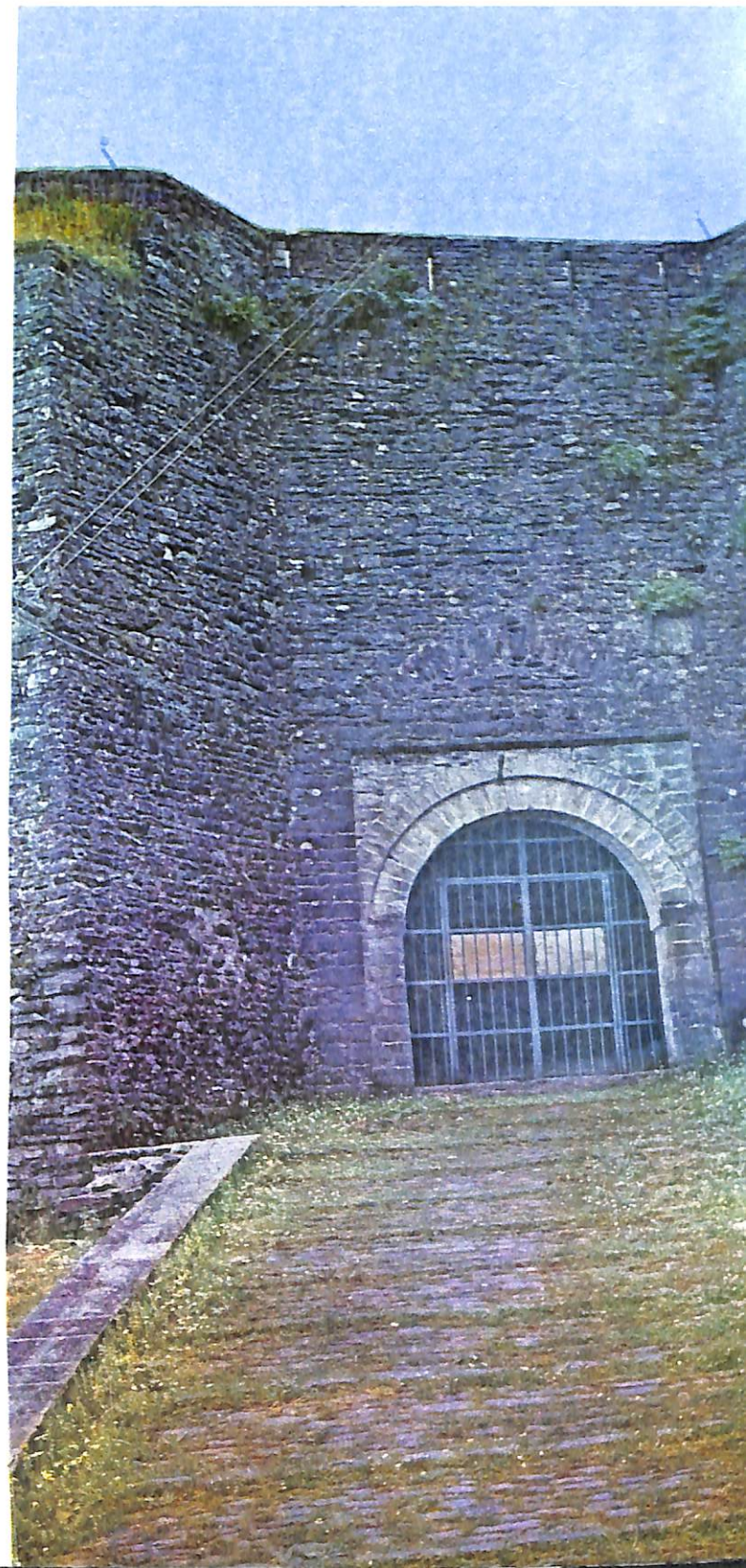

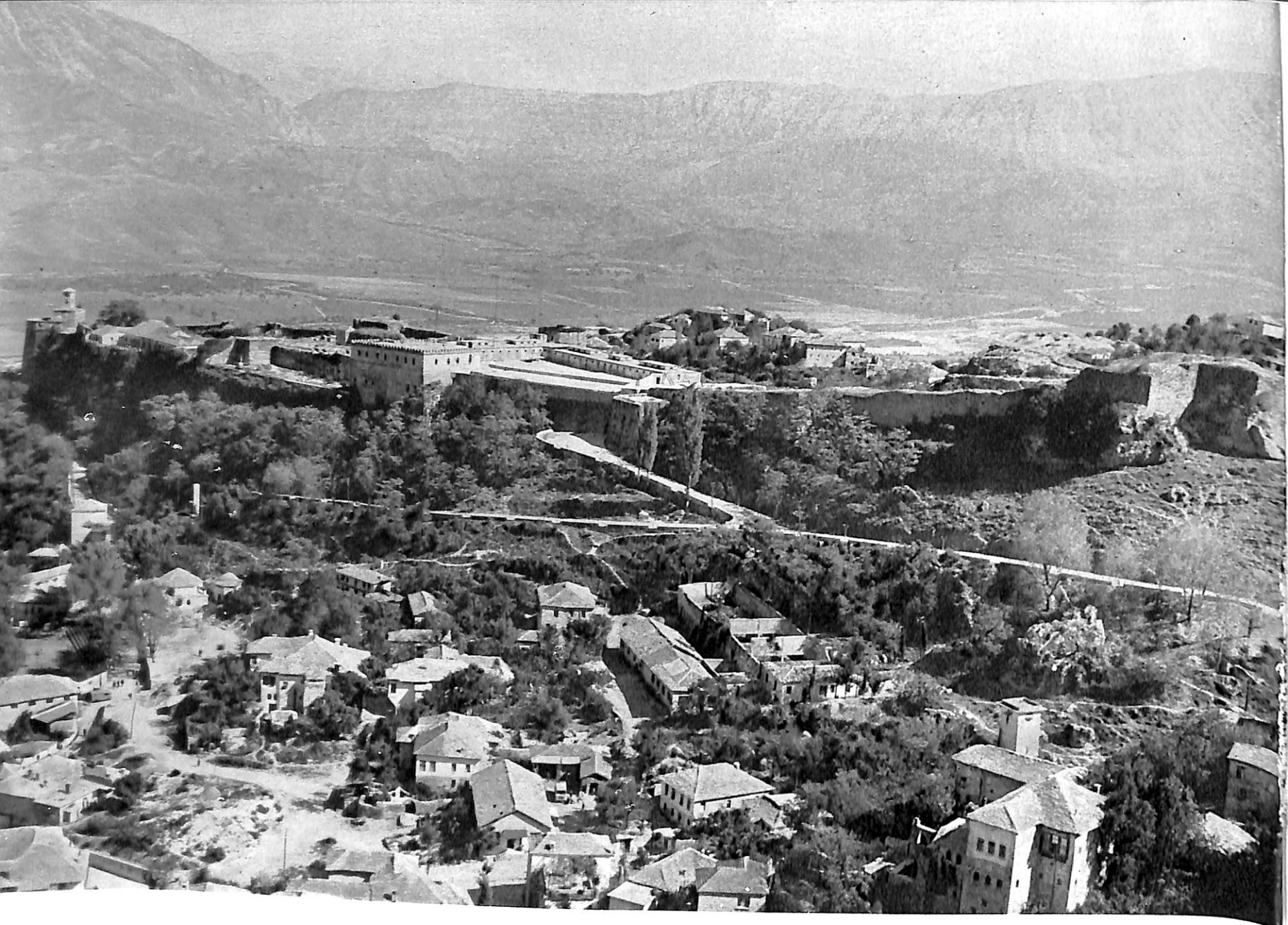
Pamje e kalasë së Gjirokastrës — shek. XIII.

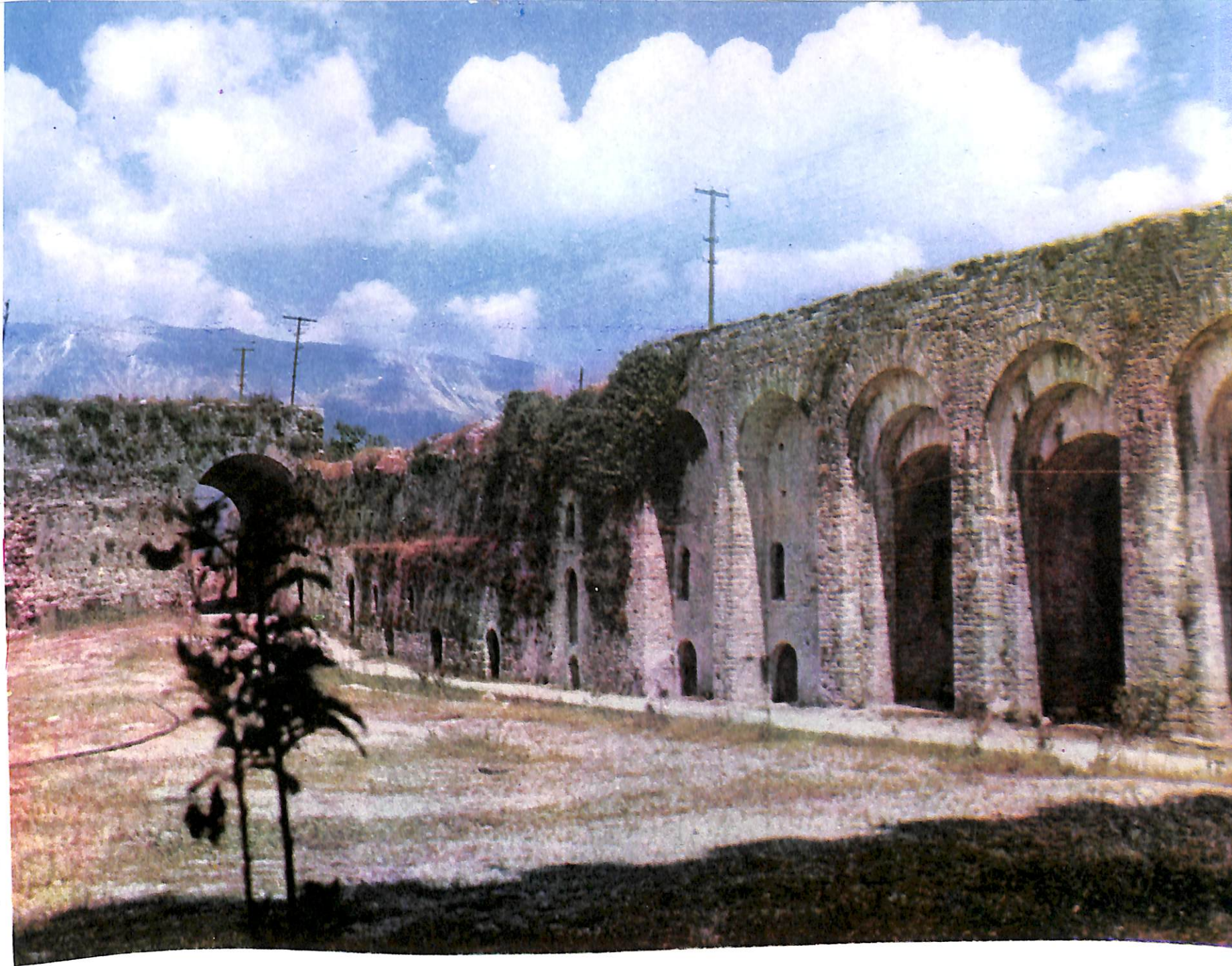
Pamje e kalasë nga hyrja lindore.

Porta e kalasë nga hyr

Amje e kalasë nga perëndimi.

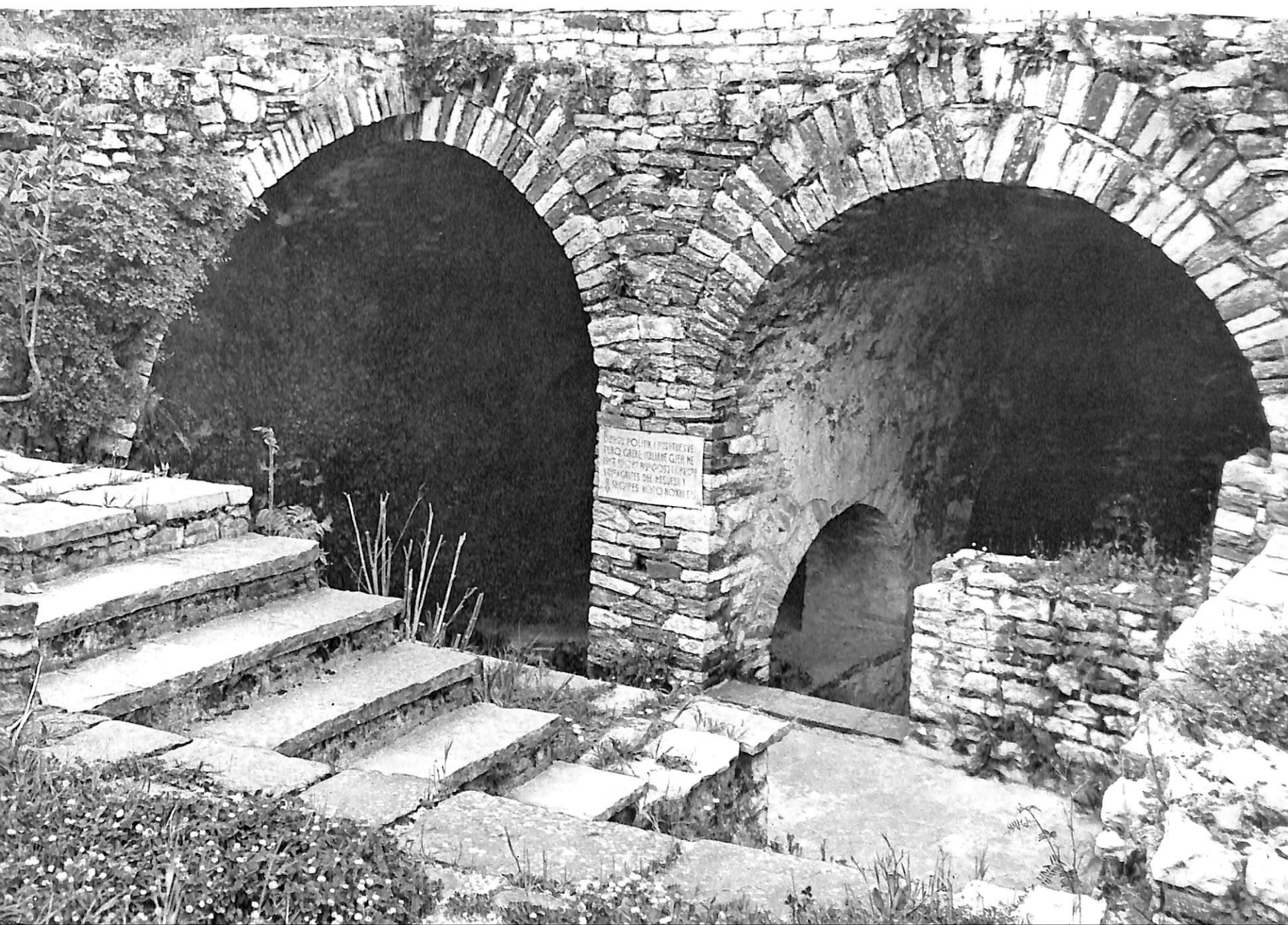
Pamje e brendshme e kalasë me ambiente
e rindërtuara nga Ali Pashë Tepelena.

Porta kryesore e kalasë

Grupi artistik i pionerëve të shkollës 8 vje-
re «Naim Frashëri» të lagjes Manalat.

Pamje e ambienteve të brendshme të kal

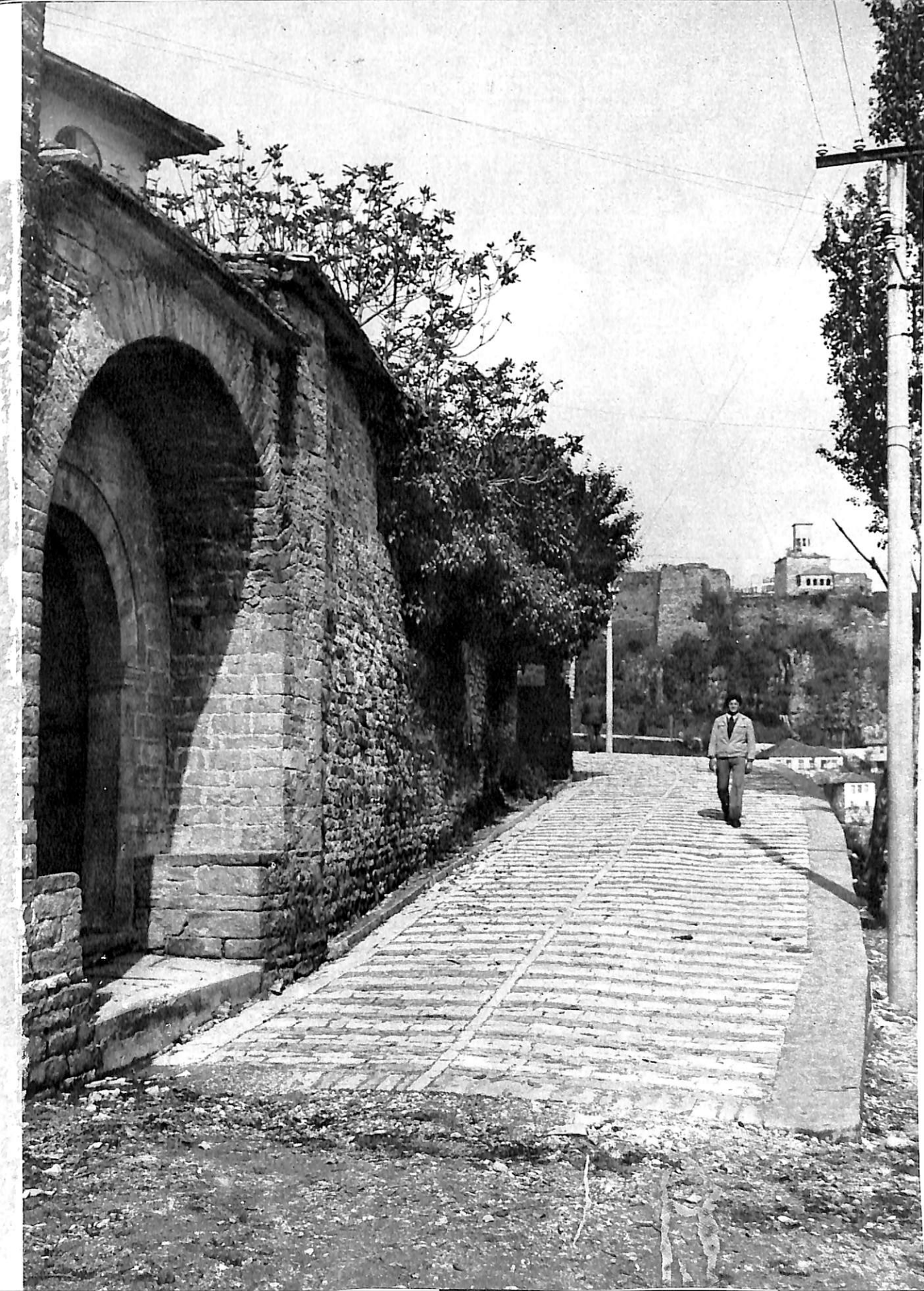

e e lagjeve Pazar i Vjetër dhe Pllakë

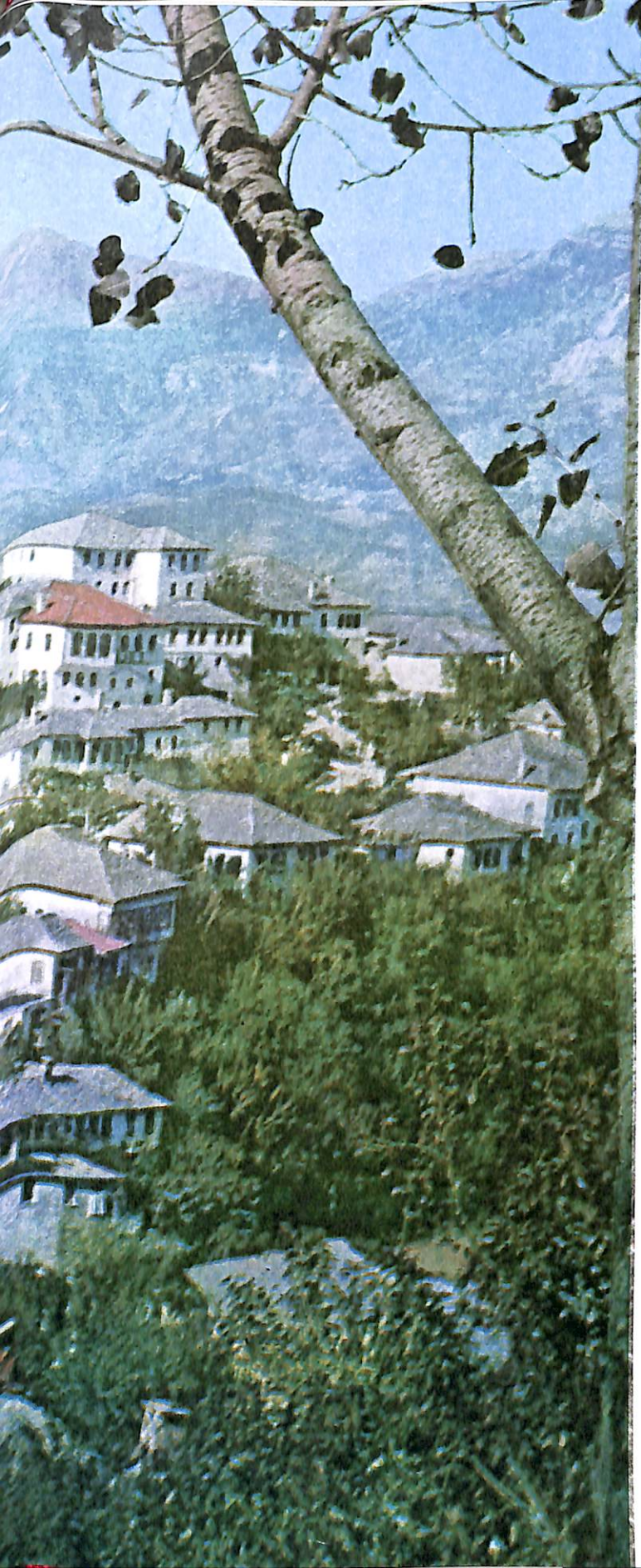
Pamje e kalasë dhe e lagjeve Pazar i vjetër
e Pllakës

Brugë në lagjen Cfake

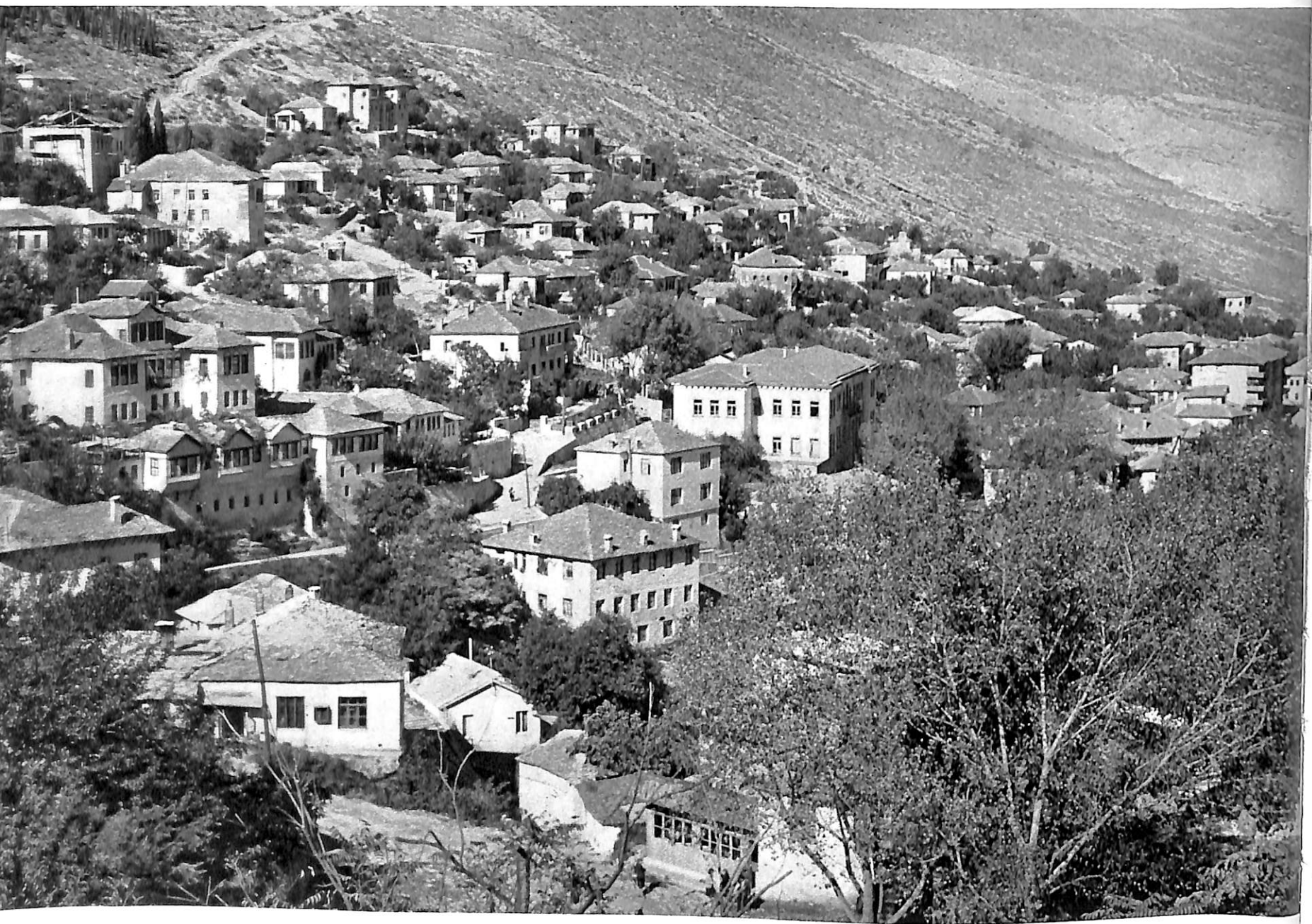

Pamje e pjeshme
e lagjes Hazmurat

Rrugë në lagjen Hazmurat

lagjes Palorto

Rrugë në lagjen Teqe

gjes Cfakë

Pamje e lagjes Ma

sshme e lagjes Dunavat

Rrugë në lagjen Pazar i Vjetër

Rrugë në lagjen Meçite

Pamje rruge në lagjen
Varosh

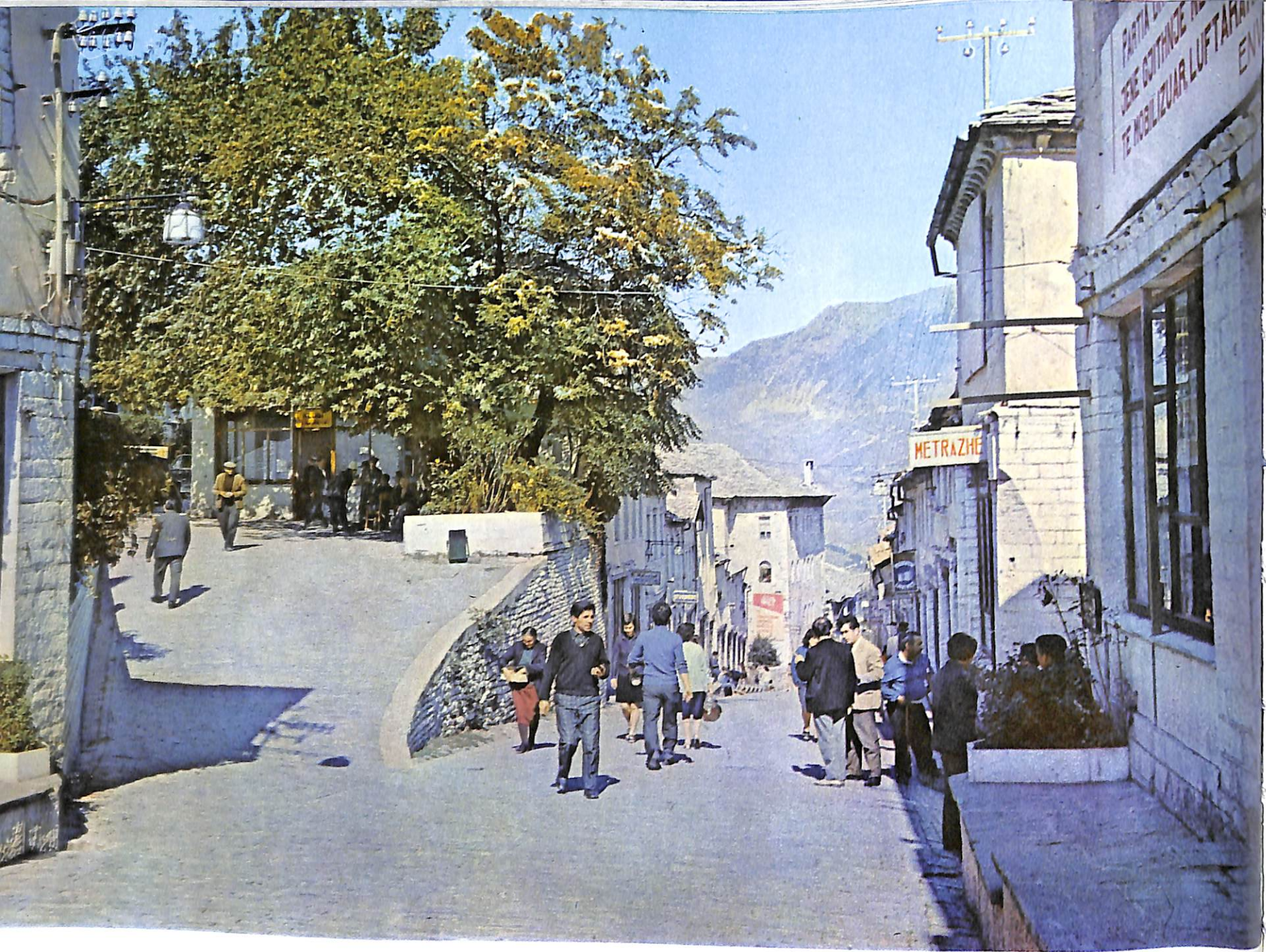
Pamje e Qafës së Pa-
zarit dhe Obeliskut

nga pazari i qytetit

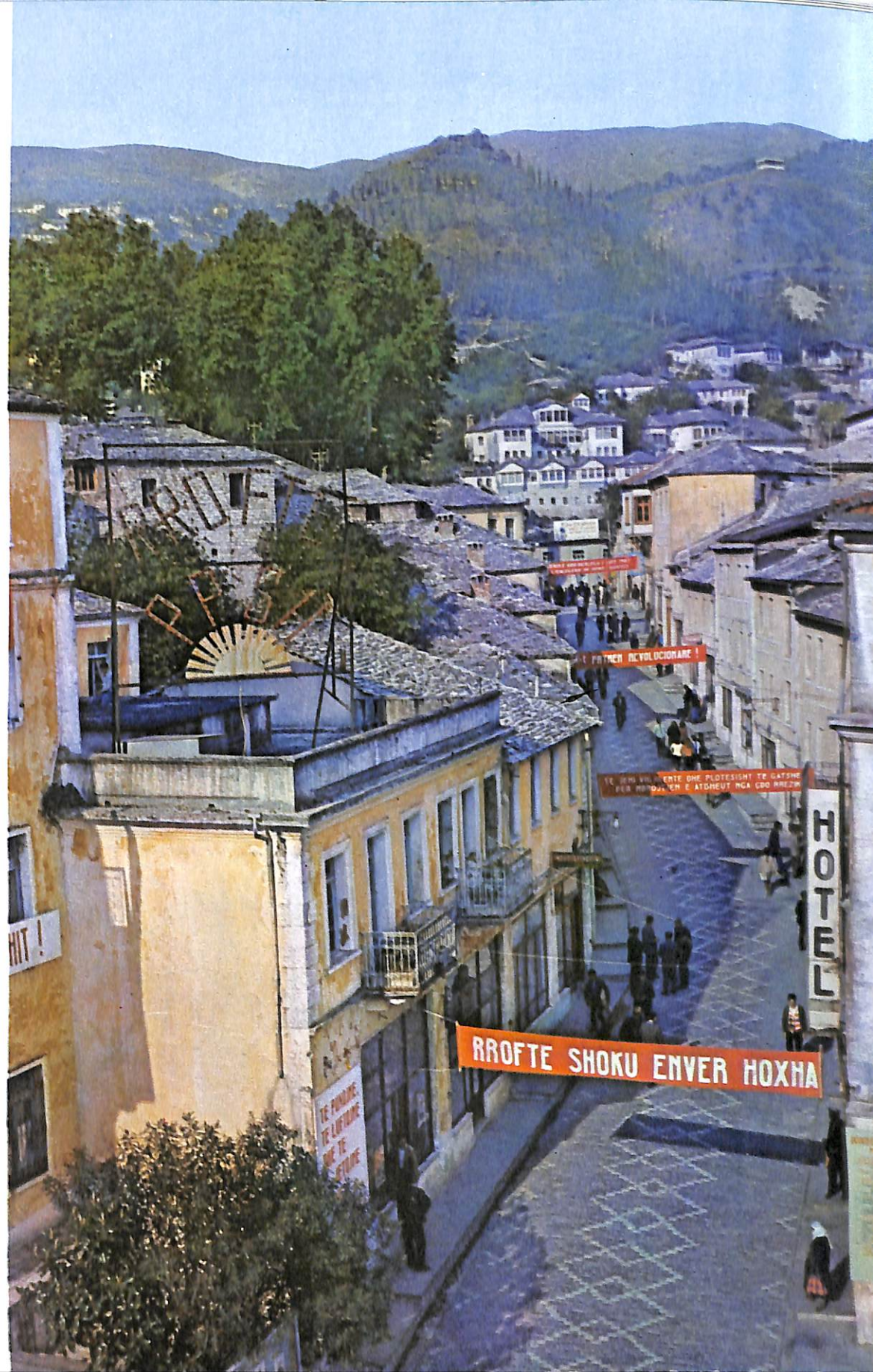

Sheshi «Çerçiz Topull

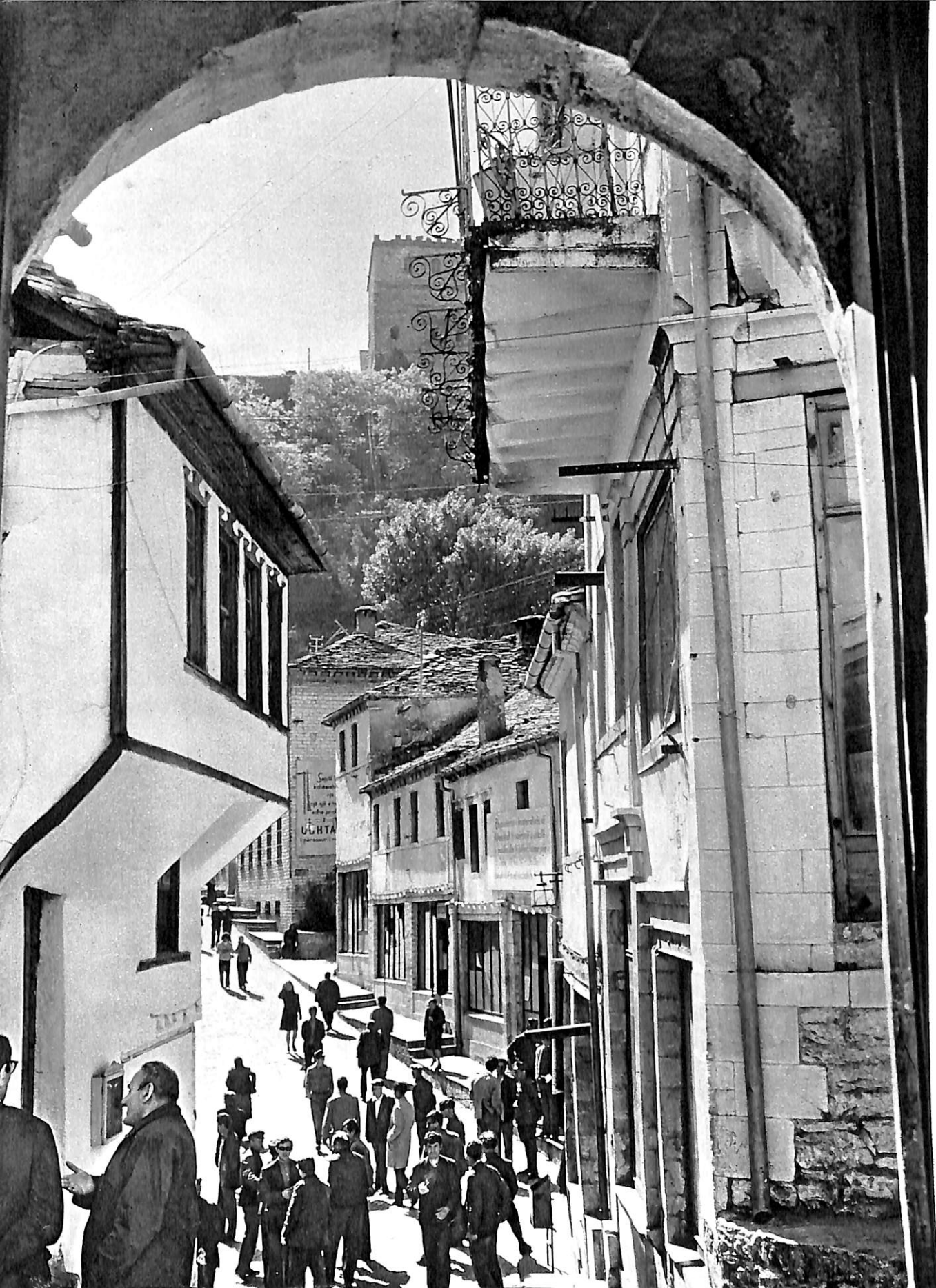
dhe dyqane të pazarit

Rrugë karakteristike e pazarit

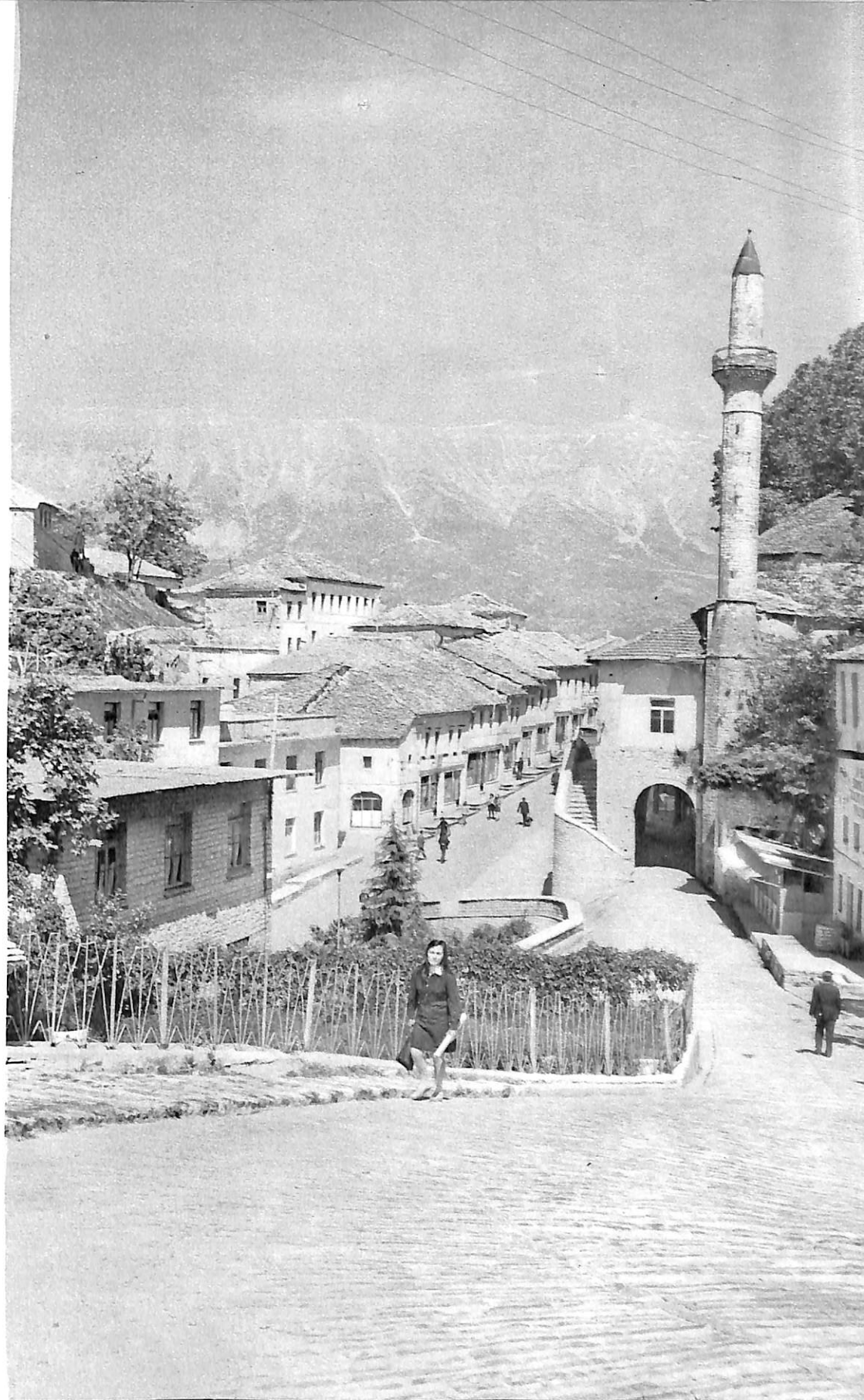
Pamje e pjesshme e
pazarit dhe lagjes Teqe

Rrugë në pazar

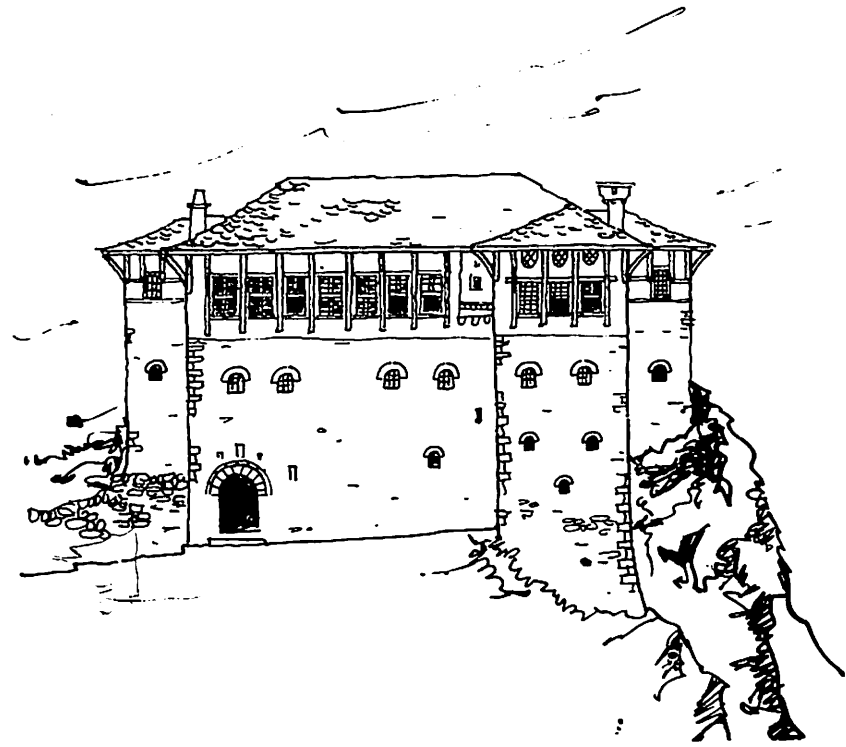
Kisha në lagjen Varosh — ndërtuar më 1776
dhe rindërtuar më 1833 pas djegjes.

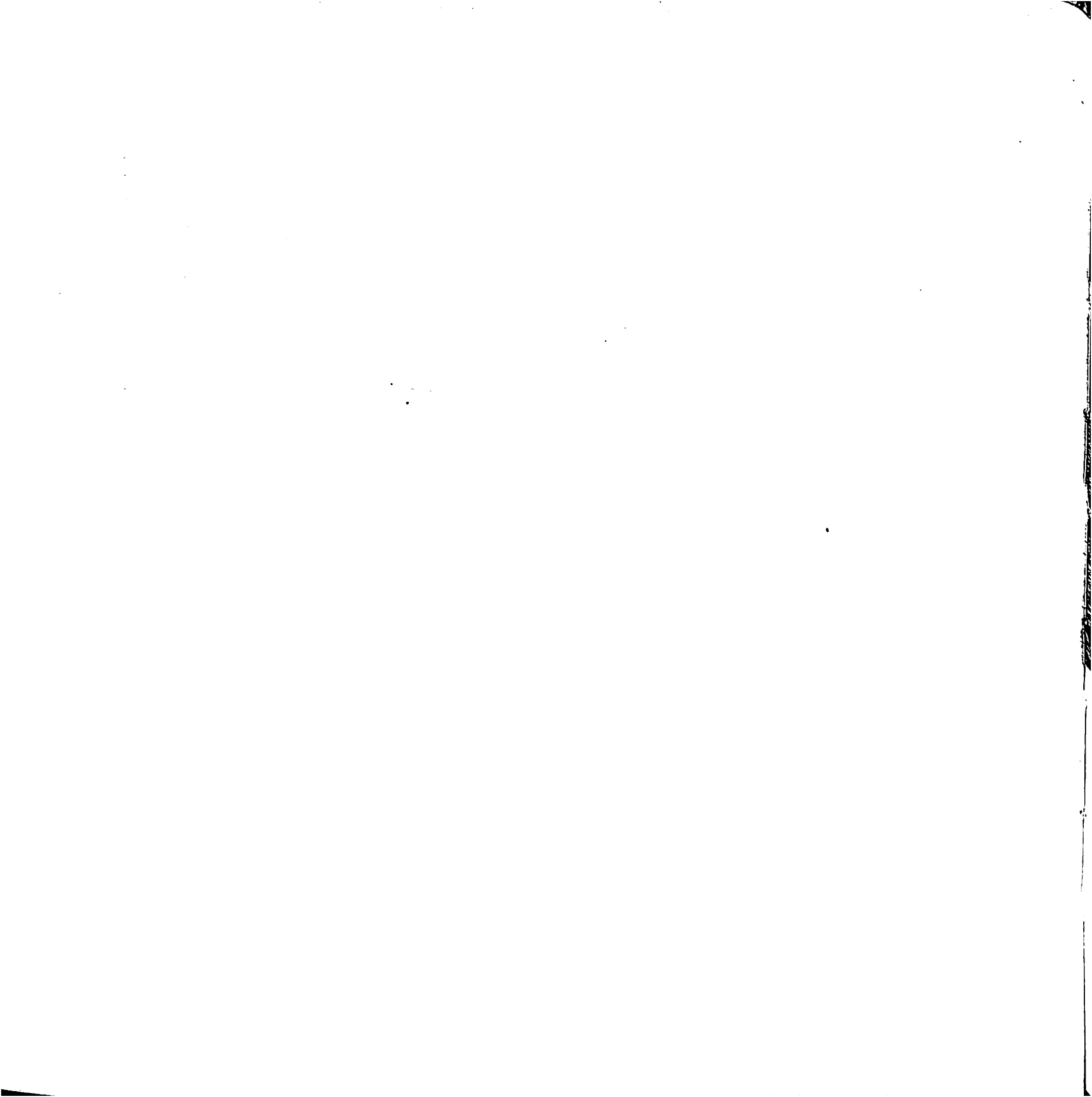

Xhamia e pazarit — viti 1757

në lagjen Dunavat

Banesë e variantit perpendikular

Lagja Dunavat — Banesë me një krah
viti 1824

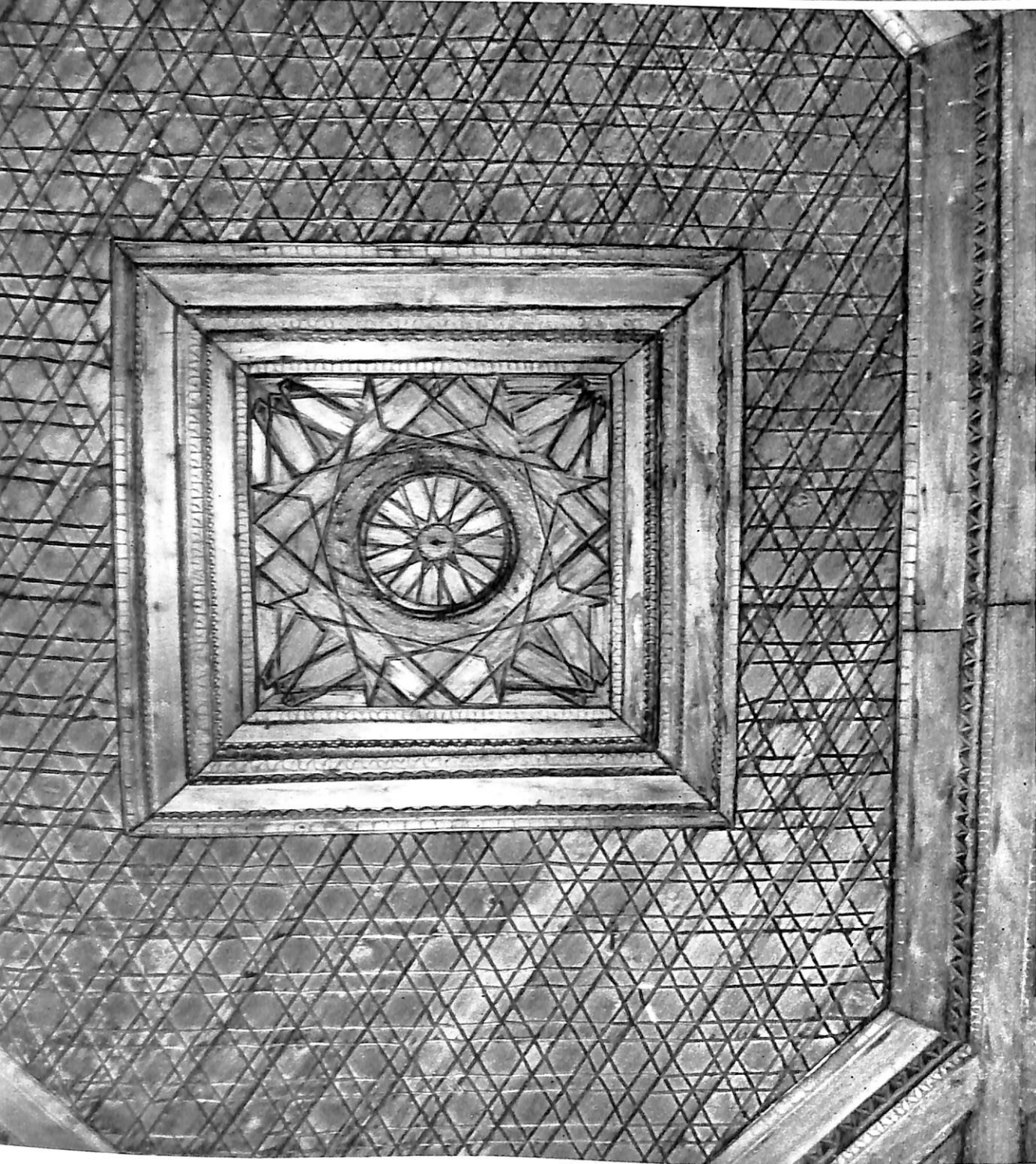
Lagje Palorto — banesë e variantit perpen-
dikular (pas restaurimit).

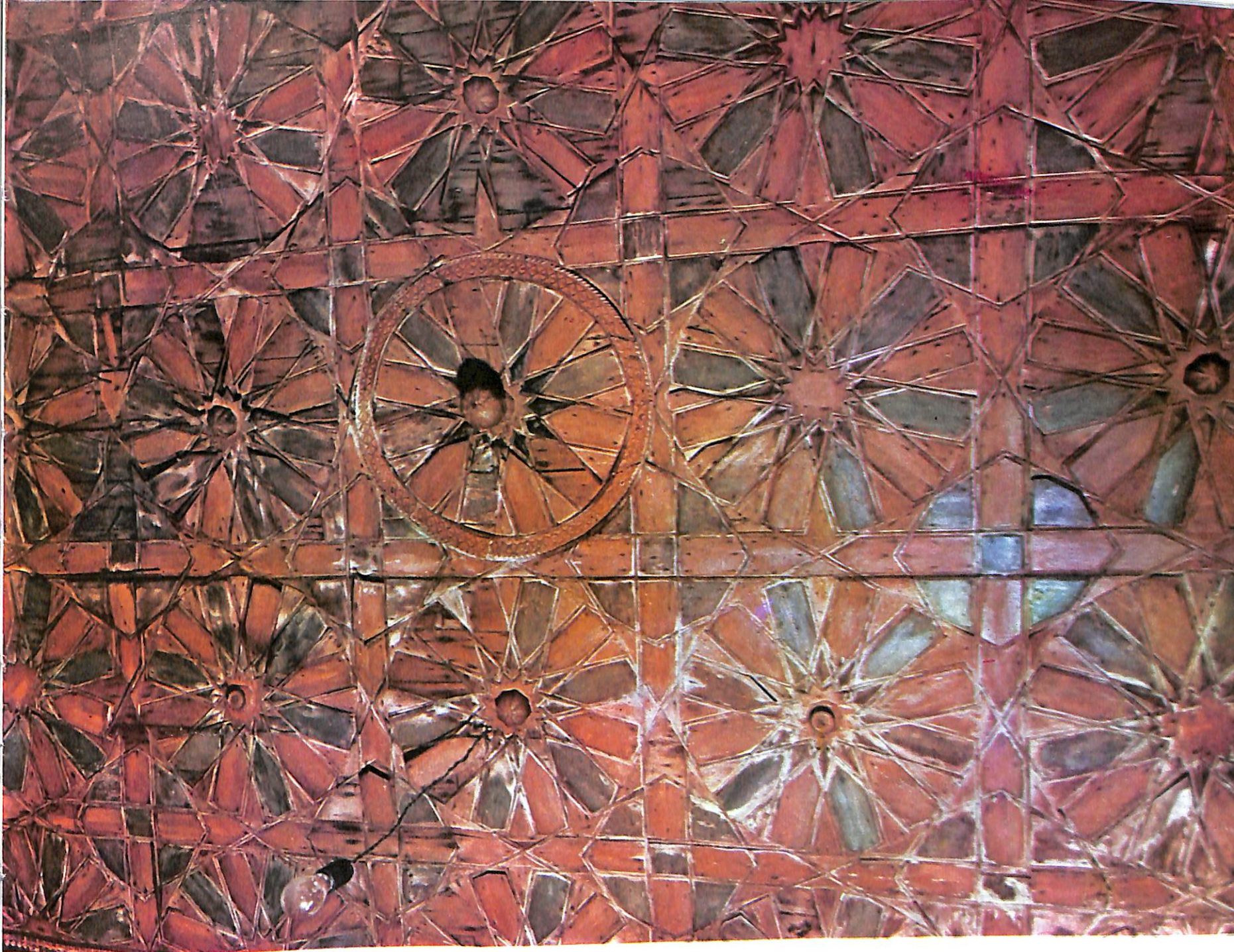
Tavan dekorativ i një
banese në lagjen Meçite
- viti 1791

Portë e vitit 1791

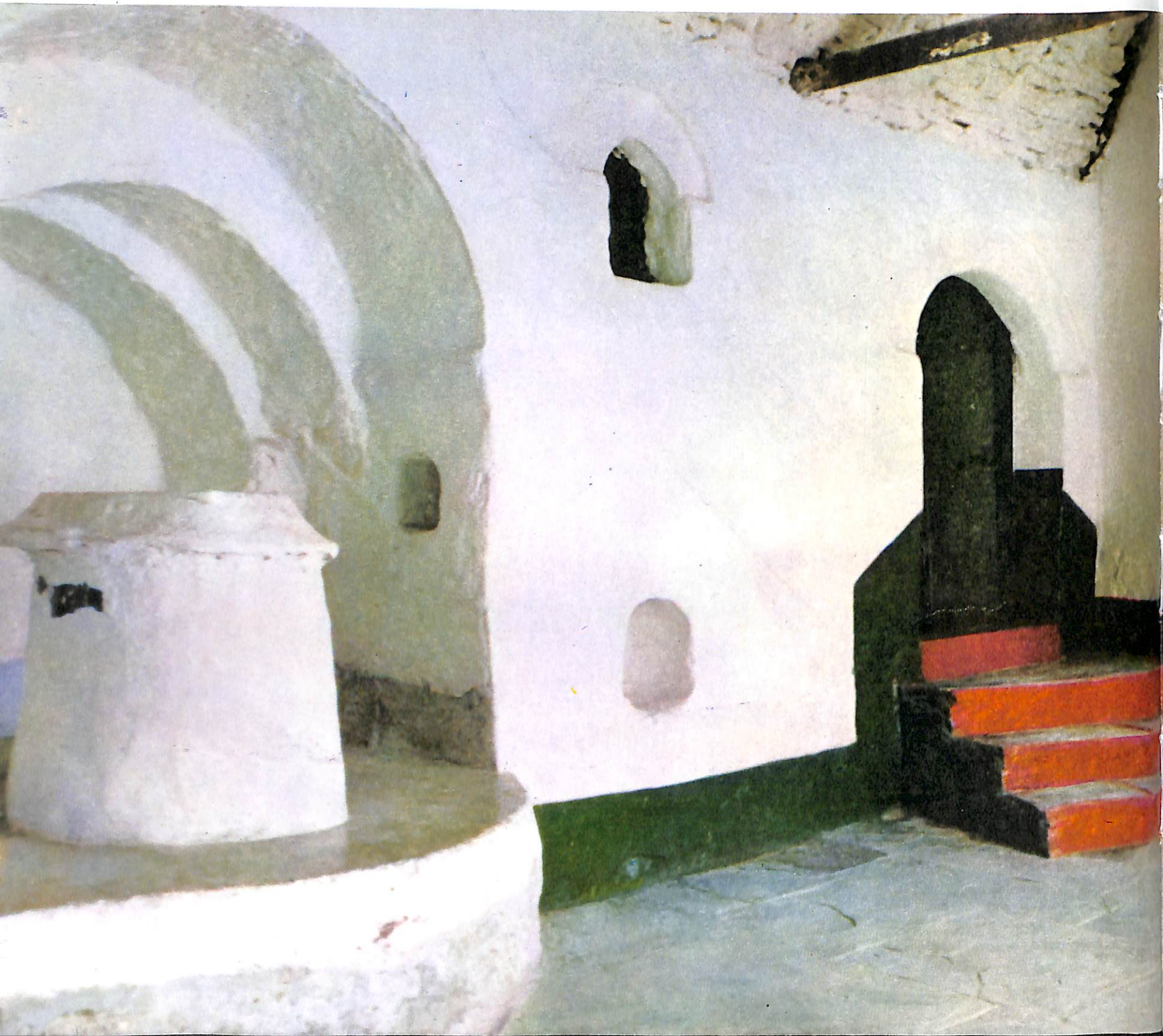

Tavan dekorativ – gjysma e dytë e shek.
XVIII.

Tavan dekorativ - gjysma e dytë e shek
XVIII.

me marrje uji në formë pusi – Lagja
i Vjetër

Banesë me dy krahë me kamerie —
Lagja Teqe

Lagjia Palorto. Rr. P. Xhixho. Nr. 16.
Banesë tipike, me dy krahë me kamerie,
fillimi i shek. XIX.

Lagjia Palorto, Rr. P. Xhixho. Nr. 16.
Pamja e portës së jashtme lindore (pas
restaurimit).

Lagjia Palorto Rr. P. Xhixho. Nr. 16.
Pamja kryesore (pas restaurimit).

Lagja Palorto, Rr. P. Xhixho. Nr. 16.
Oxhaku dekorativ i odës së miqve.

Lagja Palorto, Rr. P. Xhixho. Nr. 16. Piktura murale
në odën e miqve.

Lagja Palorto, Rr. P. Xhi
xho. Nr. 16. Tavan dekora
tiv i qoshkut të odës së miq
ve.

gja Manalat, Rr. Z. Baboçi Nr. 12. Banesë
kamerie të mbyllur, viti 1825.

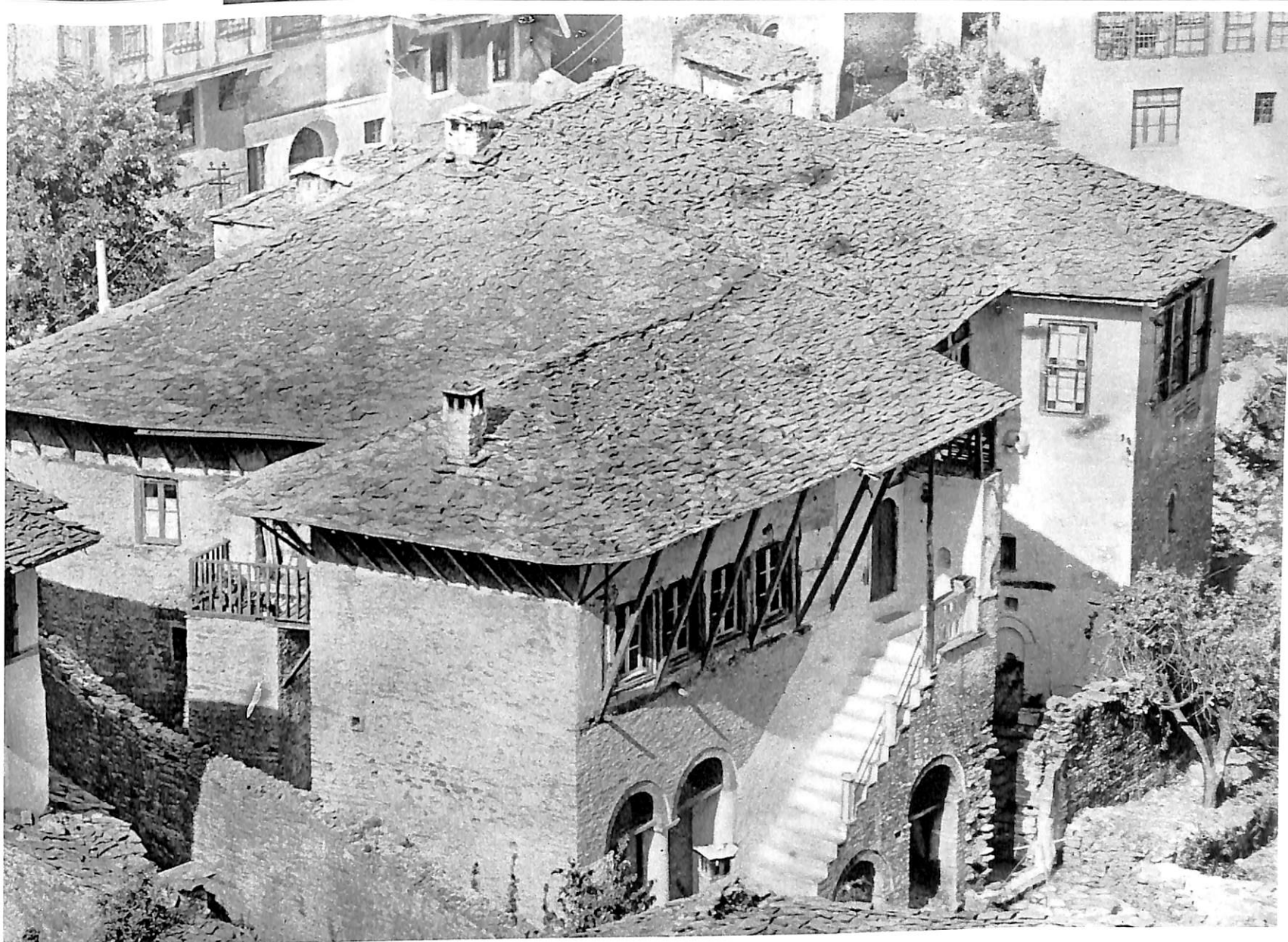
Lagja Manalat, Rr. Z. Baboçi, Nr. 12. Dyer të brendëshme që dalin në çardak.

Lagja Manalat, Rr. Z. Baboçi, Nr. 12, Tahtaposh mbi kafazin e shkallëve.

mje e pjesshme e dy banesave në lagjen
navat

Banesë në lagjen Varosh, Rr. M. Mame,
Nr. 6, viti 1821

Banesë në lagjen Varosh, Rr. M. Mame,
Nr. 6, Pamje e hajatit

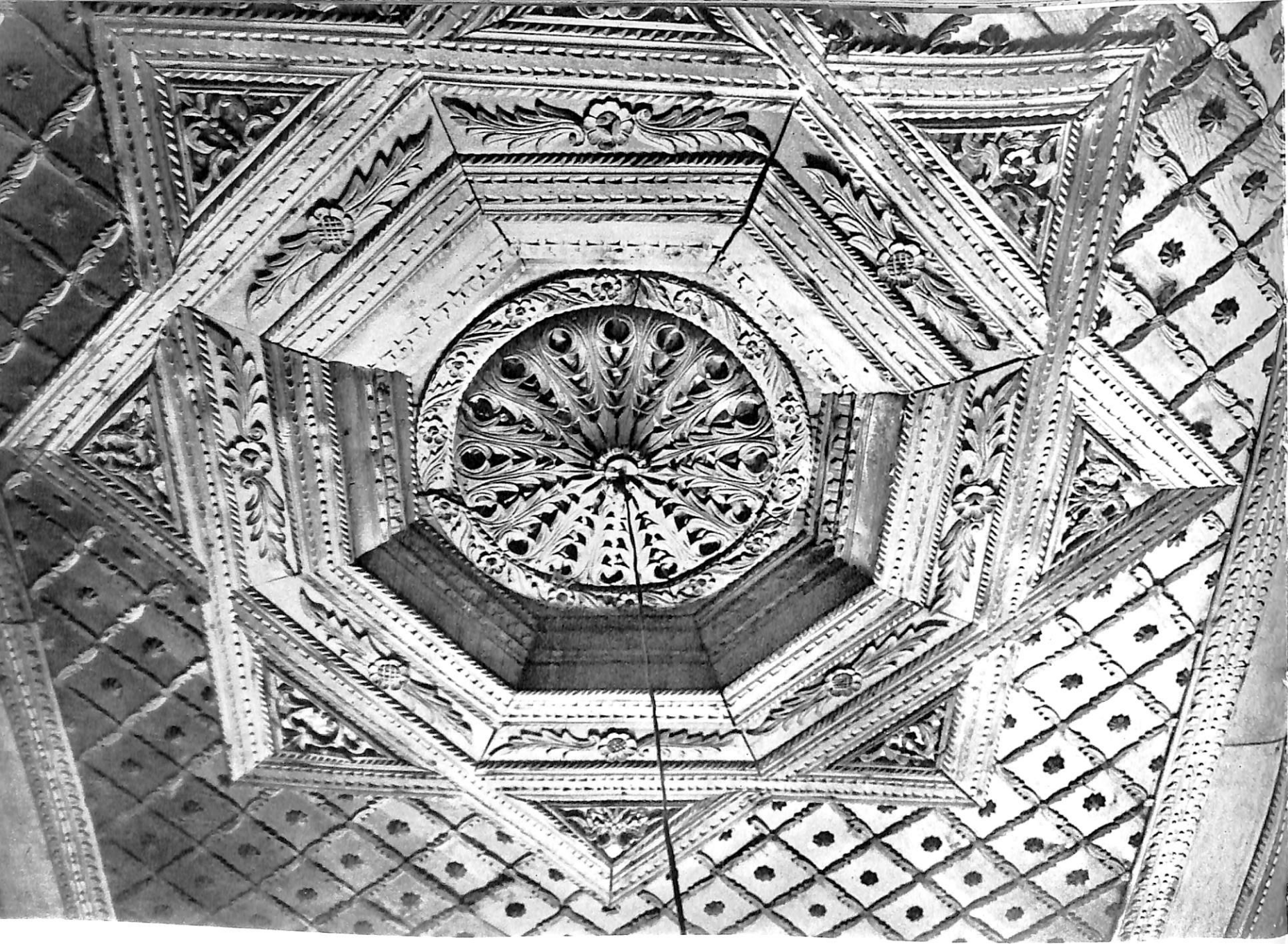
Agja Palorto. Rr. M. Bakiri Nr. 5. Banesë
me kamerie të mbyllur viti 1827.

Lagja Palorto, Rr. M. Bakiri, Nr. 5. Pili
murale në ballin e odës së miqve.

Lagja Palorto, Rr. M. Bakiri, Nr. 5. Pili
murale në faqen e jashtme, përbri kam...

Agja Palorto, Rr. M. Bakiri. Nr. 5. Rozeta
lavanit të odës së miqve.

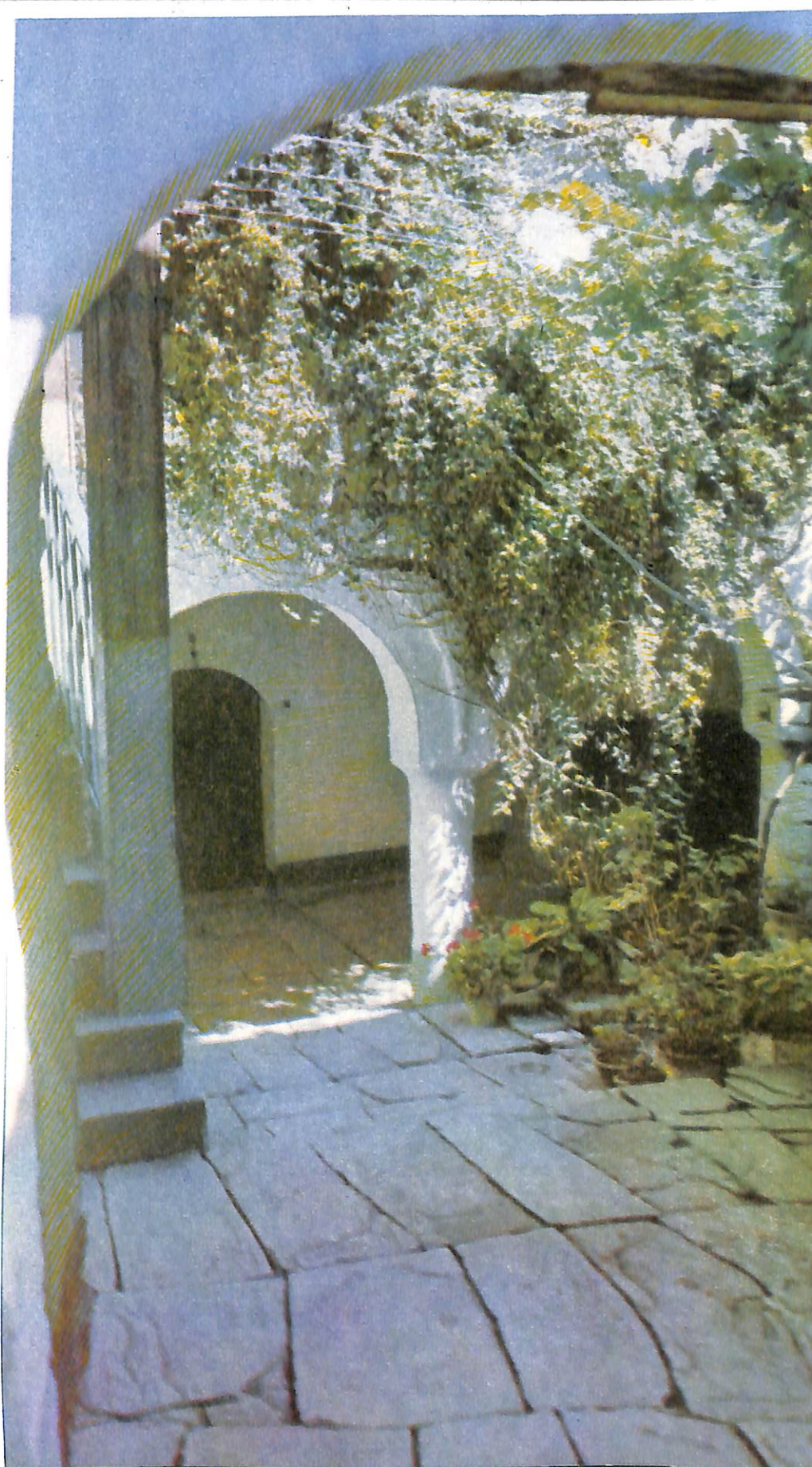

Lagja Palorto, Rr. M. Bakiri. Nr. 5. Pamje
e odës së miqve

Lagja Palorto, Rr. M. Bakiri. Nr. 5. Dollap muri

Oborr i një banesë në lagjen Pazar i
Vjetër

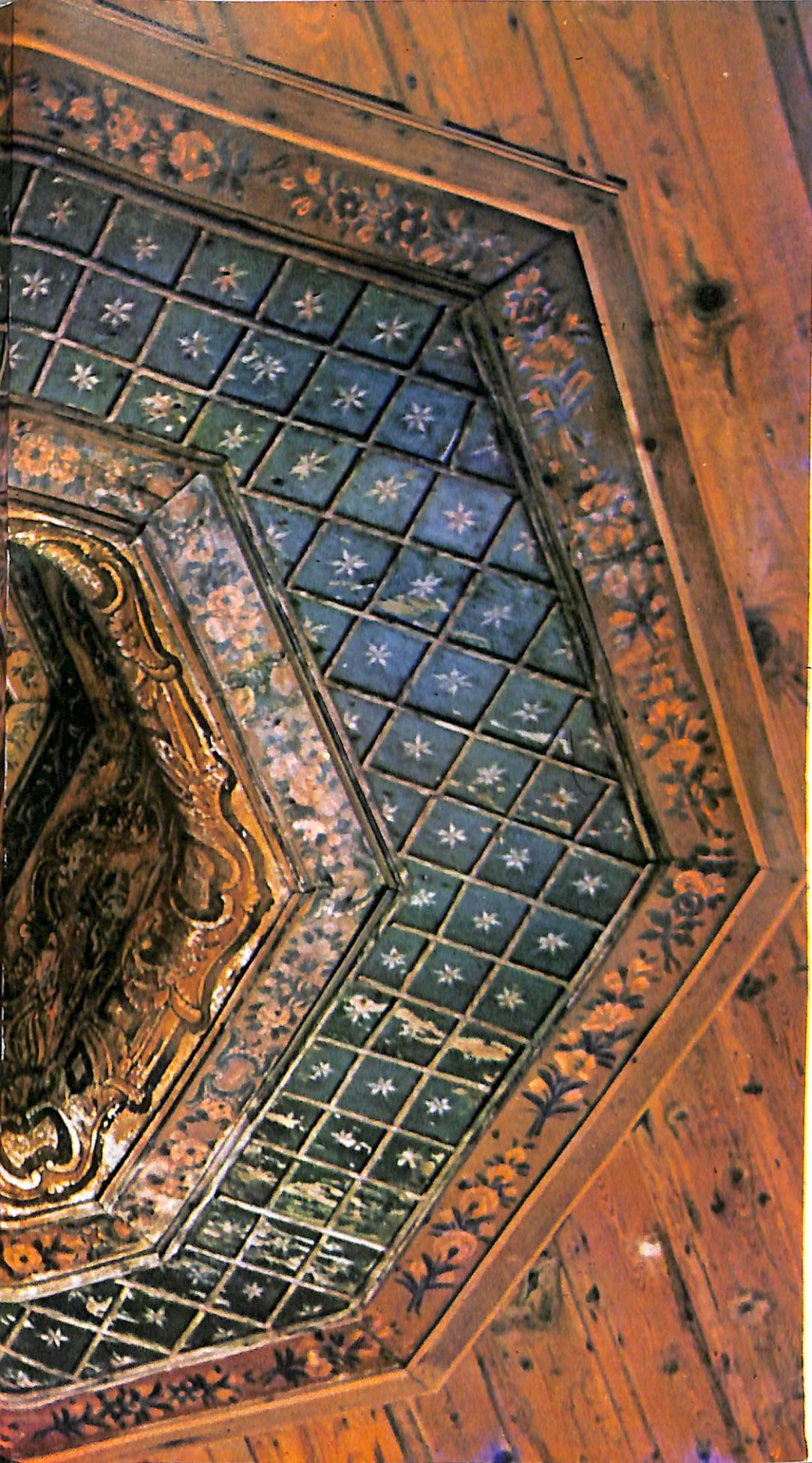

Lagja Dunavat, Rr. M. Reso. Nr. 7. Banesë
me një krah, fillimi i shek. XIX.

Lagja Dunavat Rr. S. Musaj. Nr. 10. Dollap
muri i daltuar në dru.

Lagja Dunavat, Rr. S. Musaj, Nr. 10. Rozetë
e tavanit të odës së miqve.

Lagja Dunavat, Rr. S. Musaj, Nr. 10.
tura murale në odën e miqve.

Lagja Palorto, Rr. A. Toto, Nr. 24. Banesë
me dy krahë, viti 1825.

Lagja Palorto, Rr. A. Toto, Nr. 24. Banesë
me dy krahë, viti 1825.

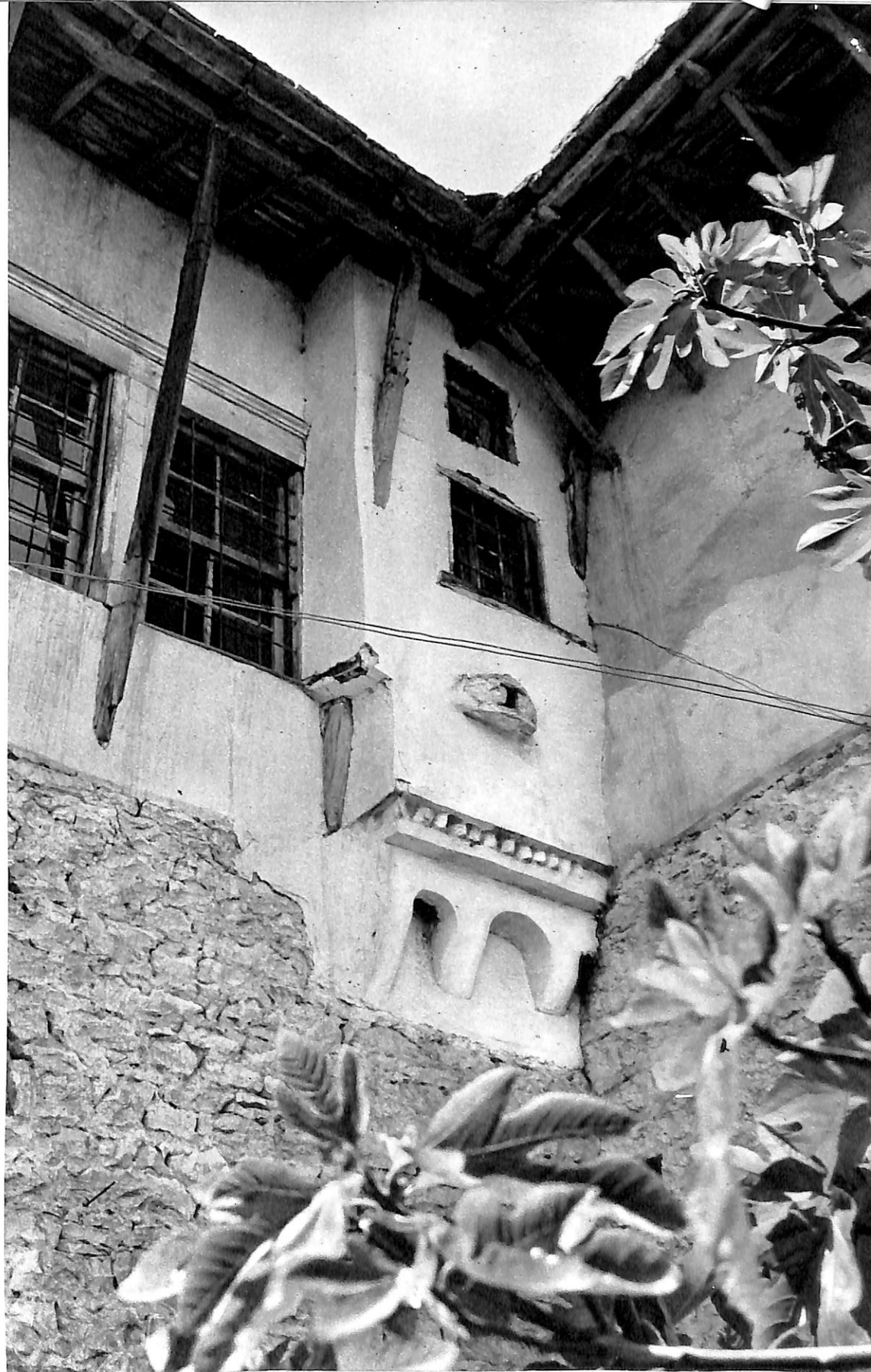

Lagja Palorto. Rr. A. Toto, Nr. 24. Pamje
nëndivanit.

Lagja Dunavat, Rr. M. Reso, Nr. 12. Banesë
me një krah, ndërtuar më 1831, rindërtuar
më 1865 dhe 1873.

Lagja Dunavat, Rr. M. Reso, Nr. 12. Pamje
e sqollit të divanit.

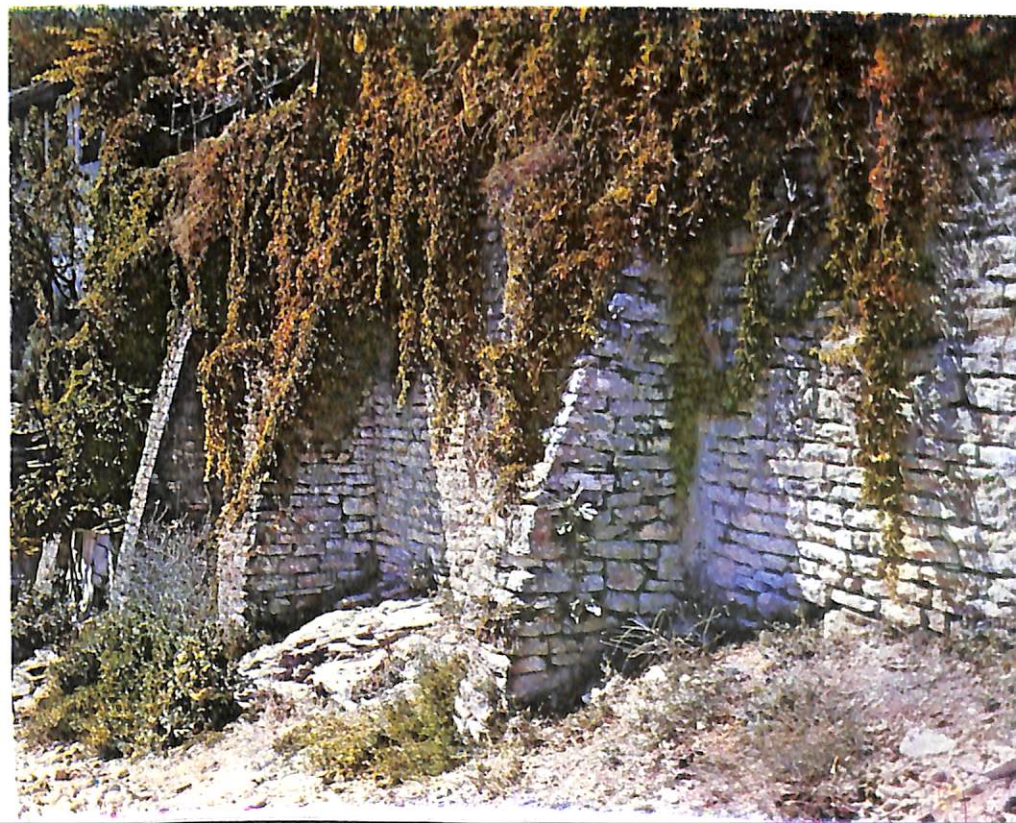

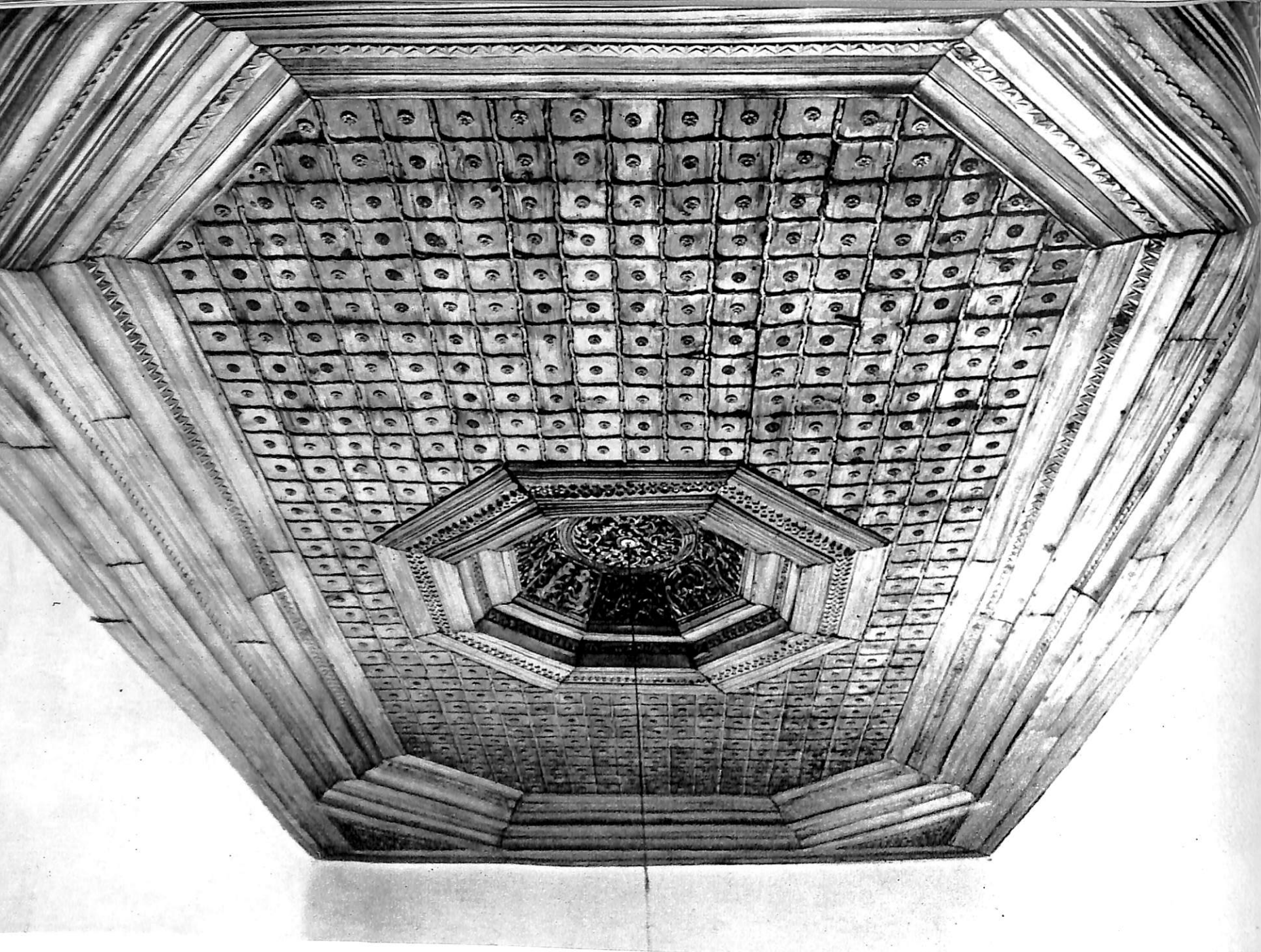

Lagja Teqe. Banesë me një krah, fillimi i shek. XIX.

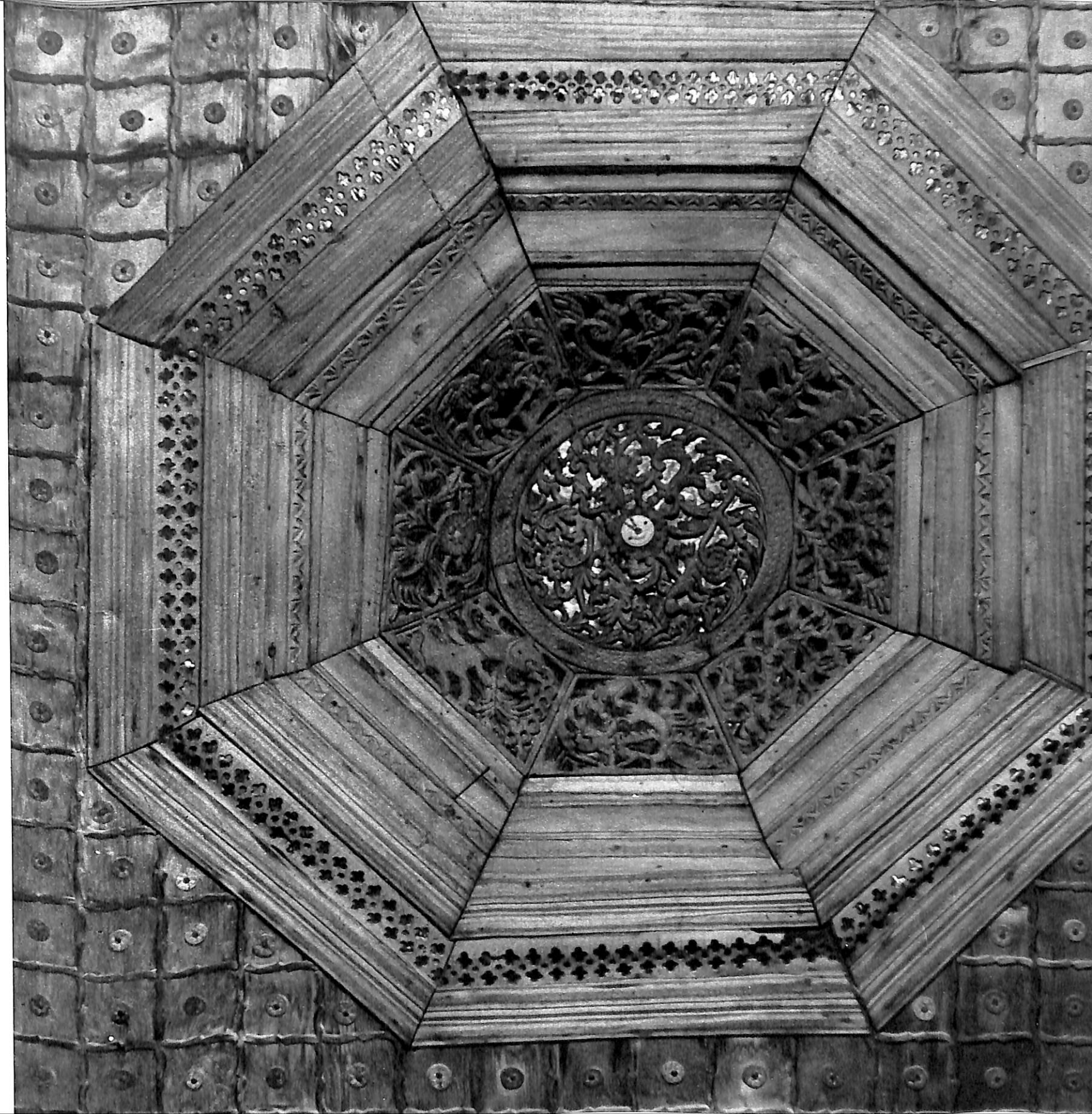
Lagja Teqe. Mur rrethues me kontraforca.

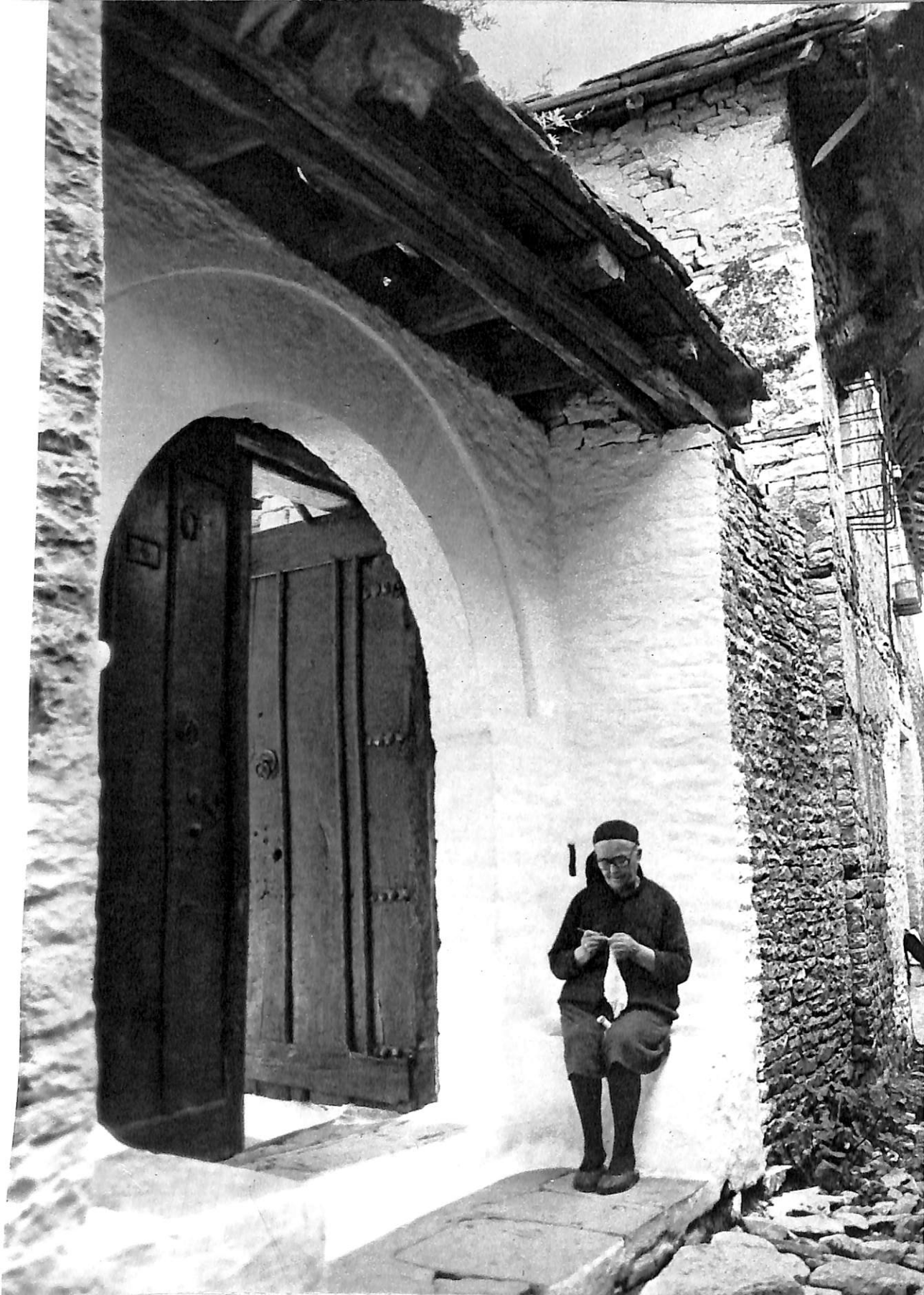

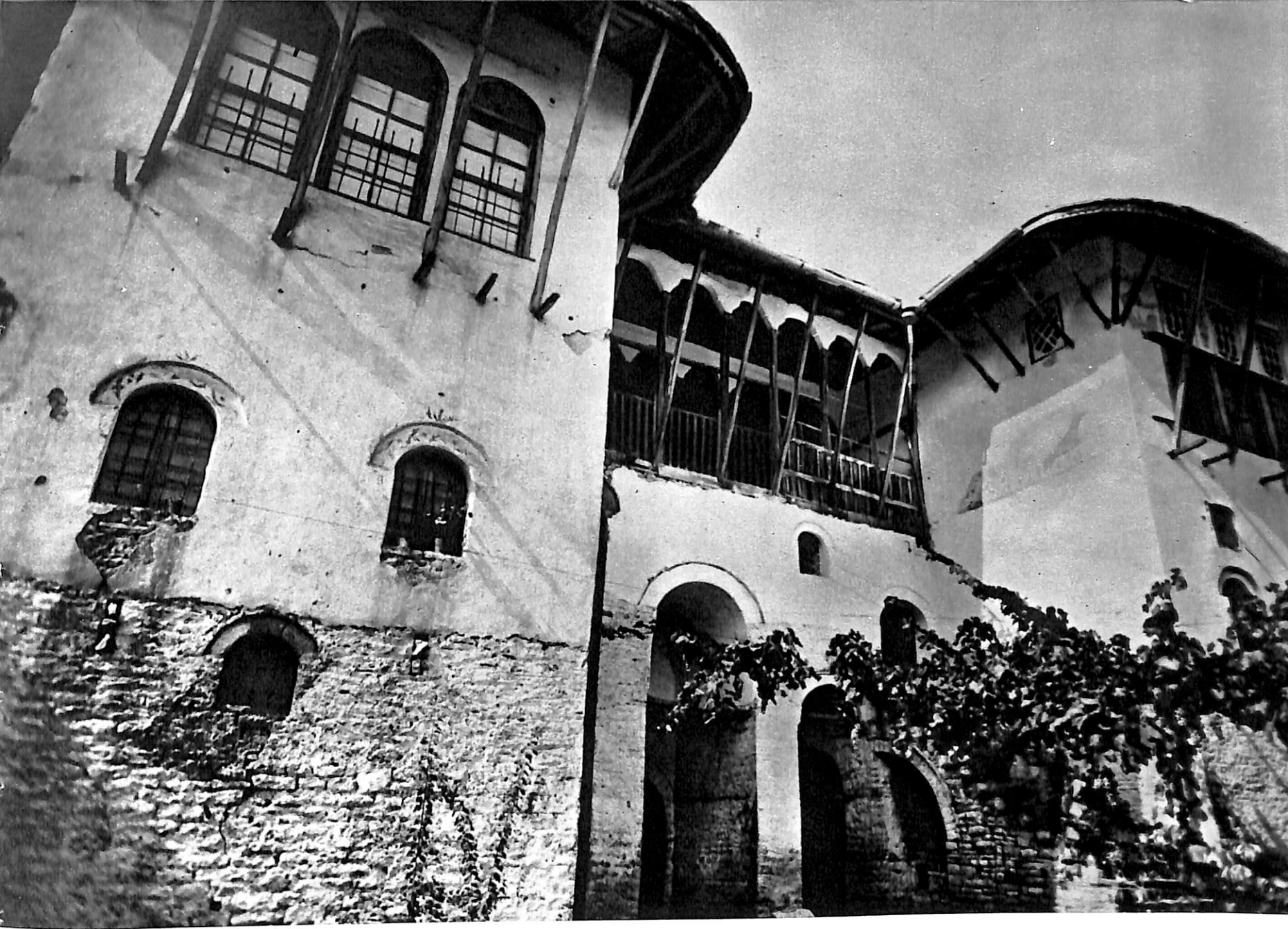
Tavan dekorativ i odës së miqve, fillimi i shek. XIX.

Rozetë tavani, fillimi i shek. XIX.

Portë e jashtme në lagjen
Meçite.

Lagja Palorto. Rr. Th. Vasi, Nr. 2. B
e zhvilluar me dy krahë, viti 1823.

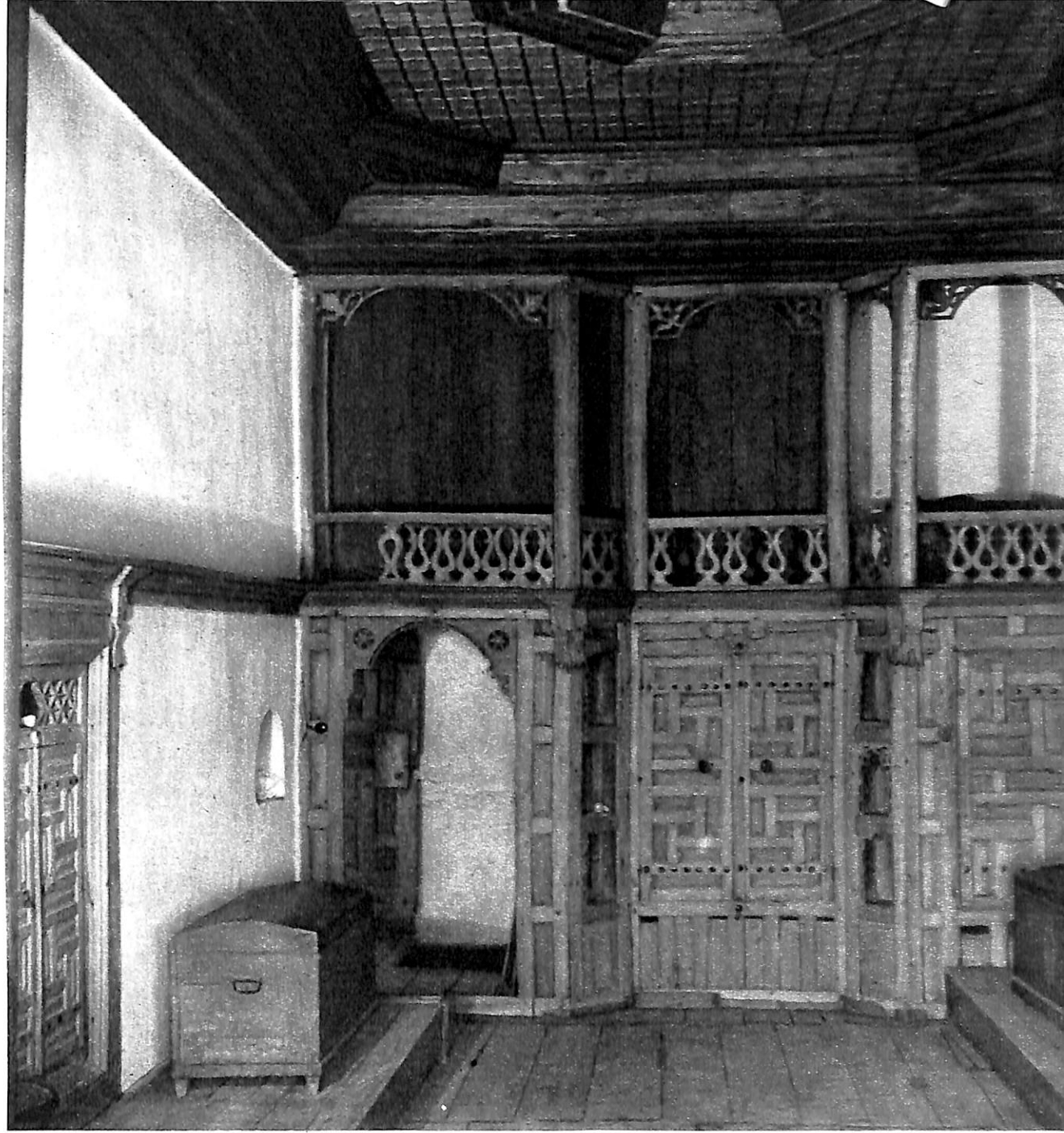
Lagja Palorto, Rr. Th.
Vasi, Nr. 2. Pamje e
pjeshme e çardakut.

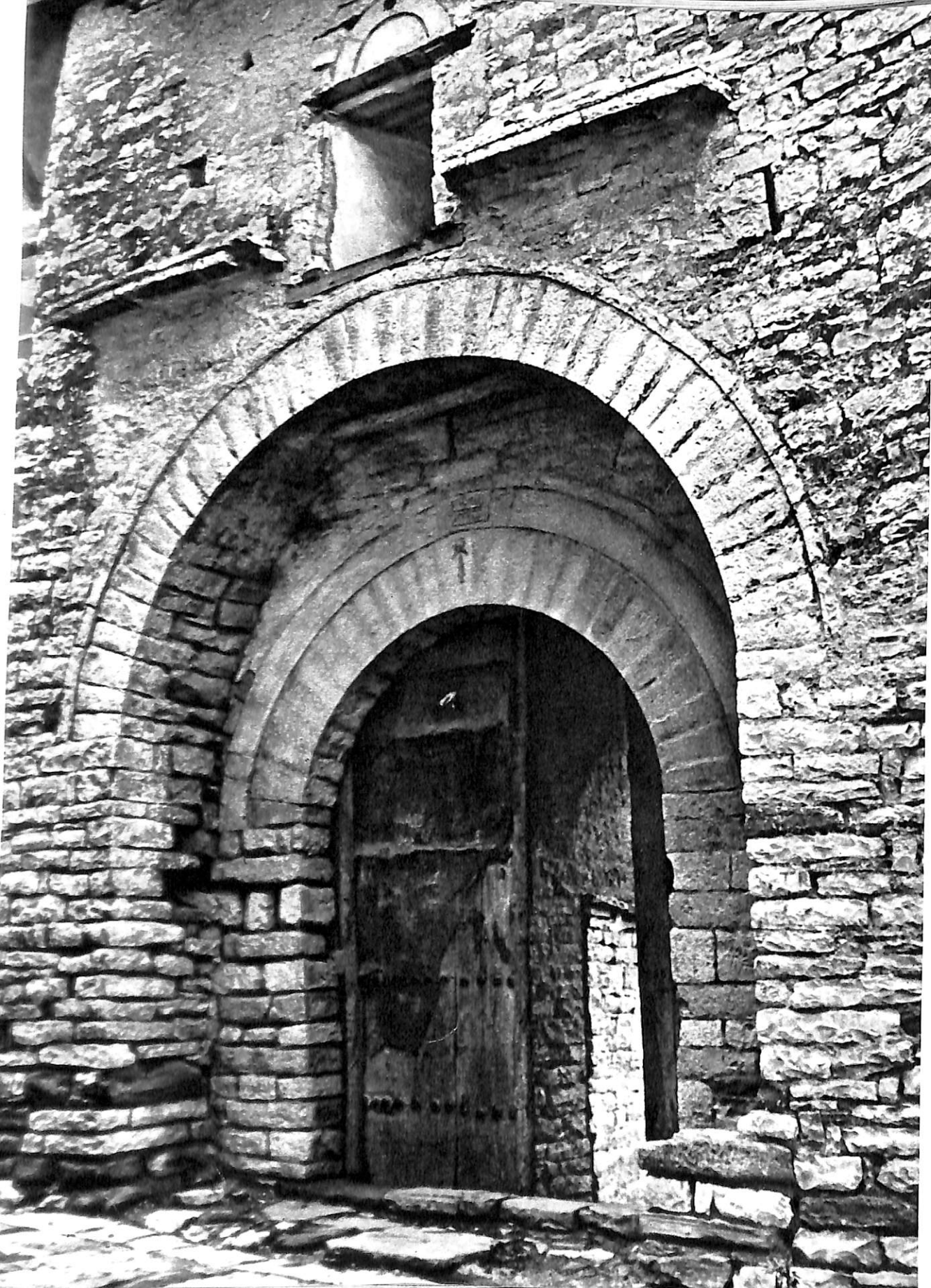
Lagja Palorto, Rr. Th. Vasi, N
dere.

Lagja Palorto, Rr. Th. Vasi, Nr. 2. Kompleksi musandër-dhipato në odën e miqve.

Lagja Palorto, Rr. Th. Vasi.
Nr. 2. Tavanet e odës së
miqve.

Portë e jashtme në lagjen
Pazar i Vjetër.

Lagja Dunavat, Rr. M. Reso,
Nr. 17. Banesë me një krah,
rindërtuar më 1838.

Lagja Dunavat, Rr. M. Reso, Nr. 17. Dritare e divanit.

Lagja Dunavat Rr. M. Reso.
Nr. 17. Oda e miqve.

Lagja Dunavat Rr. M. Reso.
Nr. 17, Dollap muri

Vendmarrje e ujit nga stera.

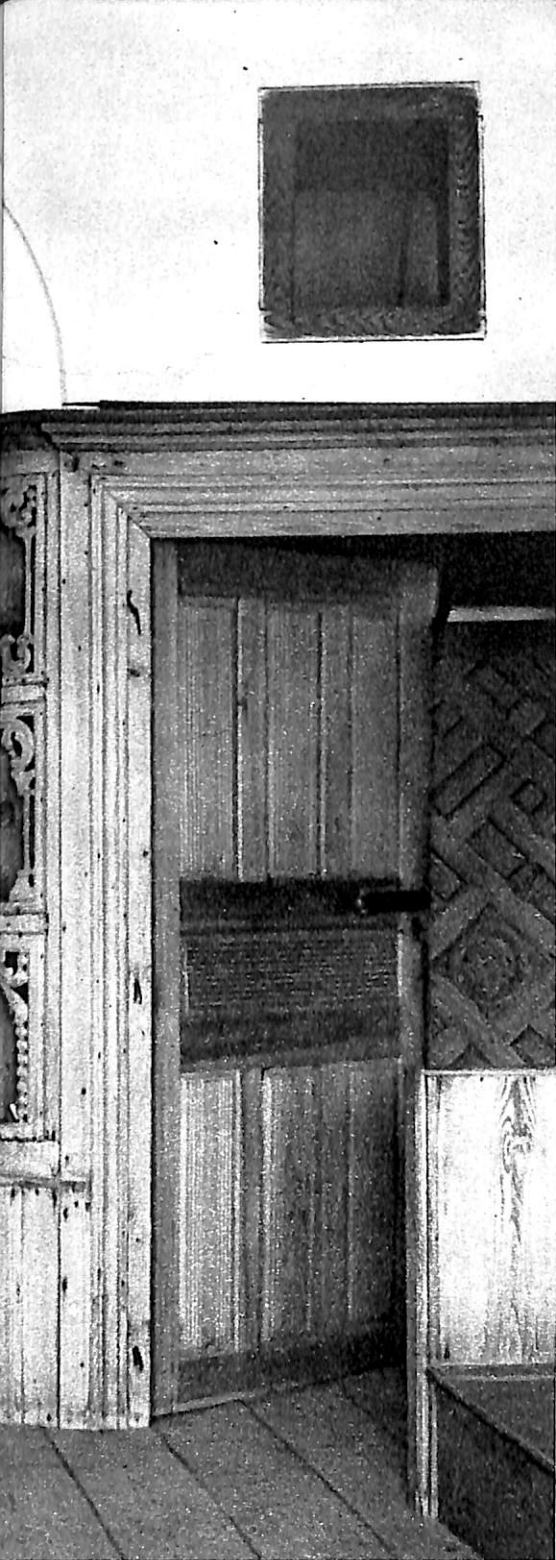

Detaj i musandrës.

Lagja Dunavat, Rr. M. Reso, Nr. 17. Kompleksi musandër-dhëpatò në odën e miqve.

Guri i kafesë në banesën gjirokastrite.

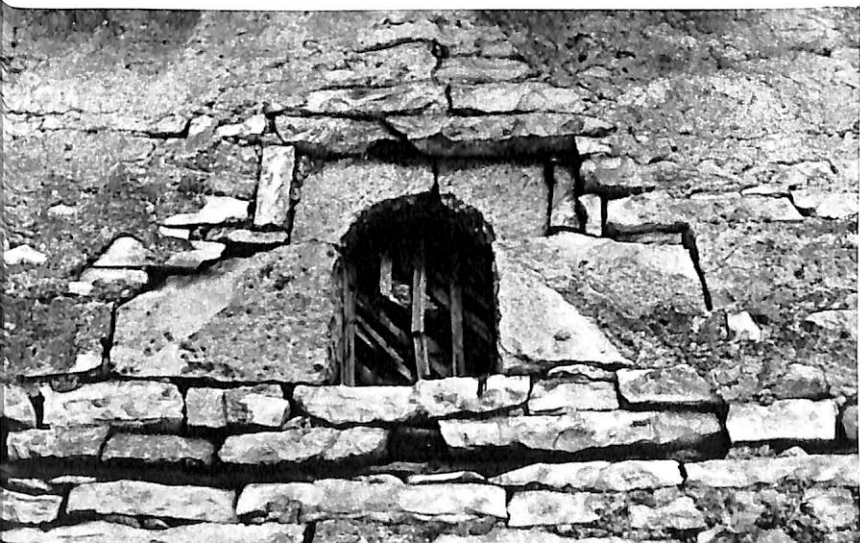

Pamja anësore e një banese me një krah,
në lagjen Dunavat, viti 1872.

Tymare karakteristike gjir
kastroje.

Dritare katoi

Vendmarrje uji nga stera, në formë pusi.

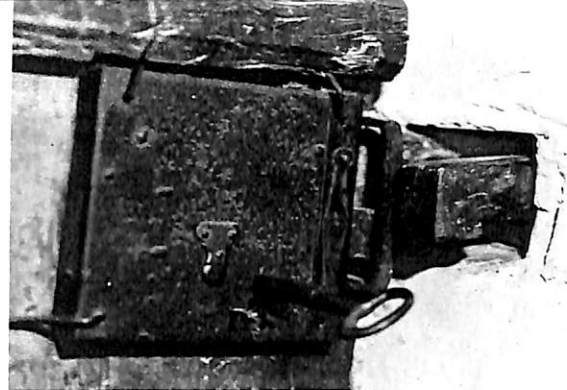
Lagja Palorto. Rr. R. Hoxha, Nr. 11, Banesë
me një krah, viti 1879.

Pamje oxhaku

Trokitse dere

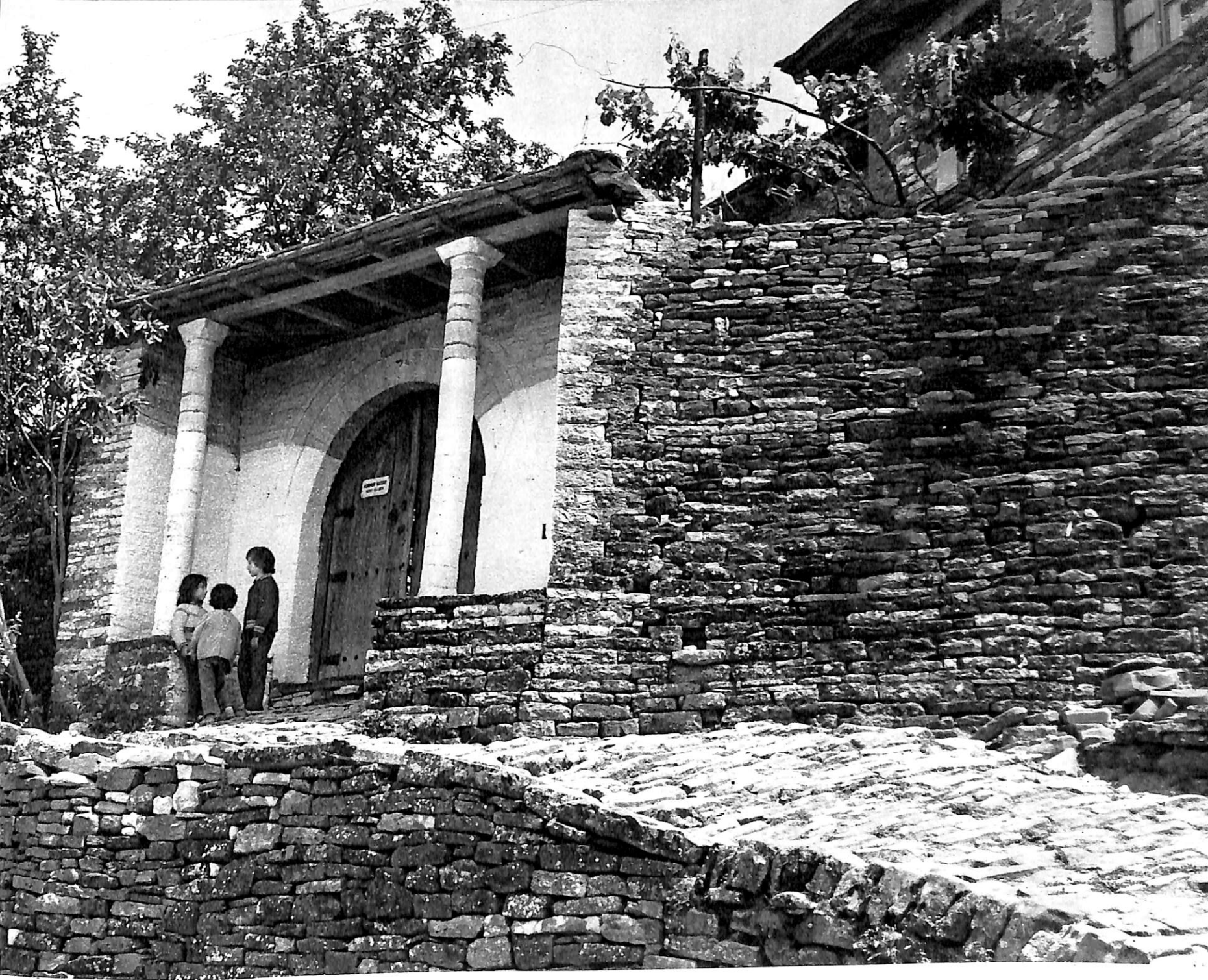
Bravë dere

Derë e brendshme, e siguruar me katarah

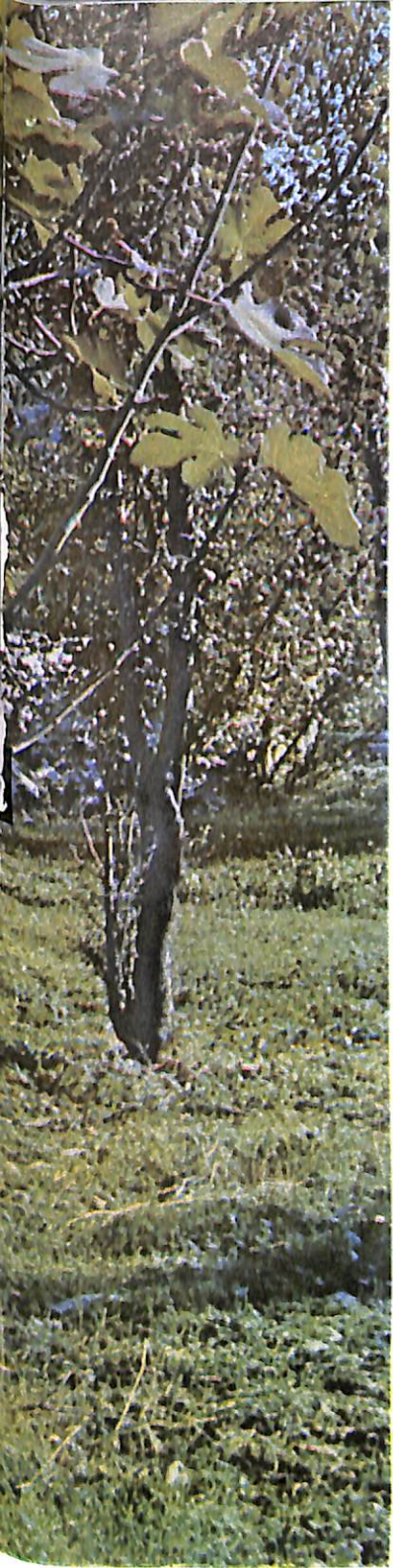
Çift oxhakësh

Lagja Cfake, portë e jashtme

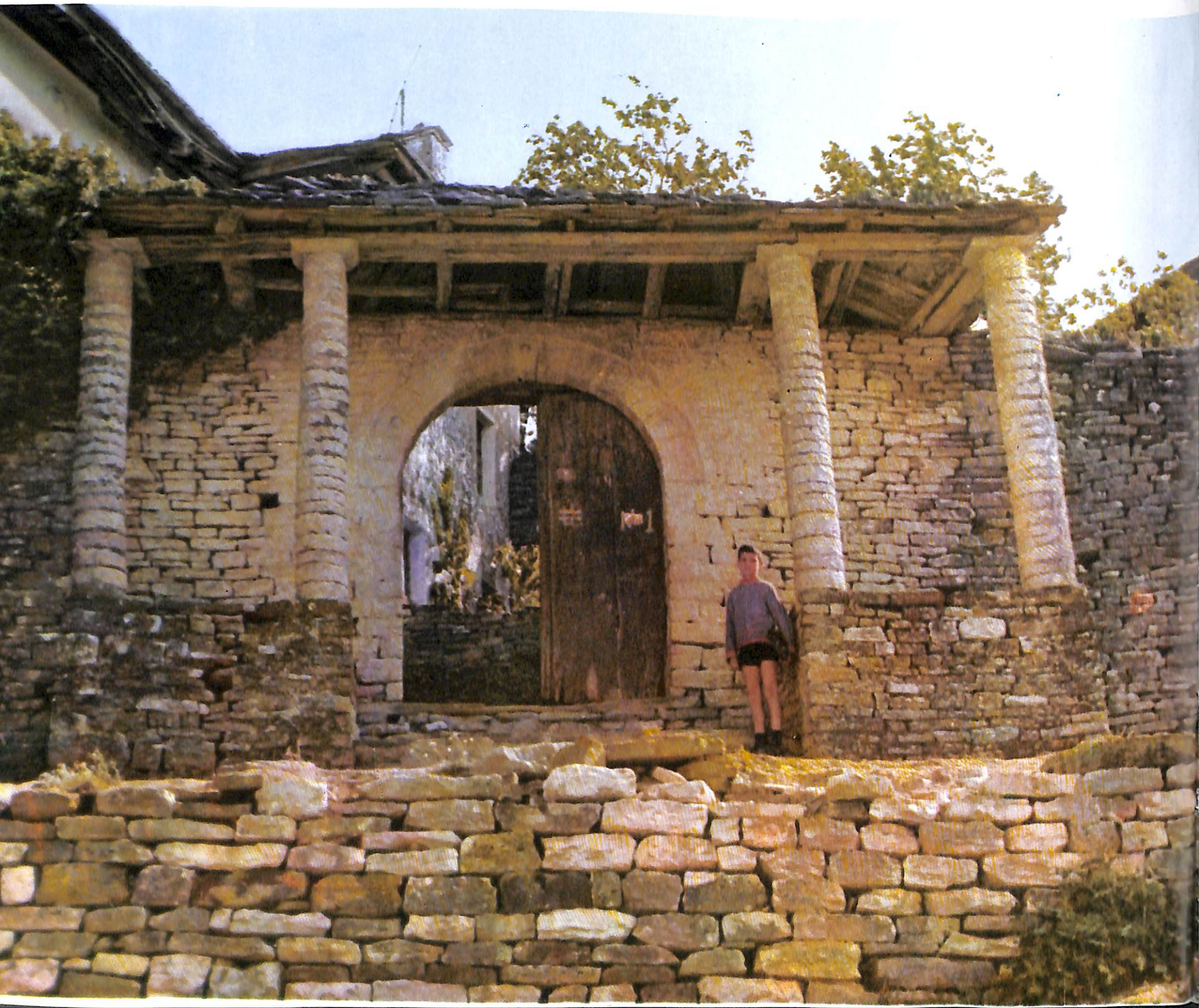

e e një kopshti në periferi të lagjes
vat

Portë e oborrit të dytë

Lagja Cfaqë, portë e jashtme

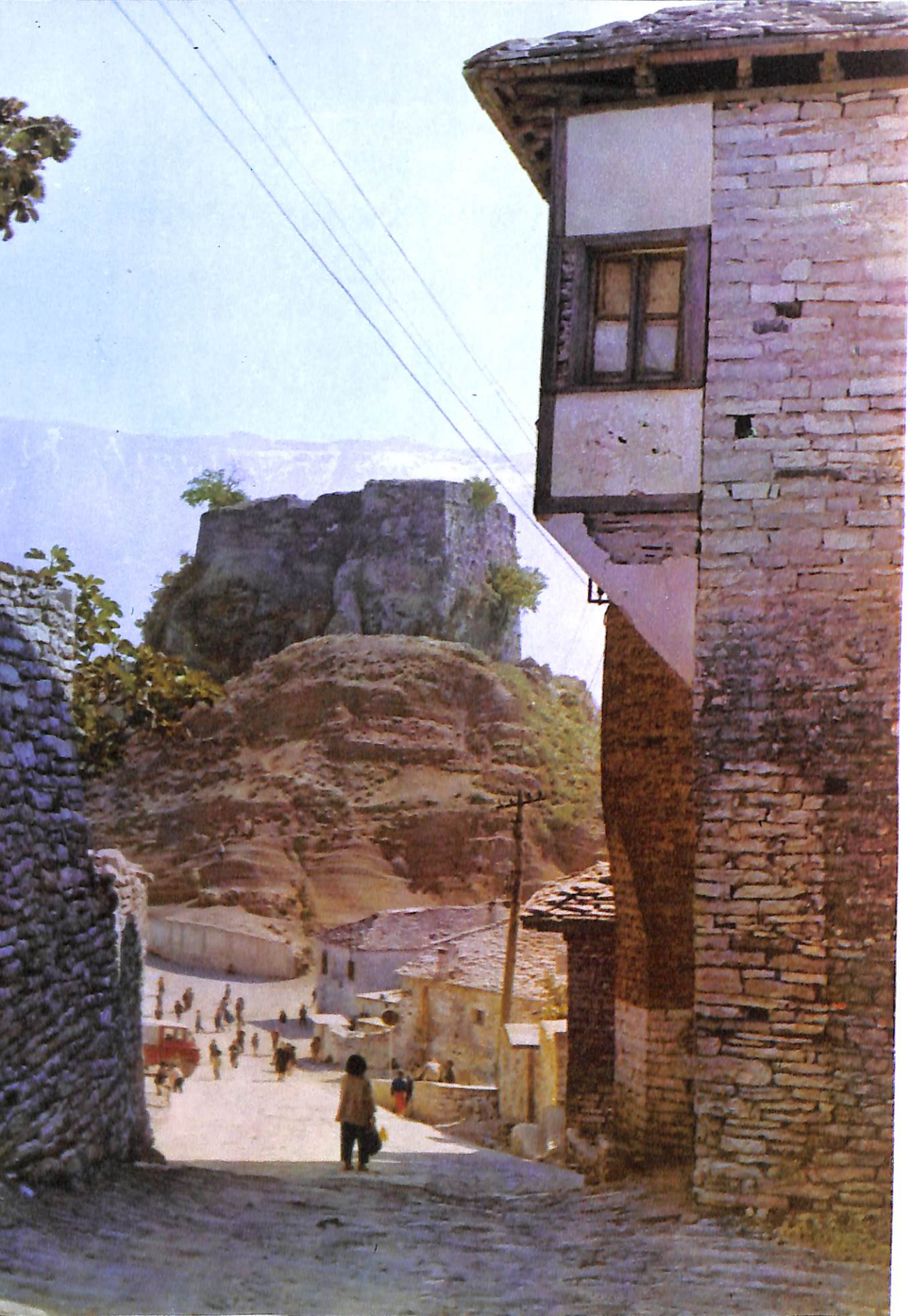

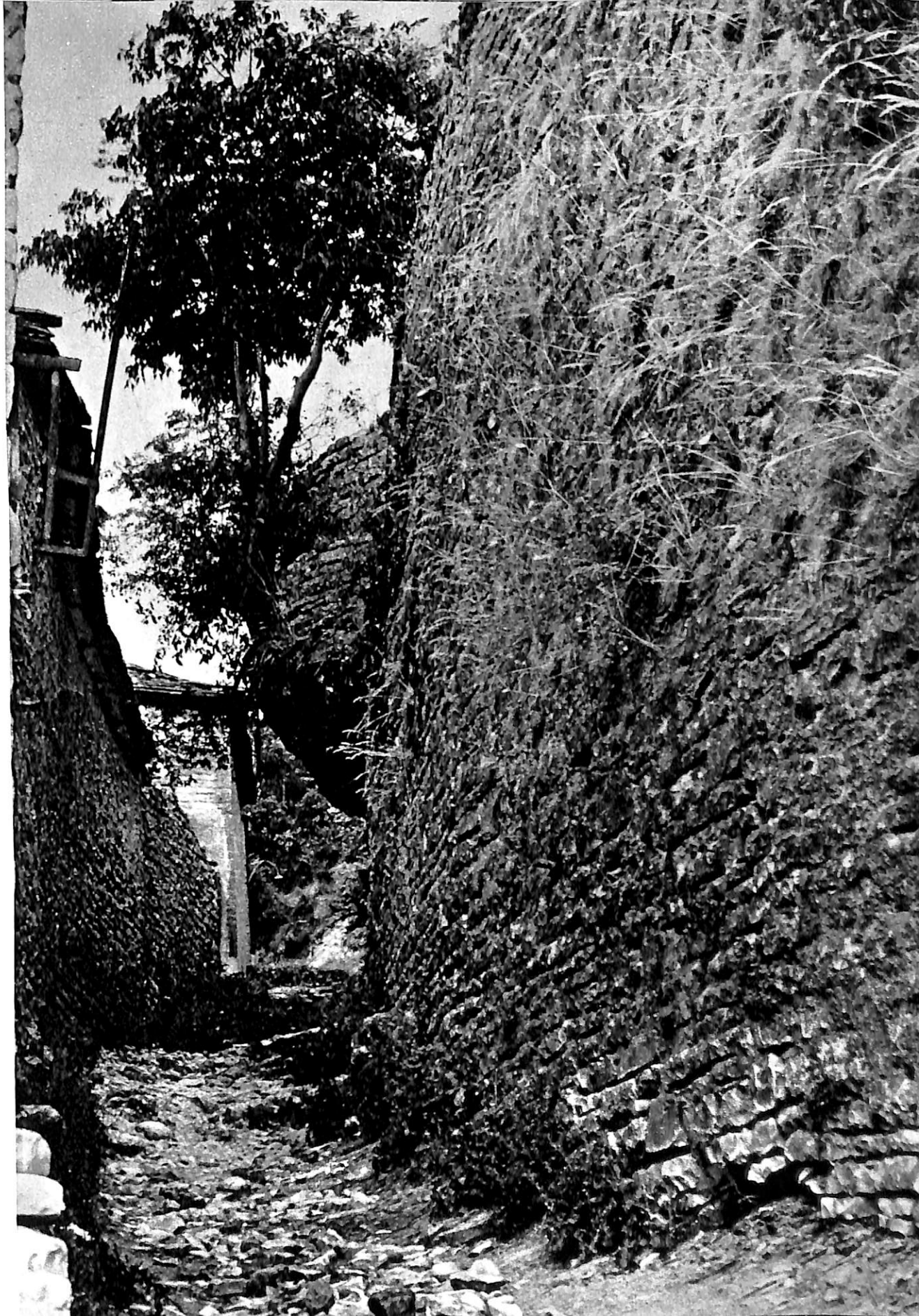
Vendmarrje uji nga stera, në
formë pusi

Lagja Cfake, portë e jashtme

Erugë në lagjen Dunavat

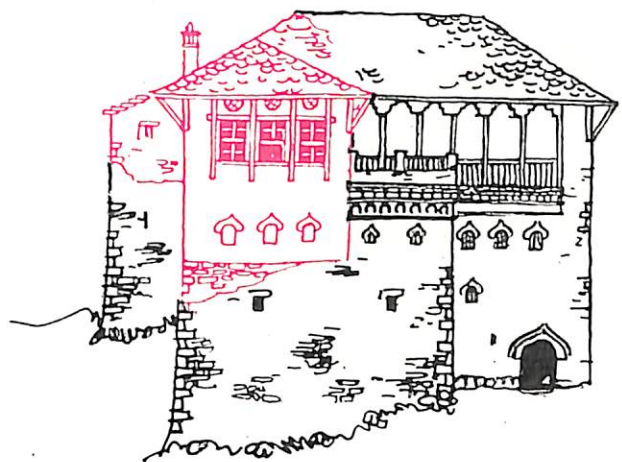

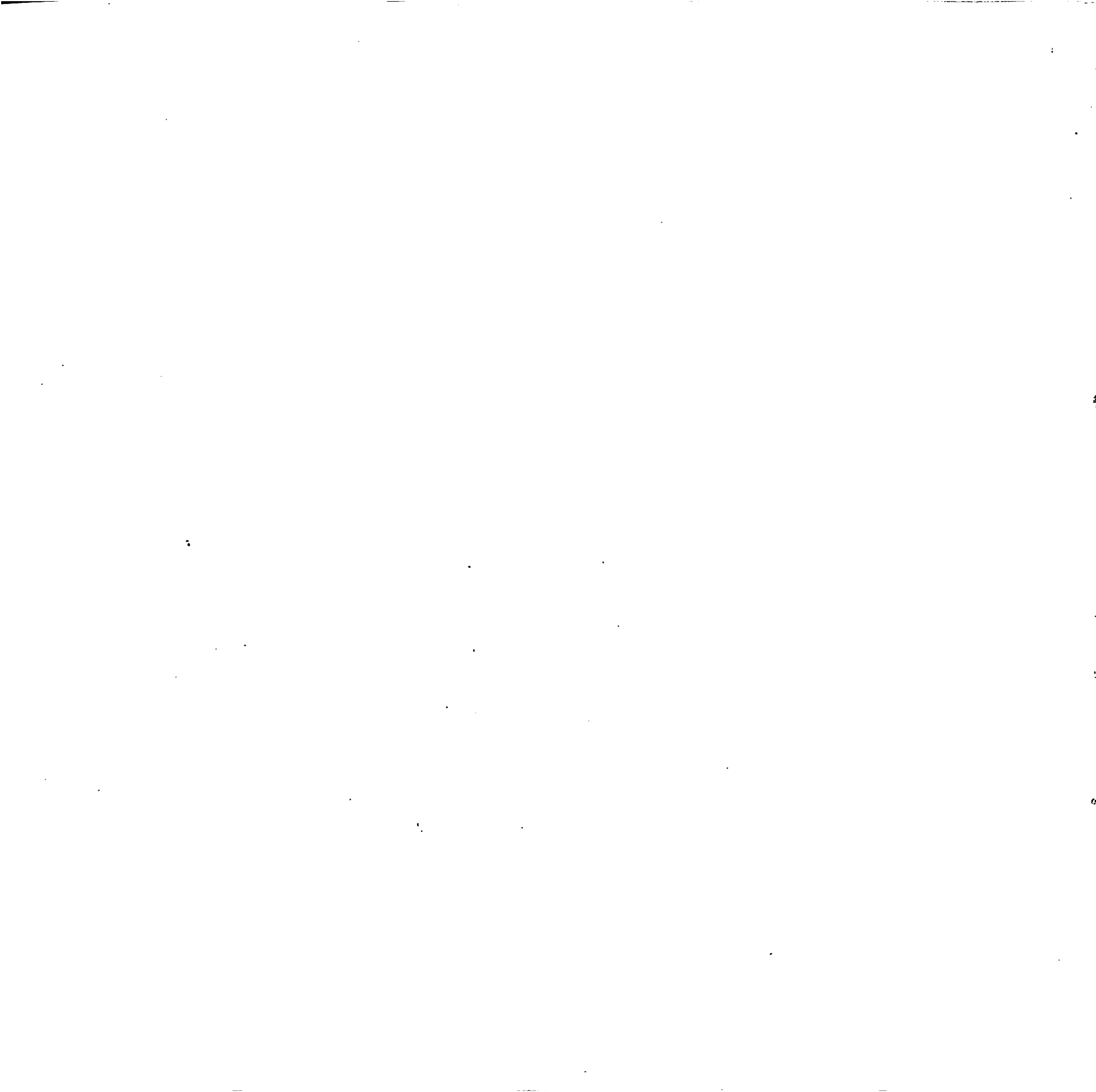

Mur rrethues oborri

...ja Dunavat. Banesë e dalë në katin e
... në formë erkeri, viti 1889.

QYTETI MUZE I
Gjirokastrës

PLANI I ZONIFIKIMIT TE QENDRES HIS

SHK. 1 : 5

Lugjenti

- ZONA E VETË HISTORIKE
- ZONA E QENDRËS
- ZONA E MËNDRUR LËSIONE
- ZONA E ZEMRËS QYTETI
- IDEN-QE MËNDRUR PAMJENË QENDRËS
- ZONA E QENDRËS

Plani i zonifikimit të qytetit-muze të Gjirokastrës

«Qafa e Pazarit», gjatë punimeve të restau-
raimit

«Qafa e Pazarit», pas punimeve të restau-
raimit

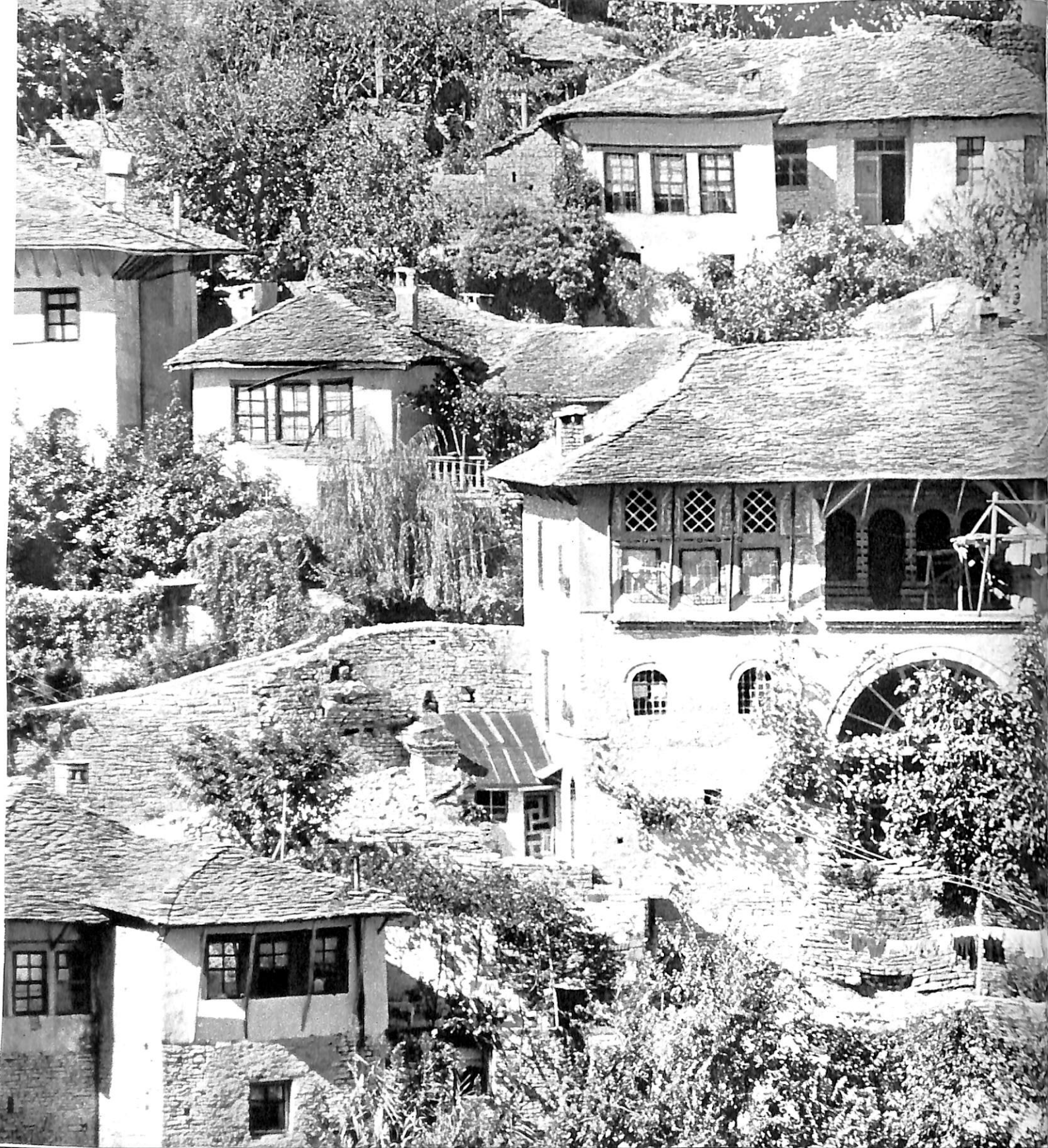

Banesë në lagjen Palorto, viti 1823. gjendja
mbas restaurimit

Banesë në lagjen Palorto, viti 1823. gjendja
para restaurimit

mesë në lagjen Teqe
të punimeve të
staurimit).

Banesë në lagjen Teqe (gjendja para restaurimit).

Banesë në lagjen Dunavat, viti 1879 (gjen-
dja pas restaurimit)

Banesë në lagjen Dunavat, viti 1879 (gjen-
dja para restaurimit).

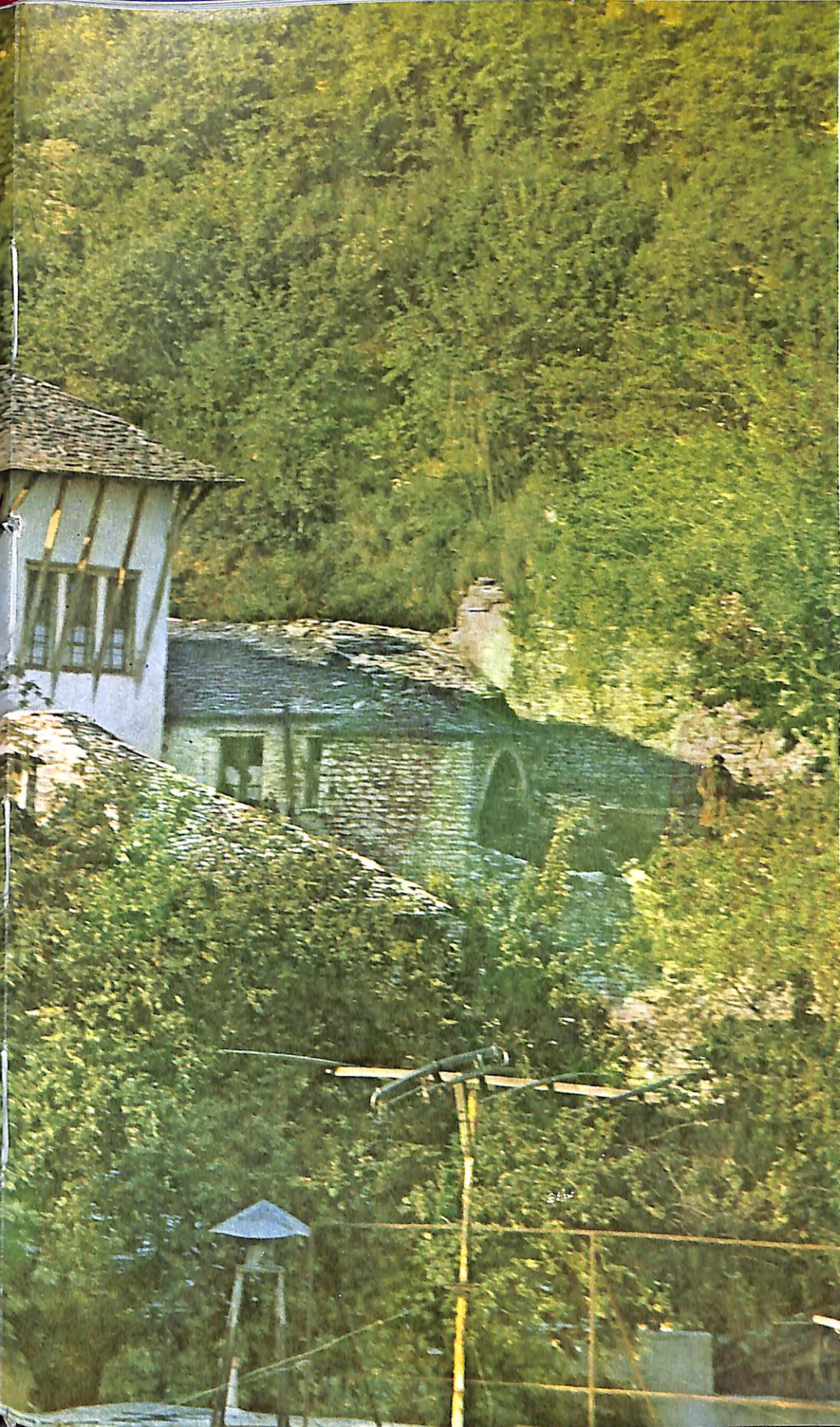

**Banesë në lagjen Teqe (gjendja para restau-
rimit).**

**Banesë në lagjen Teqe (gjendja pas restau-
rimit).**

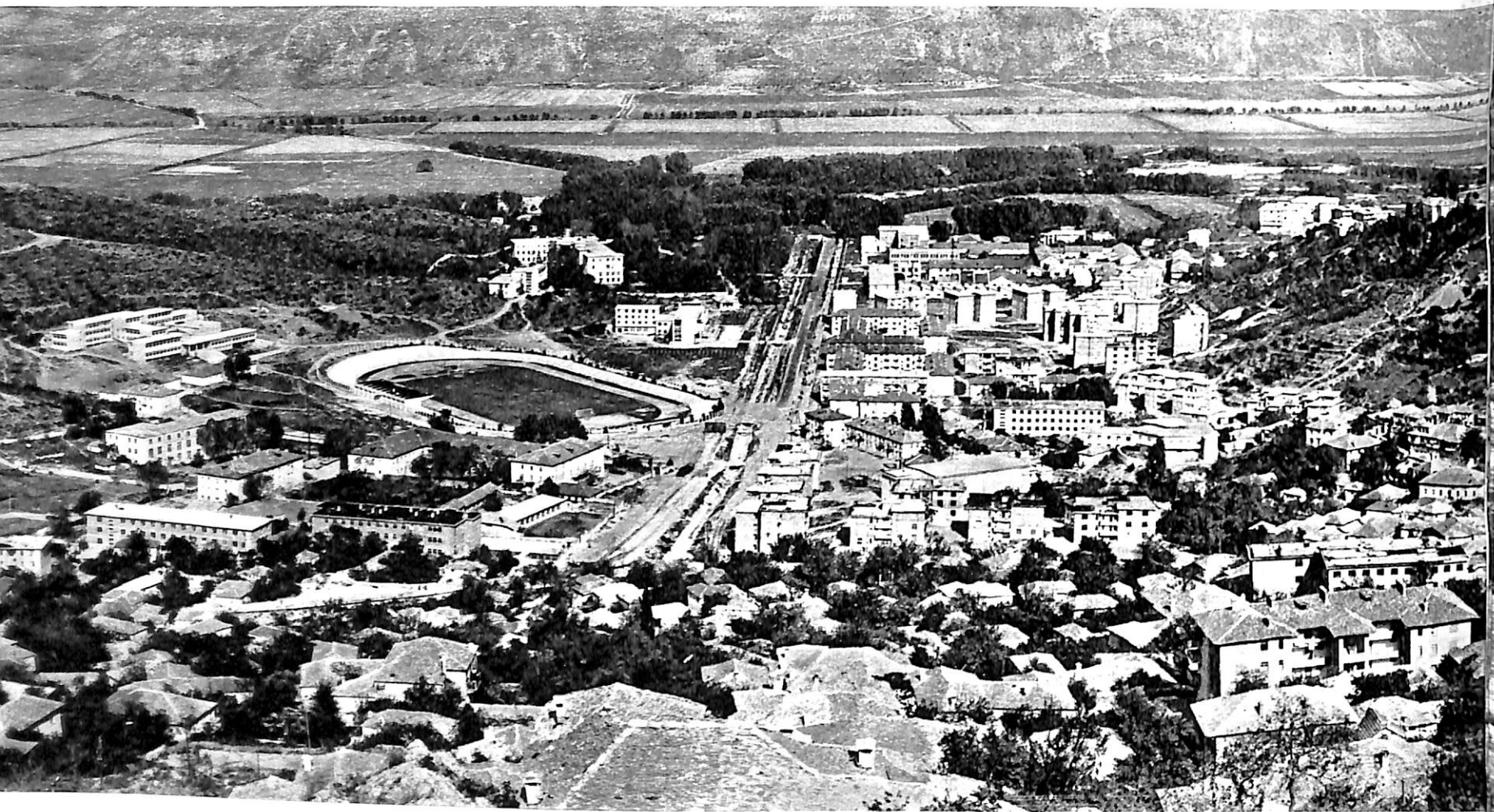

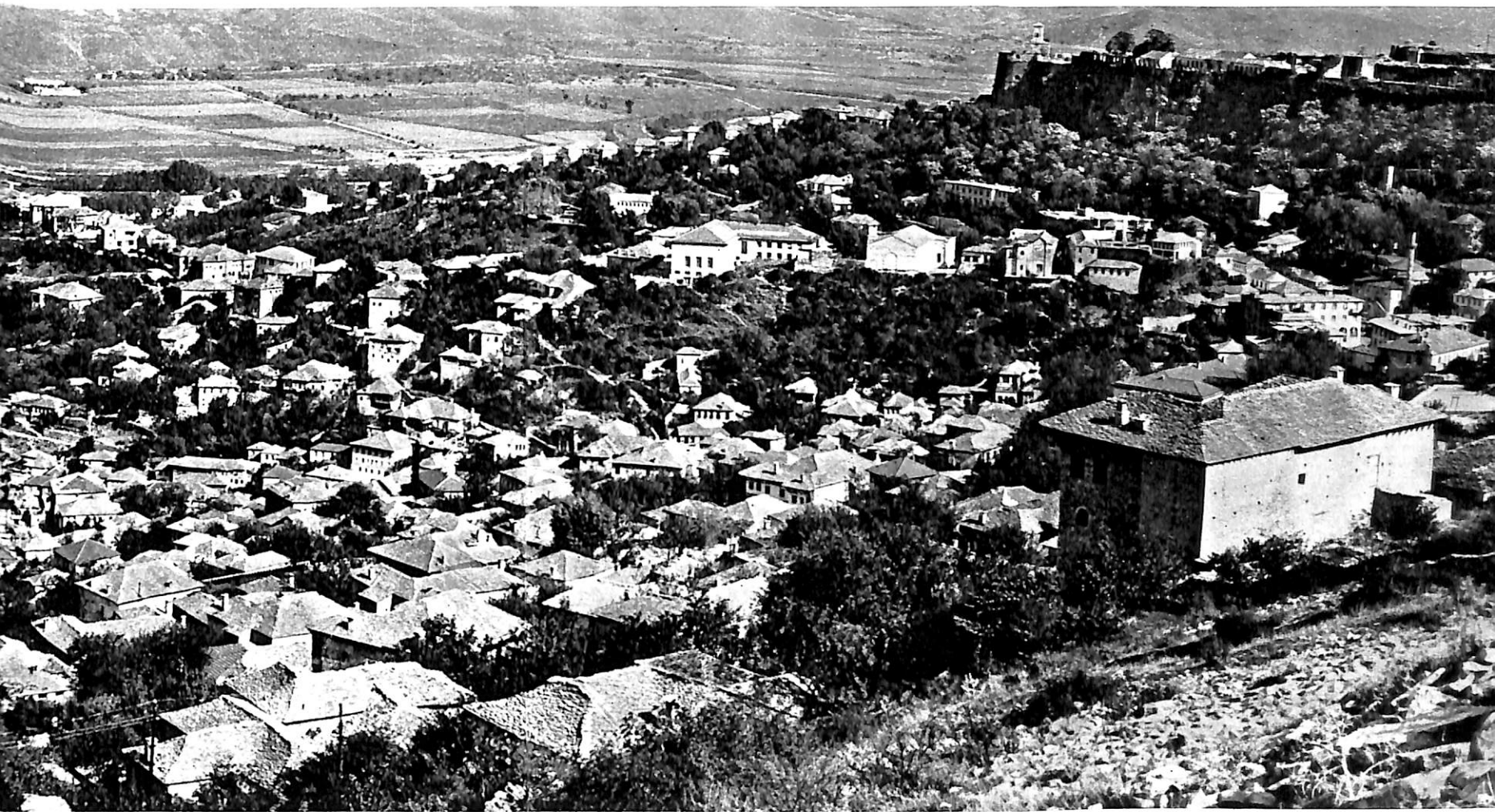

Banesë në lagjen Teqe (gjendja pas restaurimit).

Banesë në lagjen Teqe (gjatë punimeve të restaurimit).

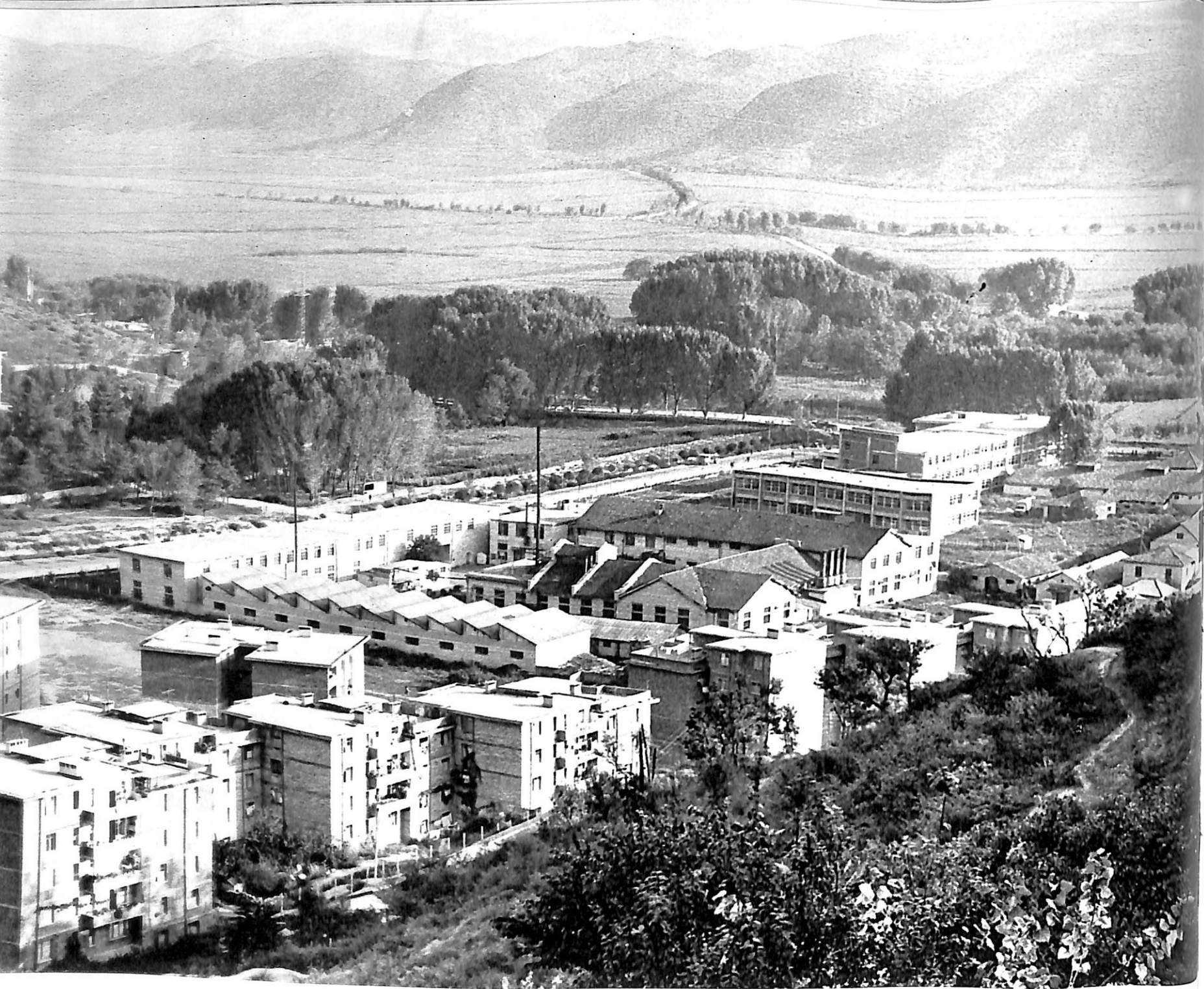
Pamje e përgjithshme e q

tituti i lartë pedagogjik

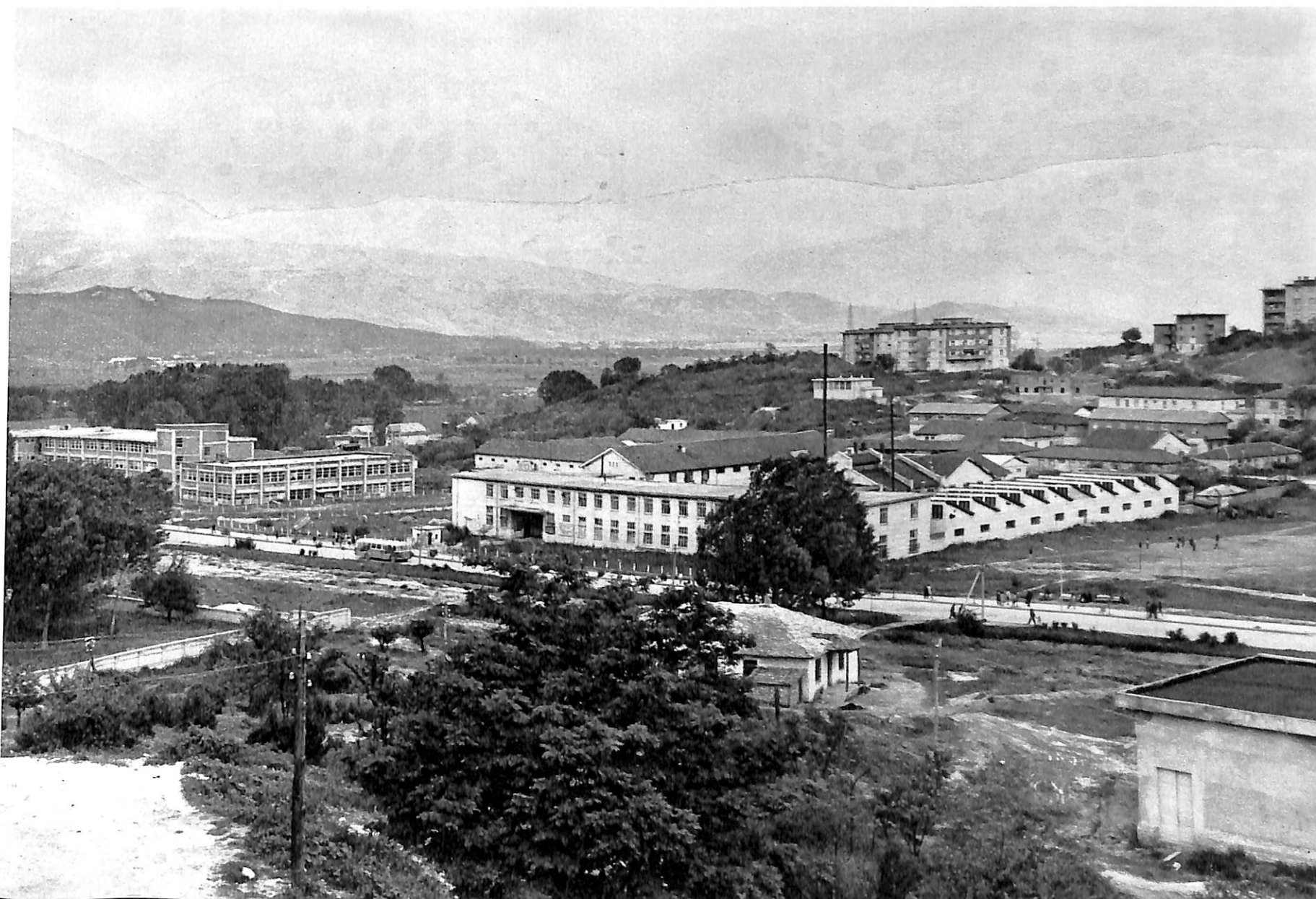

Instituti i lartë pedagogjik, studentë
praktikës në laboratorin e fizikës.

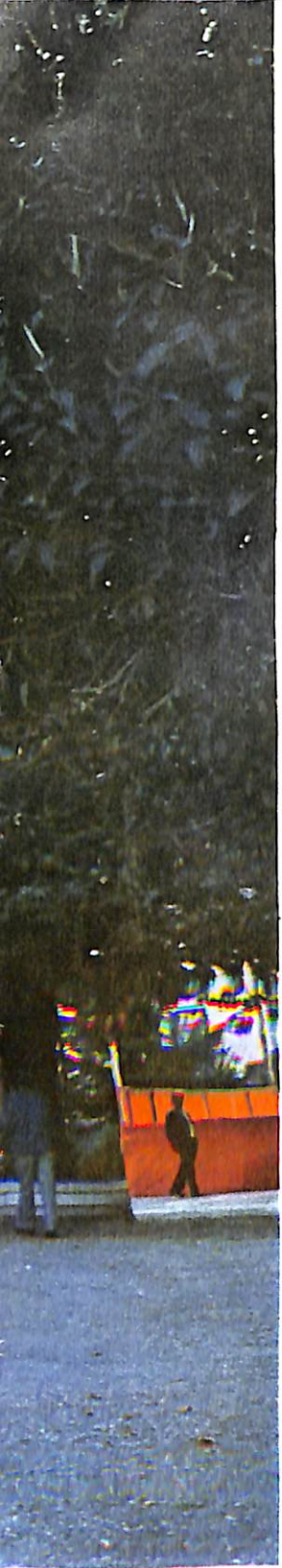
Pamje e ndërtimeve të reja në zonën e lirë
ë qyteut-muze.

Pamja e uzinës metal

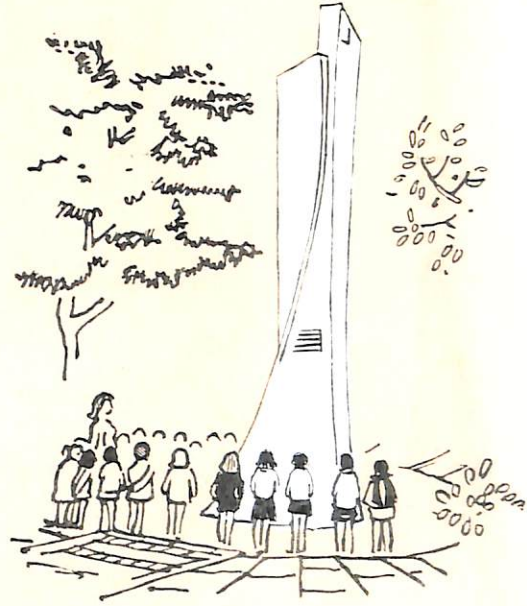
turistik «A. Z. Çajupi»

Ndërtime të reja në zonën e lirë

Ilumi «Subi Bakiri»

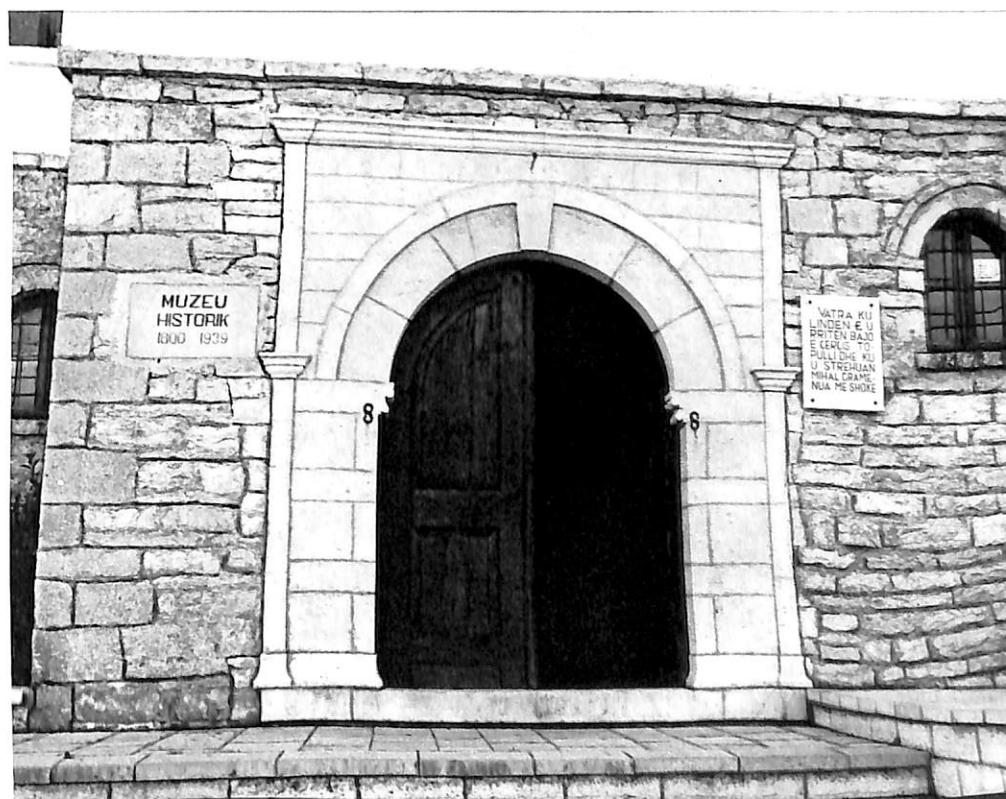

Banesa e vëllezërve Topulli, kthyer në muze historik (pas restaurimit).

Hyrja e banesës së vëllezërve T

...a e vëllezërve Topulli, kompleksi mu-
r-dhipato i odës së miqve.

Banesë e vëllezërve Topulli, Pamjanit.

Monumenti i luftëtarit të rilindjes Çerçiz Topulli

Ndërtesa ku më 22 Qershor 1880
dega e Lidhjes Shqiptare të Pri

**Obelisku kushtuar pionierëve
të arsimit, të shkollës dhe të
gjuhës shqipe.**

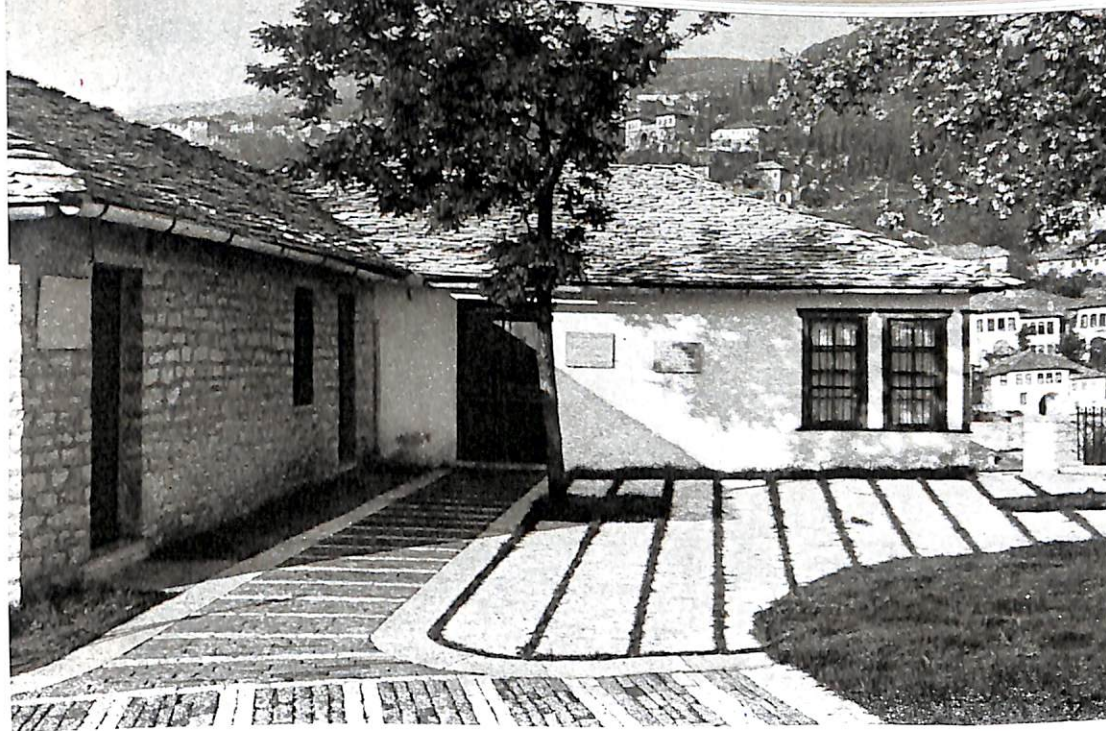
PIONIERE TË
TE GJUHES SHQIPE
DE NE VITETE
ENDET E ROBERISE
MBAJTEN GJALLE
DASHURINE PER
LIRI
ARSIM
KULTURE

Pamje e pjeshme
kut

Grupi folklorik i pleqve të Gjirokastrës

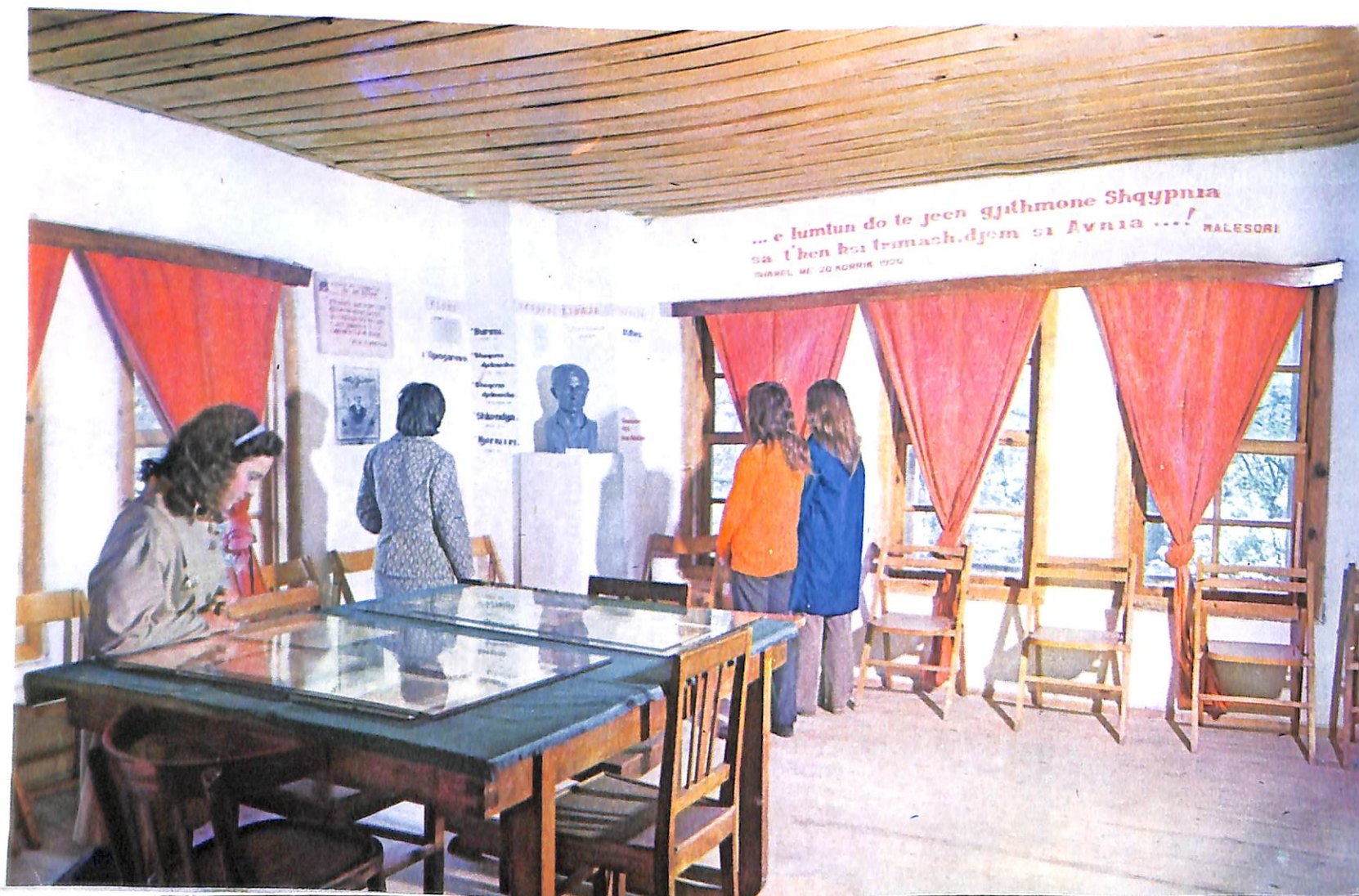
Klubi politik «Drita» formuarë më 5 Nëntor 1908 dhe mesimorja «Lirija» – 1908.

Mësimorja «Lirija» e kthyer në muzikë.

Klubi politik «Drita» —
kthyer në muze

... e shoqërisë
«Bastiljes» —
1921 dhe Klu-
rësive «Shpre-
22, të kthyer

Ballkoni i klubit opingarve «Shpresa», nga
ku Avni Rustemi i foli popullit të Gjiro-
kastrës në Janarin e vitit 1921.

et e patriotëve dhe luftëtarëve të ri-
es Bajo Topulli, Çerçiz Topulli dhe An-
Z. Çajupi.

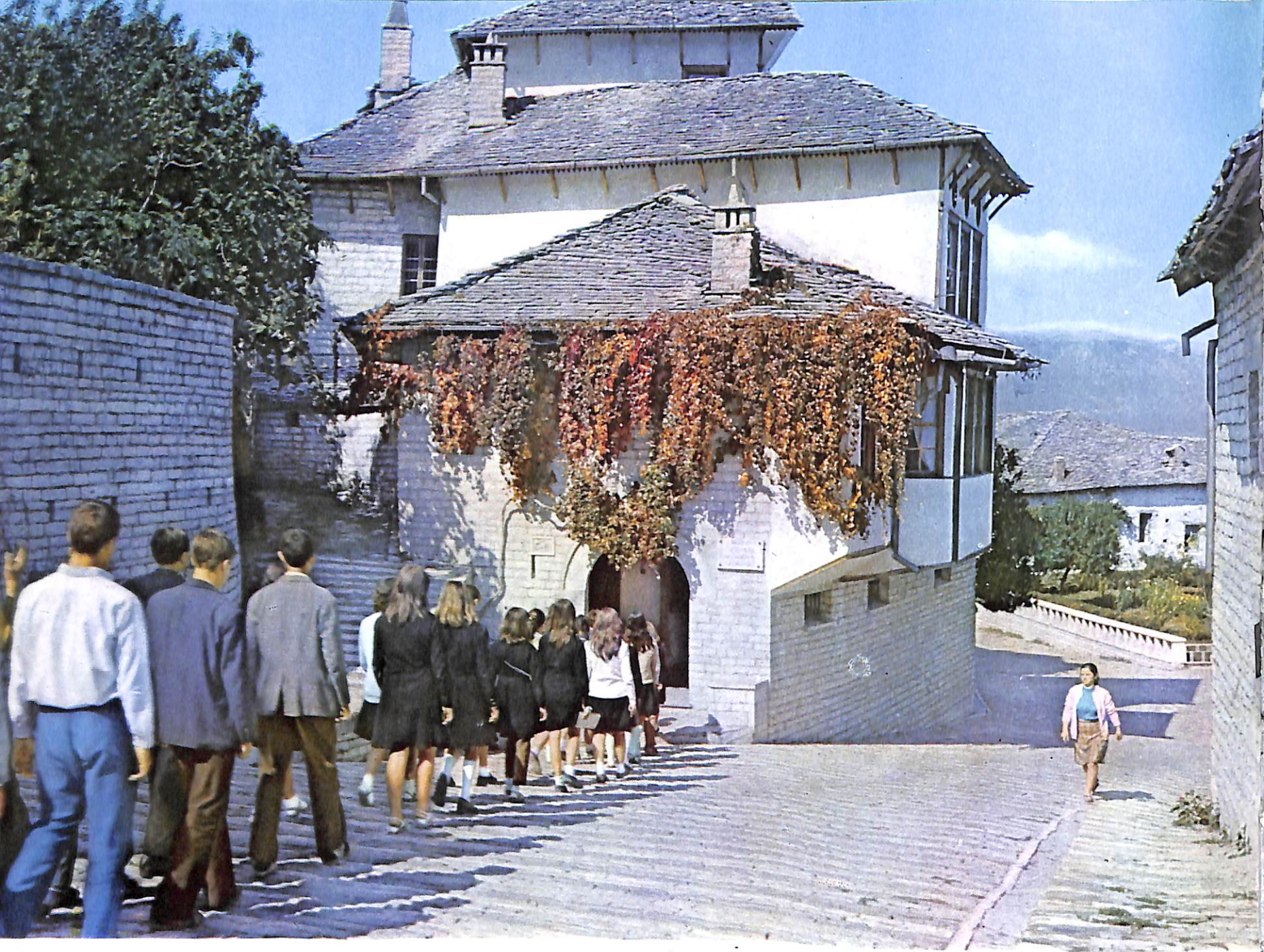

Dhoma muze e mësuesit të popullit T
Papapano

Muzeu i luftës nacionalçlirimtare të ish Qarkut të Gjirokastrës.

Muzeu i luftës nacionalçlirimtare të ish Qarkut të Gjirokastrës, gjatë vizitave.

Një nga sallat e muzeut të luftës
çlirimtare të ish Qarkut të Gjirokas
të vizitave.

Oda ku lindi shoku Enver Hoxha, udhëheqë
i madh i Partisë dhe popullit shqiptar.

Busti
i heroinave
Bule Naipi
dhe
Persefoni
Kokëdhima.

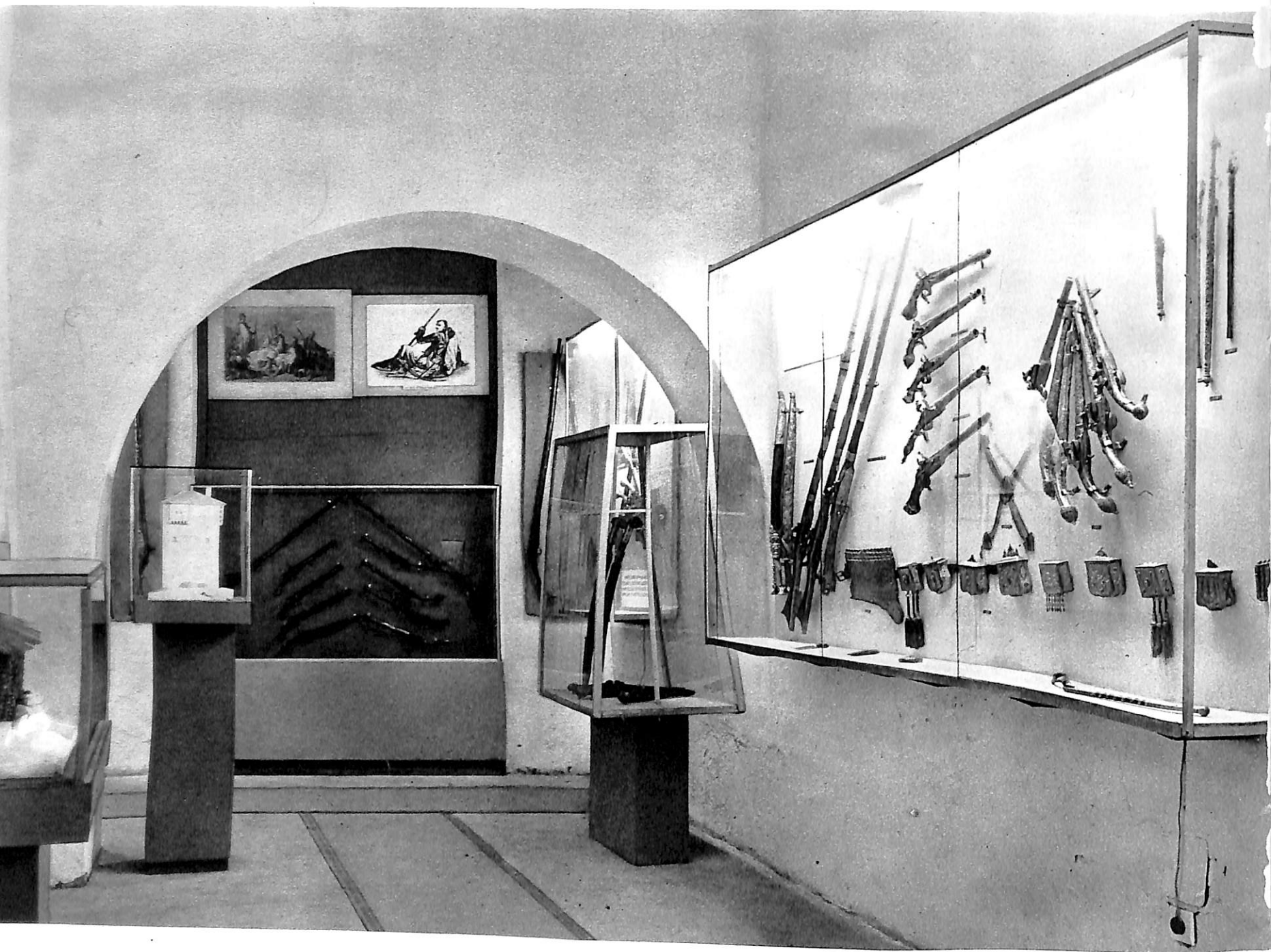
a gendrore e muzeut kombëtar të ar-
e në kalanë e qytetit.

**POPULLI
SHQIPTAR
E KA ÇARE
RRUGEN E
HISTORISE
ME SHPATE
NE DORE.**

ENVER

Pamje nga hyrja në muzeun kombë
armëve.

nje vitrinash me armë mesjetare.

Një nga sallat e muzeut kombëtar të
mëve gjatë vizitave.

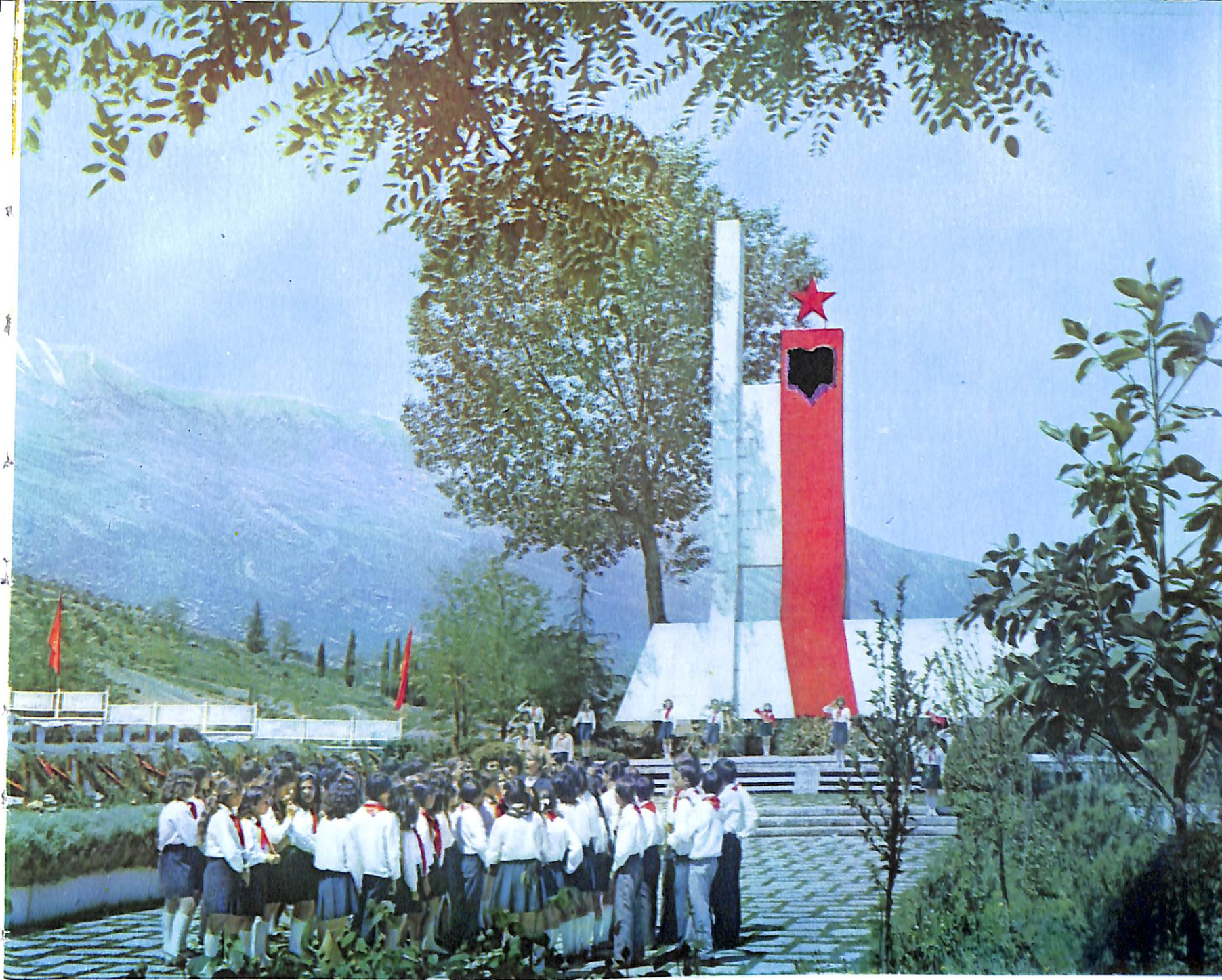
la me armë të përdorura gjatë luftës
ionalçlirimtare.

Homazhe në varrezat e dëshmorëve m
tin e 5 Majit, ditës së dëshmorëve të
nacionalçlirimtare.

Lule të freskëta mbi varret e
dëshmorëve.

Përkujtojnë ngjarje të luftës nacionalçtare.

Përmendore kushtuar dëshmorëve të lagjes
Dunavat gjatë luftës nacionalçlirimtare.

Përmendore kushtuar dëshmorëve të lagjes
Dunavat gjatë luftës nacionalçlirimtare.

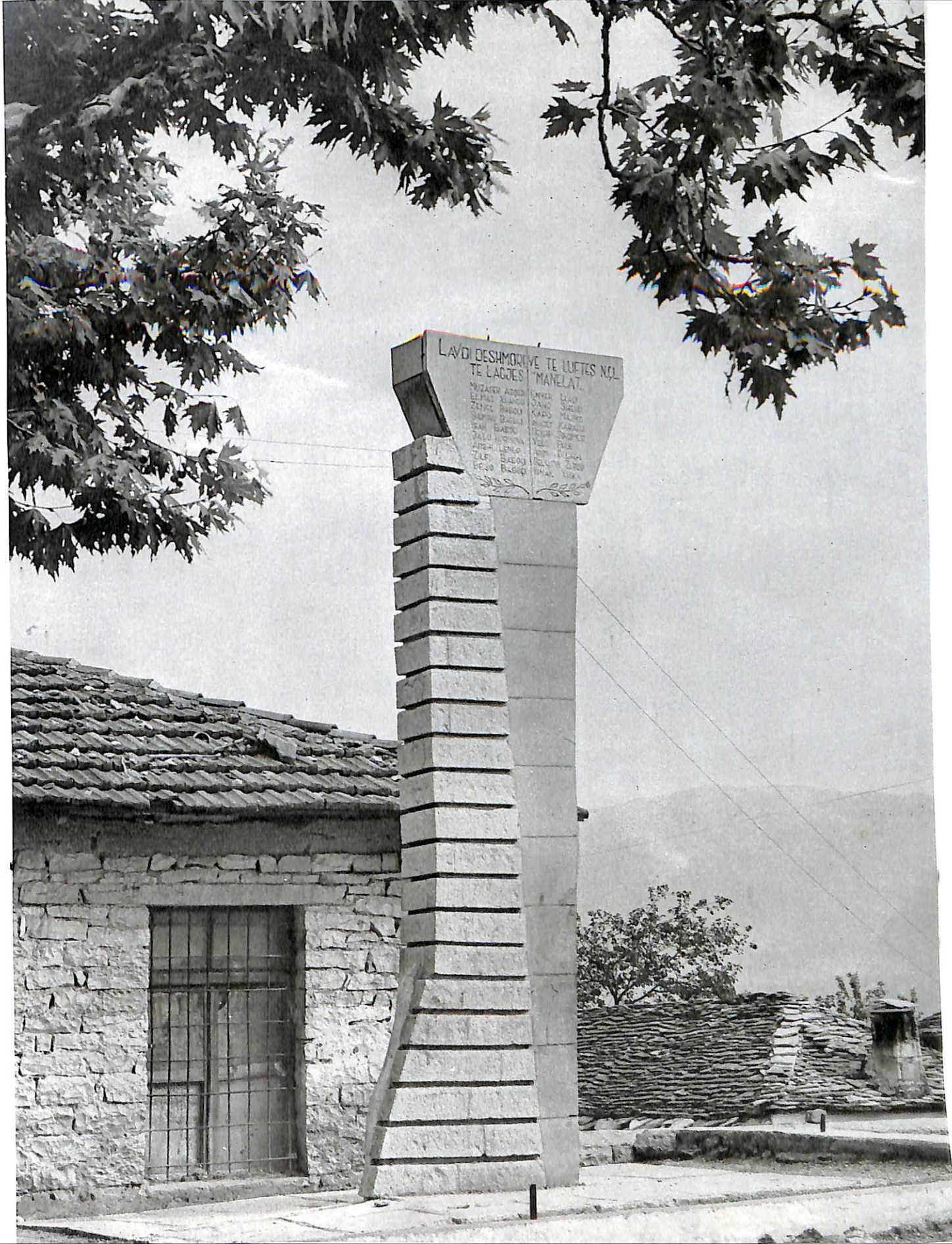

Përmendore kushtuar dëshmorëve të lagjes
Palorto, gjatë luftës nacionalçlirimtare.

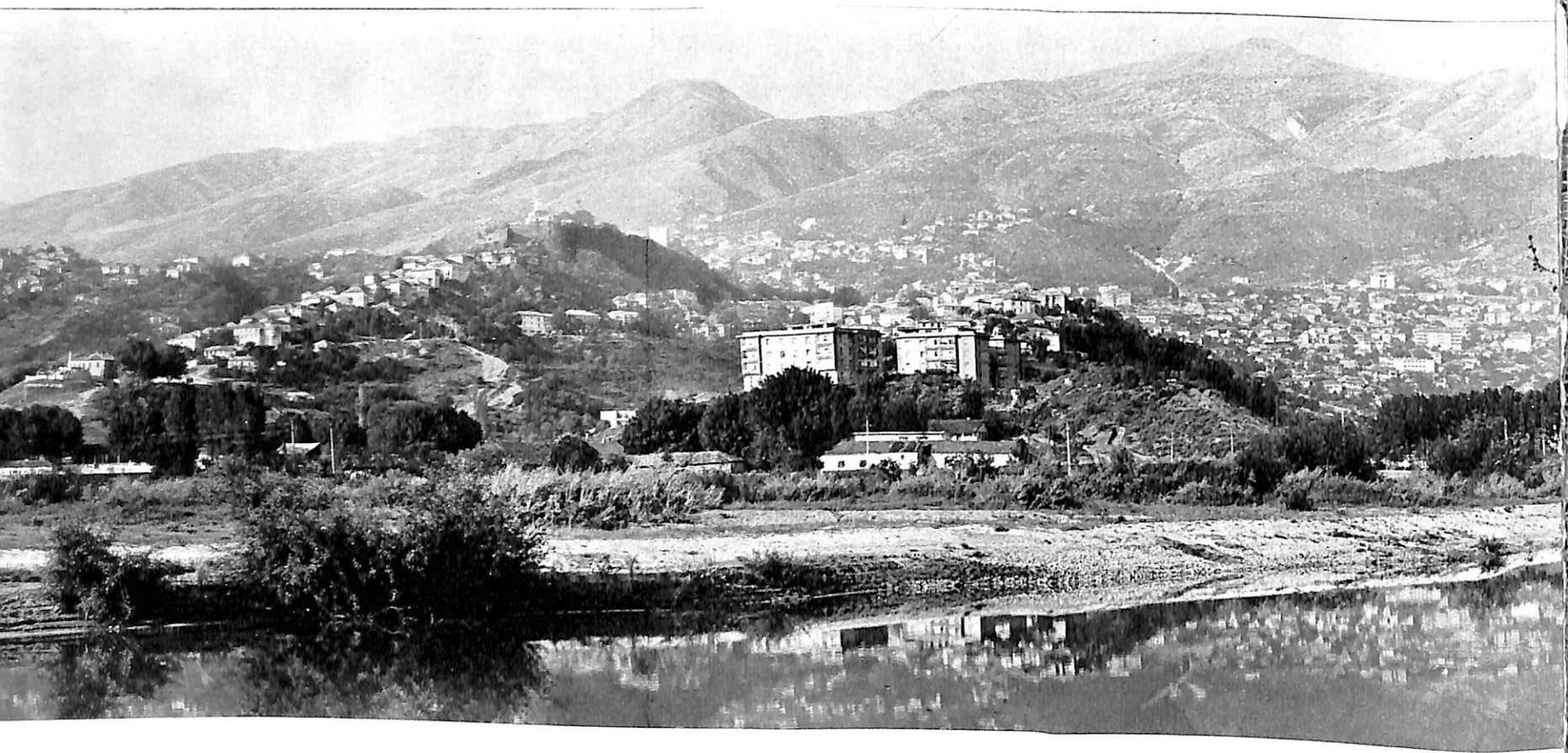
ndore kushtuar dëshmorëve të lagjes
gjatë luftës nacionalçlirimtare.

LAVDI DESHMORËVE TË LUFTËS NËN
TË LAGJES "MANELAT".

MUZAKER AGOZI	OSMANI LLAZI
ELFID KANGI	OSMANI SAGRI
ZAVEL BARDI	KADRI MUKO
SADRI BARDI	NIKET KARALI
SAH BARDI	TEJRI SHKËR
SALO HODINA	VELI PULE
MIRË LENGA	VEP DALLA
ZAFI BARDI	SKURTI LETA
BEZO BARDI	MINAL XUKI

Përmendore kushtimorëve të lagjes Manelat të luftës nacionalç

nje e përgjithshme e qytetit-muze.

INSTITUTI I MONUMENTEVE TË KULTURËS

Përgatitur nga:

EMIN RIZA

Fotot:

REFIK VESELI

Formulimi artistik nga:

FARUK ZARSHATI